

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

Агрополітичний звіт

APD/APB/25/2022

Коментар огляду наявної в Україні інфраструктури для забезпечення безпеки та якості сільсько- господарської та продовольчої продукції; пропозиції щодо її подальшого розвитку та оцінки очікуваного впливу від їхнього впровадження

Райнер Фрідель

Київ, жовтень 2022 року

Виконавці

Оперативний партнер

Про проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006 року і наразі до 2024 року та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Агрікалчер енд Файненс Консалтантс. Реципієнтом проєкту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проєкту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проєкт має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проєкт має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

Райнер Фрідель

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

© 2022 Німецько-український агрополітичний діалог
Всі права захищено.

ЗМІСТ

ПРИЗНАЧЕННЯ	5
1. ОСНОВНІ ВИЗНАЧЕННЯ	5
2. ЗАВДАННЯ КОМЕНТАТОРУ	6
3. ЗАСТОСОВАНІ КРИТЕРІЇ ПЕРЕВІРКИ	6
4. МЕТОДИКА КОМЕНТАРЯ	9
5. КОМЕНТАР	10
5.1. Необхідність дорожньої карти такого змісту для громадянського суспільства України	10
5.2. Чи відповідає документ типовим елементам дорожньої карти?	10
6. ПРИКІНЦЕВІ ЗАУВАЖЕННЯ	18
ДОДАТОК 1. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНДАРТІВ І НОРМ	19
Частина 1: Вступ	19
Частина 2: Визначення	20
Частина 3: Поняття/терміни	25
ДОДАТОК 2. АДРЕСИ ОРГАНІВ ВЛАДИ, ЮРИДИЧНИХ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ	28
1. Європейське відомство з питань безпечності харчових продуктів (EFSA)	28
2. Контакти в ЄС	28
3. Правила конкуренції в ЄС	29
4. Федеральні та земельні органи влади з питань сільського господарства та продовольства Німеччини	30
5. Програми сертифікації для безпечності продовольчих продуктів ...	33
6. Приватні носії сертифікаційних програм	35
7. Приватні органи сертифікації безпечності харчових продуктів	36
8. Приватні консультації з питань захисту прав споживачів	38
ДОДАТОК 3. ЗВІТ «ІНФРАСТРУКТУРА БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ АГРАРНОЇ ТА ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ (ДОРОЖНЯ КАРТА ЩОДО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ)» ІЗ КОМЕНТАРЯМИ	43

**ДОДАТОК 4. ЗВІТ «ІНФРАСТРУКТУРА БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ АГРАРНОЇ ТА ХАРЧОВОЇ
ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ (АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЩОДО СТАНУ ТА НЕОБХІДНОСТІ
УДОСКОНАЛЕННЯ)» ІЗ КОМЕНТАРЯМИ..... 79**

ПРИЗНАЧЕННЯ

Цей коментар підготовлено на виконання завдання:

«Прокоментувати огляд наявної в Україні інфраструктури для забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської та продовольчої продукції, а також надати пропозиції щодо її подальшого розвитку та оцінки очікуваного впливу від їхнього впровадження».

Було прокоментовано дві роботи:

- Інфраструктура безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні (дорожня карта щодо подальшого розвитку)

автори: Павло Коваль, Лариса Старікова

а також

- Інфраструктура безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні (аналітичний звіт щодо стану та необхідності удосконалення)

автори: Павло Коваль, Лариса Старікова.

1. ОСНОВНІ ВИЗНАЧЕННЯ

Дорожня карта

Поняття «дорожня карта» походить з англійської мови. Воно використовується там для буденної «дорожньої карти», хід якої позначений «віхами», кожна з яких має певне, особливе значення для учасника дорожнього руху.

Ця модель була перенесена на планування проектів. Тут проектується шлях, цілі та необхідні ресурси для майбутнього проекту, які потім перевіряються поетапно в процесі реалізації, щоб досягти мети максимально ефективно та безперешкодно на всьому шляху.

Дорожня карта складного проекту зазвичай розробляється спільно міждисциплінарною командою. Сюди входять експерти за окремими стадіями розвитку (відстань між двома віхами). Втім, експерти також включені для виконання: аналізу поточної ситуації, формулювання цілей розвитку, а також менеджери, які контролюють використання ресурсів (персонал, фінанси, час тощо) під час розробки дорожньої карти, а також менеджери, які можуть управляти використанням ресурсів під час реалізації. Нарешті, в процесі роботи зацікавлені сторони, залучені особи та інші зацікавлені запрошуються до участі в процесі розробки та/або реалізації шляхом проведення заходів, опитувань тощо.

Дорожня карта використовується менше для короткострокового планування проектів, але частіше для планування розгляду та оцінки майбутніх потреб у складних процесах на перспективу.

Коментар/коментатор

Зазвичай під цим розуміють тип тексту, який висловлює думку та коментує певну тему в оціночно-роз'яснювальній формі. Коментар може бути використаний для різних цілей. За його допомогою також можна отримати експертний висновок щодо дорожньої карти.

Коментар може бути використаний у будь-який спосіб для подальшого опрацювання коментованого тексту, тобто висловлювання коментатора не обов'язково цитувати. Вони можуть бути використані безпосередньо або адаптовані в остаточному тексті. Коментатор не стає членом авторського колективу.

2. ЗАВДАННЯ КОМЕНТАТОРУ

Своє завдання коментатор вбачає в тому, щоб розглянути та оцінити надані документи з огляду на такі аспекти:

- а) потреба громадянського суспільства в дорожній карті такого змісту для України.
- б) відповідність документу типовим елементам дорожньої карти.

Крім того, коментатор вбачає своїм завданням сприяти виявленню будь-якої потреби в удосконаленні шляхом оцінки фахового змісту та надавати допомогу в реалізації цієї потреби.

3. ЗАСТОСОВАНІ КРИТЕРІЇ ПЕРЕВІРКИ

В якості критеріїв для перевірки розглядаються факти, які зазвичай характеризують дорожні карти, що публікуються в міжнародній практиці. Враховується, що не існує загального опису, який можна застосувати до кожної дорожньої карти. Текстовий тип «дорожньої карти» надзвичайно різноманітний. У цьому сенсі документи, що коментуються, є унікальними. Коментар враховує цю унікальність і має на меті зберегти цей характер та надати пропозиції щодо фахового вдосконалення.

Критерій перевірки 1:

Необхідно перевірити та оцінити, якою мірою порушена тема має актуальність для громадянського суспільства, а також чи є аналіз вихідної ситуації, що відноситься до теми, фактологічно правильним і підтвердженим використаними джерелами. Це також включає перевірку того, чи роз'яснено, яким цільовим

групам адресована дорожня карта, і які групи можуть ставитися до цього неохоче або протидіяти темі дорожньої карти, щоб, можливо, переконати їх доєднатися до проекту або, принаймні, обмежити їхній несприятливий вплив на громадськість.

Критерій перевірки 2:

Типовими характеристиками дорожньої карти є наступні: дорожня карта - це комунікаційний засіб для визначення цілей та дій для досягнення конкретного результату. Метою дорожньої карти є інформування та мотивація або забезпечення участі осіб, яких стосується тема дорожньої карти, а також осіб та установ, з якими автори мають робочі стосунки, наприклад, державних органів та фінансистів, а також зацікавлених сторін.

Ще однією цільовою групою дорожньої карти є інші групи осіб, які ще остаточно не визначені і які хотілося б залучити як партнерів у реалізації дорожньої карти навіть після її підготовки.

Основний фокус дорожньої карти - опис того, які дії, якими суб'єктами і в якій часовій послідовності мають бути здійснені для досягнення визначених цілей. Часто матеріальні, фінансові та інші витрати (наприклад, залучення партнерів та експертів) також вказуються в цьому визначальному розділі тексту.

Іншою ключовою частиною дорожньої карти, як правило, є аналіз початкової ситуації. Це показує, які дефіцити були виявлені та які причини вбачаються для такої ситуації. Цей аналіз потім використовується для розробки заходів у фактичній дорожній карті для досягнення відповідних покращень. Більшість авторів у рамках аналізу також описують позитивні аспекти поточної ситуації. Це важливо для обґрунтування того, що завдання, поставлені дорожньою картою, є досяжними. Цей факт також є корисним для об'єднання навколо мети авторів різноманітної спільноти прихильників.

Якщо тема дорожньої карти має особливо високу новизну для аудиторії, яку планується охопити, додаються певні додатки, як правило, у вигляді додатків до основного документу. Часто використовуваною формою додатку є «порівняння технологій»¹, тобто представлення досвіду провідних користувачів. Якщо зацікавлені сторони та ті, кого це стосується, все ще відносно незнайомі з темою, то в загальний документ іноді включаються легко зрозумілі визначення найбільш важливих термінів.

Критерій перевірки 3:

---

¹Цей термін слід застосовувати до коментованих документів не буквально, а за аналогією.

Одним з етапів проекту, який визначає його успіх, є підготовчий етап. На цьому етапі закладаються основи для ефективного проектування всіх наступних етапів. У переданих документах про це немає жодної згадки.

Оскільки проект, вочевидь, перебуває на ранній стадії розробки, експерт згадує про звичайні підготовчі кроки, деякі з яких, можливо, ще можуть бути здійснені:

- Попередні обговорення з найбільш важливими зацікавленими сторонами, які можуть вплинути на ефективність подальшої роботи, наприклад, шляхом
  - o участі,
  - o важливих (також необов'язкові) домовленостей,
  - o забезпеченням ресурсами,
  - o уникненням конфліктів через незалученість та/або недостатню поінформованість тощо
  - o і багато іншого.
- Забезпечення ресурсами (особливо кадровими, грошовими та часовими)
  - o постійне незабезпечення ресурсами ускладнює роботу проектної команди, оскільки це постійне відволікання від основної роботи.
  - o партнери стають невпевненими в собі, оскільки можуть запідозрити, що їхні зусилля не будуть винагороджені, оскільки проект може провалитися.
- Визначення щодо документування проміжних результатів

Дуже важливо визначити, як будуть документуватися проміжні результати семінарів, особистих обговорень, листування та інших джерел. Коли команда працює в умовах поділу праці, принаймні важлива інформація повинна надходити до всіх членів команди в повному обсязі. Готовність зовнішніх експертів брати участь у складному процесі також швидко знижується, якщо може скластися враження, що пропозиції, зауваження та критичні зауваження не з'являються на наступних етапах роботи, оскільки про них «забули» (не задокументували).

Хороші ідеї часто виникають у певних ситуаціях. Якщо вони забуваються, то, як правило, втрачаються назавжди.

Критерій перевірки 4:

Зваженість цілей та заходів. Коментатор повинен перевірити, чи зважено автори підходили до цілей та заходів дорожньої карти. Тобто, чи визначені головні та другорядні завдання, короткострокові та довгострокові цілі? Це важлива підготовка до будь-яких незапланованих (як позитивних, так і негативних)

ситуацій, які можуть виникнути в процесі імплементації. Якщо план вже містить підходи до коригувальних заходів, то не потрібно надалі діяти лише спонтанно, що зазвичай збільшує імовірність виникнення проблеми.

Критерій перевірки 5:

При аналізі тексту коментатор повинен перевірити, чи відповідають викладені факти в цілому сучасному рівню розвитку науки і практики і чи не містить текст фахових помилок, які суттєво впливають на розкриття теми.

Крім того, в рамках аналізу тексту коментатор повинен перевірити, наскільки твердження в тексті підкріплені доказами, наприклад, посиланнями на джерела. Крім того, професійна експертиза коментатора має визначити, чи були опущені або замовчувані непопулярні твердження. Досвід показує, що частим недоліком такого типу текстів є те, що інтерес громадськості та готовність третіх сторін до участі переоцінюється ініціаторами та авторами текстів, що потім проявляється як проблема на етапі імплементації.

Критерій перевірки 6:

Необхідно перевірити та оцінити, чи написані надані документи зрозумілим стилем для цілей, описаних вище, як засіб комунікації, щоб можна було очікувати, що цільові групи зможуть зрозуміти основну проблему та запропоновані заходи в принципі, прочитавши текст, і що їхня готовність до участі буде завдяки цьому посилена.

Передбачається, що окрім розповсюдження письмового варіанту дорожньої карти (цифрової версії), відбуватимуться також заходи, на яких можна буде роз'яснити факти та поставити запитання, а також внести свої пропозиції.

Критерій перевірки 7:

Коментатор має перевірити, наскільки реалістично автори спланували необхідні ресурси (передусім час, кошти та власні людські ресурси для управління на етапі виконання, а також підтримку та залучення третіх сторін) для реалізації створеної дорожньої карти. Досвід показав, що саме це є основною причиною проблем при подальшій імплементації. Чимало авторів стикаються з дилемою недооцінки важливості реалістичного планування ресурсів для впровадження, що потім може призвести до недосягнення фахових цілей, до яких вони так прагнули на початку.

4. МЕТОДИКА КОМЕНТАРЯ

Коментатор використав два взаємодоповнюючих методи для свого коментаря.

- а) Для конкретних посилань на певні уривки тексту він безпосередньо використовував надані файли документів і вставляв виноску в тих місцях,

які, на його думку, заслуговували на коментар, та надавав там свій коментар. Це дозволяє авторам дуже легко взяти до уваги виноску, або відредагувати свій текст відповідно до них, або не робити цього. Потім виноска видаляється, і готовий текст містить лише авторський текст. Всі коментарі від коментатора відредаговані та видалені. Два документи з виносками були надані АПД разом з цим коментарем.

b) Цей текст коментаря був підготовлений для забезпечення цілісного сприйняття.

У зв'язку з обмеженим часом не вдалося провести консультації між авторами та коментатором. Після передачі коментаря АПД та авторам планується проведення спільної онлайн конференції між авторами та коментатором. Коментатор дуже радий можливості взяти участь у такій зустрічі.

5. КОМЕНТАР

5.1. Необхідність дорожньої карти такого змісту для громадянського суспільства України

Потреба суспільства у підготовленій дорожній карті на тему «Інфраструктура безпечності та якості сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні» є дуже високою. Автори поставили собі за мету компетентно проаналізувати нагальну проблему і на основі цих висновків розробити дорожню карту, яка усуває основні поточні недоліки і має сприяти покращенню ситуації по всій країні.

Коментатор засвідчує авторам свою високу повагу за їхнє звернення до цієї теми, яка є дуже складною з багатьох причин. Він прямо заявляє, що він також знає з власних висновків з численних робочих візитів та обговорень з компаніями, науковцями та органами влади в Україні з 2010 року, що автори звернулися до «сизифової праці». Крім текстів, що коментуються, є також тексти іноземних авторів на цю тему, які показують, наскільки складною є тема, що розглядається. Тим більше важливо, що тема і автори зараз отримують таку велику зовнішню підтримку, якої достатньо для досягнення реального прогресу в країні.

5.2. Чи відповідає документ типовим елементам дорожньої карти?

Суть та головне завдання цієї дорожньої карти:

Ця дорожня карта має на меті визначити заходи з вищезазначеної тематики в Україні з метою зменшення будь-яких дефіцитів, які все ще існують, та досягнення еквівалентності на міжнародному рівні в майбутньому.

Коментатор рекомендує авторам дорожньої карти перевірити для себе, наскільки представлений робочий продукт відповідає звичайним вимогам до дорожньої карти і де, можливо, потрібно зробити уточнення. На його думку, було б доцільно самим авторам доопрацювати деякі аспекти викладеного матеріалу. У коментарі та у презентації від 6.10.22 р. надано низку пропозицій щодо цього.

Формулювання заходів

Фактичною метою дорожньої карти є опис заходів з удосконалення процесів в Україні щодо експорту української сільськогосподарської сировини та продовольчих продуктів до країн з функціонуючою системою контролю якості. На думку коментатора, відповідальність за ці заходи лежить на державі, економіці та суспільстві, тобто ситуація дуже складна. Часткові заходи можуть принести покращення. Однак, обмежені покращення отримують обмежене визнання з боку іноземних торговельних партнерів, оскільки їхні інтереси полягають у здійсненні легкої торгівлі з низьким рівнем ризику.

Навіть у частковому розумінні, що містить у назві поняття «дорожня карта», це явно більше, ніж зміст описового тексту. Відповідно до теорії дорожньої карти, цей текст повинен повністю (принаймні, переважно) містити відповідні заходи. Вони повинні бути добре структуровані, наприклад, таким чином:

- Потреба у покращенні: (Що наразі є недостатнім? Дуже коротко, за необхідності лише посилання на аналітичну частину).
- Заходи з покращення: (Хто що має робити? Коли? Опис цілей та очікуваних наслідків).
- Необхідні ресурси: (Хто? Особа чи група?). Яким чином? (люди, гроші, інше.) Коли? (Не називайте тут часовий момент, а розмістите його у фактичній послідовності всіх заходів; (до/після/між)).

Ці моменти оптимально описані, якщо ви потім даєте цей уривок тексту органу, відповідальному за імплементацію, ведете розмову на предмет запитань і цьому органу не доводиться постійно запитувати, що має відбутися, коли і що саме має бути досягнуто до моменту імплементації.

Поточний текст, який використовується зараз, не дуже добре підходить для цієї мети. Дорожня карта має бути поділена на короткострокові, середньострокові та довгострокові цілі.

Приклад: Довгостроковою метою, у зв'язку з метою набуття членства в ЄС, може бути повна ліквідація великого і неспеціалізованого державного підприємства "УкрНДНЦ" і, як передумова для вступу, створення структур, типових для ЄС, не надто швидкими, але орієнтованими на кінцеву мету кроками. Короткострокові та середньострокові цілі можуть бути сформульовані як підцілі кінцевої мети

Часовий та фінансовий план

До документів для коментарів не додається ані графік виконання, ані фінансовий план. Якщо ці документи не підготовлені, то відсутні ці два елементи, які є обов'язковими для повноцінної дорожньої карти. Обидва документи є не лише важливими інструментами для реалізації (без фінансового плану може бути важко залучити кошти). Ці документи також є необхідними для імплементації дорожньої карти. Планування часу опрацювання та бюджету також допомагає реалістично визначити об'єкт проекту. Це допомагає уникнути громіздких розмірів проекту, до яких міг би (ненавмисно) призвести текст двох звітів.

Зазначення джерел інформації

На жаль, текст не містить бібліографії/переліку використаних джерел. Це необхідно з кількох причин:

Безліч існуючих дефіцитів подається так, ніби ці факти є лише приватною інформацією авторів. Особисто для мене це варто зазначити. Для такого важливого документа, який значною мірою потребує підтримки багатьох третіх сторін, це неможливо без доказів, підтверджених джерелами. Коментатор знає, що досі обмежена свобода інформації в Україні сприяє тому, що джерел не так багато, як у країнах зі старими демократичними традиціями. Але документ не повинен бути повністю позбавлений джерел.

Для того, щоб пояснити читачеві дорожньої карти доцільність та функції заходів з удосконалення як професійно, так і емоційно, було б корисно представити елементи QI, які вже функціонують на даний час, у вигляді тексту та/або ілюстрацій.

Хороші приклади, які доводять реальність тих чи інших фактів, можуть бути взяті і з-за кордону. Не завжди слід цитувати з D або F або NL, але також з PL, CZ, ES і т.д.

Оскільки дорожня карта в першу чергу орієнтована на читачів, які все ще вивчають цю тему, було б корисно також навести посилання на джерела, щоб ще більше вдосконалити процес навчання читачів. Крім того, пропонується, щоб використані джерела були зібрані у відповідному місці (наприклад, APD) у вигляді паперового документа або в цифровому вигляді, щоб полегшити зацікавленим читачам швидкий доступ навіть до тих джерел, які важко отримати.

Робота без посилань на джерела також може спокусити авторів бути неточними. Приклад: У доповіді «Інфраструктура безпечності та якості сільськогосподарської продукції та продовольчих продуктів в Україні. Дорожня карта для подальшого стратегічного розвитку». Автори: Павло Коваль та Лариса Старікова, йдеться на сторінці 24 про наступне: «У міжнародній практиці

галузеві стандарти також розробляються приватними торговельними асоціаціями. Стандарти цих організацій діють лише в межах відповідної країни». Це твердження не відповідає дійсності, що коментується у виносці 56. Це не єдине місце в усьому тексті обох робіт, де трапляються неточні формулювання, оскільки заяви не звірялися з надійними джерелами.

Кооперація з третіми сторонами

Завдання, яке ставили перед собою автори, є складним у кількох аспектах, що дуже чітко передано в тексті. Досвід структурованого планування великих проєктів свідчить, що для цього потрібні спеціальні знання в декількох галузях, які можуть бути досягнуті лише завдяки командній роботі та співпраці. Жоден з документів не має розділу, присвяченого цій темі, тобто не зрозуміло, чи складається команда з 4 осіб (що занадто мало), чи хто ще до неї входить.

Дорожня карта - це значною мірою комунікаційний інструмент для визначення цілей і дій для досягнення конкретного результату. Дорожня карта має на меті інформувати та мотивувати або надати можливість брати участь тим, кого стосується тема дорожньої карти, а також особам та установам, з якими автори мають робочі стосунки, наприклад, державним органам та фінансистам, стейкхолдерам, залученими та зацікавленими сторонами. Ще однією цільовою групою дорожньої карти є інші групи осіб, які ще остаточно не визначені і які хотілося б залучити в якості партнерів для реалізації дорожньої карти навіть після її створення. Навіть якщо ці відносини вже налагоджені на практиці, ці факти мають бути описані в комунікаційному засобі «Дорожня карта». Яким чином ці групи будуть задіяні, не пояснюється. Однак, ті, хто не буде включений до списку, не зможуть взяти участь у справі. Непоінформовані надавачі «так-відповіді» не вписуються в демократичну концепцію дорожньої карти.

Важливо включити в дорожню карту заходи щодо співпраці з міжнародними партнерами. Це також має виходити далеко за рамки АПД. Хоча АПД є ініціатором Дорожньої карти, він, мабуть, не повинен бути єдиним носієм усіх заходів з імплементації, які стосуються всієї країни Україна.

Приклад: У міжнародному співтоваристві поширеною практикою є передача/переїняття позитивного досвіду. Весь світ багато років користувався прикладом BSI (Національний інститут нормування Великої Британії) і переймав звідти найкращі стандарти. Одним із прикладів є сучасний ISO 9001 (управління якістю), який зараз використовується мільйонами компаній по всьому світу. Попередник виник в середині 1970-х років з британської норми BS 5750 в BSI. Потім над нею працював німецький національний інститут норм DIN, який видав результат як німецьку норму. Через багато років міжнародна організація зі стандартизації ISO у співпраці з кількома національними інститутами нормування

створила стандарт ISO 9001. Кожен національний інститут нормування у світі має рівні можливості бути першопрохідцем або запізнюватися.

Моделі для дорожньої карти

В інтернеті є хороші інструкції, в тому числі українською мовою, щодо підготовки дорожньої карти, для якої було зібрано досвід багатьох попередників. Рекомендується вивчити та застосовувати таку інструкцію. Цінність дорожньої карти підвищується не індивідуальністю її виконання, а дотриманням встановлених формальних стандартів та досвіду. Індивідуальна творчість повинна потім виражатися у вирішенні фахового питання.

Хорошим зразком готової дорожньої карти німецькою мовою є:

<https://www.ise.fraunhofer.de/de/veroeffentlichungen/studien/wasserstoff-roadmap-deutschland.html>

(завантажити з першої сторінки за цим посиланням; натисніть на верхній лівий кут).

Читабельність тексту та правильність фахової мови

Оскільки текст Дорожньої карти має на меті звернутися до зацікавлених сторін та стейкхолдерів і запросити їх до участі, необхідна мова, яка буде зрозуміла для неспеціалістів, які бажають взяти участь в процесі. Це, в основному, забезпечено.

Текст не містить фахових помилок, які суттєво впливають на розкриття теми. Крім того, під час фахової презентації в тексті не було виявлено жодних тенденційних тверджень. Тенденції до опускання непопулярних висловлювань не спостерігалося.

Зазначення позитивних фактів

У дорожній карті автори повинні також повідомляти факти, з яких читачі можуть черпати впевненість у тому, що поставлені завдання є дійсно здійсненими, а цілі - реально досяжними. Для того, щоб передати читачам впевненість в успіху, слід також повідомляти реальні позитивні факти, що стосуються теми. Приклади: Як змінювався обсяг експортованої сертифікованої продукції за останні десять років? Як змінилася кількість сертифікованих компаній? Скільки в Україні існує органів з оцінки відповідності? Скільки іноземних органів сертифікації зарекомендували себе в Україні, бо довіряють цьому ринку?

<https://ua.venngage.com/features> Diese Seite übersetzen

Онлайн-конструктор дорожніх карт – Створіть шаблон ...
Перегляньте бібліотеку шаблонів Venngage та виберіть шаблон дорожньої карти, який якнайкраще пасуватиме плану розробки вашого продукту. Персоналізуйте шаблон за ...

<https://uccr.org.ua/events/rozro...> Diese Seite übersetzen

Розробка Дорожньої карти розвитку виноградно ...
Розробка Дорожньої карти розвитку виноградно-виноробної галузі України: обговорення стану та перспектив. 05 сер 2021 11:00-13:00.

<https://www.minregion.gov.ua/d...> Diese Seite übersetzen

Дорожня карта виробника будівельної продукції - Мінрегіон
Дорожня карта виробника будівельної продукції. 15.02.2022. Завантажити Дорожню карту виробника будівельної продукції у форматі pdf можна ТУТ>>. Поділитися: ...

Що можна перейняти у Польщі, Естонії та Чехії? Які далекосяжні цілі можна вивести з Нідерландів, Великої Британії, Німеччини, Франції тощо?

Є десятки і сотні обнадійливих фактів. Багато чого з цього слід додати до тексту.

Крім того, між двома частинами (аналізом та дорожньою картою) загального результату має бути побудований місток, який не тільки представляє, але й надає докази (наприклад, цитати з інших джерел, а також іноземні звіти тощо). Необхідно зробити висновки, наприклад: за рахунок яких правильних заходів країнам-сусідам вдалося уникнути певних помилок (за можливості обґрунтувати з посиланнями). Що з цього відтепер може бути корисним і в Україні? На що можна орієнтуватися в середньостроковій чи довгостроковій перспективі? Як можна зменшити продовження визнаних та описаних недоліків у короткостроковій перспективі, щоб потім незабаром досягти значних реальних покращень за допомогою дорожньої карти і. т. д. і т. п.

Коректність використання фахової мови

Що стосується фахової мови, то недоліки настільки часті і значні, що виправлення всього тексту неминуче. Особливо часто некоректними є речення, в яких вживаються терміни «глобальний», «міжнародний», «добровільний», «норма», «стандарт». Коментатор вказав на це за допомогою великої кількості виносков та запропонував виправлення. Без корекції тут не обійтися.

Приклад: «міжнародний стандарт». З цим розмитим терміном можна пов'язати кілька різних фактів:

- i. Стандарт був розроблений міжнародною організацією зі стандартизації, наприклад ISO, CEN, ...
- ii. Стандарт використовується «на міжнародному рівні». Чи є цей стандарт «національним» у конкретній країні, наприклад, у Нідерландах?
- iii. В Україні використовується німецький стандарт (DIN), оскільки тут виробляється продукція, яка для експорту в Німеччину повинна відповідати саме цьому стандарту.

Міжнародний? Національна? Двонаціональний?

- iv. Німецька організація з сертифікації розробила стандарт для своєї програми сертифікації GlobalG.A.P., який застосовується в багатьох країнах світу в ідентичний спосіб. Приватна організація уклала договір з державою про те, що цей приватний стандарт з додаванням в назві може бути використаний як продукт, адаптований до цієї країни як національний стандарт. Національний? Міжнародний? Приватний? Добровільний? Всі ці слова тут застосовні поодинокі.

Перелік прикладів можна було б продовжити. У фаховій мові згадані вище слова, як правило, не можуть стояти окремо через свою багатозначність. Зазвичай їх доводиться згадувати у зв'язку з іншими словами, оскільки тільки тоді ситуація, що описується, буде правильно представлена. Банально кажучи, це як два слова «батьки» і «дитина». Тільки при одному з слів «мій», «твій», «наш» відносини стають зрозумілими.

Детальні роз'яснення будуть представлені у презентації 6.10.22.

Візуалізація результатів роботи

Особливо в країнах з розвинутою системою контролю якості, візуалізація фактів також має високий рівень, хоча ці два показники, ймовірно, не пов'язані між собою. На наступних етапах проекту має відбутися обмін інформацією з такими країнами. Це бажано і необхідно, оскільки значною мірою метою проекту є зменшення торговельних бар'єрів шляхом надання достовірної інформації між торговельними партнерами.

Коментатор рекомендує звернути увагу на цей аспект вже на ранніх стадіях проекту, щоб всі особи, які беруть участь у проекті, практикувалися у використанні кваліфікованих візуалізацій в ході виконання проекту. Як приклад, можна розглянути дорожні карти, створені на будь-яку тематику в країнах зі зрілою системою контролю якості.

Коментатор вже детально коментував у своїх виносках складність розуміння деяких ілюстрацій у поданих для коментування текстах.

Крім того: ілюстрації фактичної ситуації в аналітичному розділі здебільшого відсутні. Факти вже зрозумілі будь-якому інсайдеру з кількох слів. Однак, орієнтовані на майбутнє, бажані цілі, заходи та процеси повинні бути дуже часто проілюстровані. Вони мають цінність новизни і мають бути зрозумілими.

Підтримання фінальної дорожньої карти

"Все тече", - казав давньогрецький філософ Геракліт. Оточення готової дорожньої карти також постійно змінюється. Вже в першій остаточній редакції має бути прописано, яким чином перевірятиметься актуальність документа в певних циклах або при певних подіях, які є особливо значущими для документа, і хто за це відповідає. Ефективними виявилися два методи: зміни рамкових умов найкраще розпізнаються особами, які готували відповідні тексти для дорожньої карти на етапі розробки. Вони також повинні стежити за розвитком подій у майбутньому і надавати інформацію команді. Добре зарекомендував себе метод підготовки доповнень або оновлень таким же чином, як і в чинному документі. Однак, оновлення не слід вставляти в текст, а додавати у вигляді додатків до документа. Якщо це зроблено на конкретній веб-сторінці, то кожен бажаний

має можливість у будь-який час ознайомитися з абсолютно актуальним документом.

Середовище дії Дорожньої карти охоплює всі країни, з якими Україна має торговельні відносини. Спостереження за змінами в цих країнах також має бути організовано в рамках циклічного коригування Дорожньої карти. Це має бути досить легко зробити через представників цих країн, які перебувають в Україні, адже великі потрясіння автоматично стають відомими всім. Невеликі зміни не повинні оброблятися на щоденній основі.

Такий спосіб перегляду має бути організований за ініціативою української сторони.

Об'єктивність двох елементів «аналіз» і «дорожня карта»

В окремих місцях у текстах зустрічаються особисті висловлювання. Це незвично для такого типу тексту. Оскільки імена авторів вказані, читач у будь-якому випадку може припустити, що текст містить авторську позицію.

Залучення державних органів до розробки та імплементації дорожньої карти

Подекуди текст дозволяє припустити, що автори хотіли розробити та реалізувати дорожню карту, виключивши співпрацю з державними органами. Якщо припущення коментатора є хибним, то ці уривки мають бути сформульовані таким чином, щоб виключити можливість неправильного тлумачення.

Якщо це дійсно те, що мають на меті автори, то коментатор не може це коментувати. Йому бракує досвіду, як таке завдання можна навіть планувати, не кажучи вже про реалізацію, без тісної співпраці з державою. У Німеччині, де багато якісних інфраструктурних та бізнес-функцій вже багато років, з поважних причин і з успіхом, знаходяться в руках приватного права, така дорожня карта не могла бути розроблена без тісної співпраці з державою.

«Часткове покращення», яке може бути досягнуте за рахунок приватної ініціативи без участі держави, не буде визнане міжнародними партнерами. Основні ризики низької якості інфраструктури в країні, наприклад, закони, які не відповідають міжнародним стандартам і виконання яких не гарантується, залишатимуться. Умовно кажучи, це була б ситуація з дорожньою картою розробки автомобіля, але без врахування аспектів для двигуна і коліс, бо для цього не можна знайти партнера по кооперації.

Для того, щоб виправдати зусилля корисним результатом, необхідно залучити до участі найавторитетнішого партнера по співпраці - державу. Можливо, що це завдання не може бути виконане лише силами авторів та АПД, і що необхідна міжнародна підтримка, наприклад, з боку уряду Німеччини, який фінансово підтримує цей проект. Якщо вдасться переконати відповідальні німецькі органи

залучити до дорожньої карти відповідні українські органи влади, це буде важливим кроком. Якщо це не вдасться, то заплановані кошти все ж таки обов'язково мають бути виділені для АПД, наприклад, для підвищення кваліфікації експертів, які працюють над дорожньою картою, в контексті короткострокових відряджень за кордон для ознайомлення з функціями QI на місці в країнах з розвиненим QI.

6. ПРИКІНЦЕВІ ЗАУВАЖЕННЯ

Весь попередній текст є свідченням глибокого розуміння чотирма авторами багатьох питань, викладених тут. Їм необхідно офіційно подякувати.

Песиміст бачить труднощі в кожній можливості,
оптиміст у кожній труднощі бачить можливість.

Уїнстон Черчилль

ДОДАТОК 1. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНДАРТІВ І НОРМ

Частина 1: Вступ

Візьмемо 5 стандартів, наприклад, ISO 20000, BRC, GlobalG.A.P., ISO 9001, Kitemark. Чи можна сказати, що це «міжнародні стандарти»? Так. Всі стандарти визнані на міжнародному рівні. Чи допомагає термін «міжнародний стандарт» охарактеризувати ці об'єкти? Ні. Можна також сказати, що два з них походять з Великобританії, два - з Німеччини, а один став міжнародним стандартом ISO, пройшовши довгий шлях від BSI та DIN. Два - це норми, два - стандарти, один – бренд/марка.

Приклад з іншої сфери. Сім'я складається з двох батьків та трьох дітей, двох дівчаток та одного хлопчика. Якщо запитати кожного члена сім'ї окремо: «Ви - сім'я?» вони всі скажуть «так». Якщо придивитися, то молодша сестра прийшла в сім'ю з матір'ю від попередніх стосунків. Сина батько привів від інших стосунків. А старшу сестру усиновили обоє батьків, її біологічні батьки невідомі. Кожен член сім'ї відповів «так» на поставлене запитання. Чи правильно це було? Так, звичайно. Це родина. Однак ця правильна відповідь стосується лише одного аспекту кожної особи, а саме форми їхнього теперішнього співжиття. Багато інших аспектів, які стосуються кожної окремої людини, не характеризуються цією єдиною рисою.

Так само, як і з родиною людей, так само і з родиною стандартів. За допомогою лише одного прикметника, наприклад, національний, міжнародний, добровільний тощо, охоплюється лише один аспект стандартів. І цей аспект згадується неконкретним чином. Не роз'яснено: чи є міжнародне застосування? Випущений міжнародними розробниками? Визнається на всіх міжнародних ринках? Якими мовами доступний? ...

Вирішальну роль відіграють й інші аспекти, які не можна описати одним словом міжнародний/національний, наприклад:

- Розробник стандарту: одна особа? Одна група? Це була міжнародна група? Група прийшла від компанії? Чи була створена група для розробки цього стандарту? Чи всі розробники однієї національності? Це «міжнародна» група?...
- Сфера застосування стандарту: Чи повинен він використовуватися тільки в країні, де був розроблений? Також в обох сусідніх країнах. В Європі? У всьому світі, але не в Росії? Чи повинен він використовуватися тільки в невеликому регіоні країни, наприклад, для ігристого вина з Шампані або тільки в Баварії для білих сосисок? Де він зараз застосовується? ...

- Звідки походить стандарт: Можливо, він походить з Німеччини і застосовується в Україні, оскільки продукт експортується до ЄС ..

Приклад: Якщо охарактеризувати об'єкт, на підставі якого компанія в Україні отримує сертифікат за стандартом ISO 9001 (управління якістю), то можна виділити декілька основних властивостей, які це характеризують:

ISO 9001 - це норма, видана Міжнародною організацією зі стандартизації, яка діє в усьому світі в усіх країнах, чії національні організації зі стандартизації визнали цю норму. ISO 9001 має свого попередника у 1970-х роках у вигляді британської норми BSI, потім вона була доопрацьована у німецькому DIN і була створена німецька норма управління якістю. На цій основі міжнародна робоча група Міжнародної організації зі стандартизації у 1990-х роках видала ISO 9001. На сьогодні це домінуюча норма для систем управління якістю в усьому світі. Між тим, ця норма(!) використовується багатьма органами сертифікації як стандарт(!) системи сертифікації.² Застосування ISO 9001 є добровільним. Але: польський імпортер вимагає застосування цієї норми від сербського виробника, оскільки хоче імпортувати товар до ЄС і продавати його там. Застосування норми є безкоштовним, але користувач повинен сплатити/відшкодувати органу сертифікації за видачу сертифікату.

Яким одним прикметником можна охарактеризувати цей об'єкт? Міжнародний? Національний? Стандарт? Норма? Добровільний? Безкоштовний? Жодне з цих слів не є правильним саме по собі. Залежно від того, з якою метою ми хочемо його охарактеризувати, потрібні інші, часто багатозначні, описові слова.

Якщо хтось хоче розробити заходи з удосконалення в дорожній карті, то в цих заходах повинні бути враховані багато властивостей стандартів і норм. Якщо стандарти підлягають удосконаленню за певними властивостями, то групування стандартів слід здійснювати за цими властивостями. «Міжнародний»/»національний» недостатньо.

Частина 2: Визначення

Норма

Тут термін «норма» буде розглядатися лише в контексті Національної інфраструктури якості. Всі інші значення слова «норма» (співіснування людей, право тощо) тут не розглядаються.

У бізнесі/економіці норма створюється шляхом формулювання, видання та застосування правил, настанов або характеристик визнаною організацією (наприклад, УкрНДНЦ (UA), BSI (GB), DIN (D) тощо) та її органами нормування. Вона має ґрунтуватися на визнаних результатах науки, техніки та досвіду і бути

---

² Дивись частину 3 Поняття.

спрямована на досягнення оптимальної вигоди для суспільства. Специфікації норм встановлюються на основі консенсусу та приймаються визнаною установою.

Орган, що видав норму, присвоює їй позначення, яке ідентифікує інститут нормування та номер норми, наприклад, "DIN EN ISO 22000:2018-09³, Системи управління безпечністю харчових продуктів - Вимоги до організацій у продовольчому ланцюгу». У цьому прикладі три інститути нормування (DIN - Німеччина; EN - Європейський комітет стандартизації; ISO - Міжнародна організація зі стандартизації) домовилися випустити ідентичну норму з однаковим текстом. Тут можна використовувати будь-який з термінів «національна норма», «наднаціональна норма» або «міжнародна норма», проте всі три терміни є недоречними - див. «сімейний приклад» на початку.

Норми не є обов'язковими до виконання. Це відрізняє їх від законів. Але: норми стають юридично обов'язковими, коли на них посилаються закони або підзаконні акти. Крім того, сторони в договорі можуть зробити застосування стандартів обов'язковим в угодах.

Стандарт

Стандарт - це порівняно однорідний або уніфікований, загальноприйнятий і звичайно застосовуваний (або принаймні такий, до якого прагнуть) спосіб опису, виробництва або виконання чого-небудь, який переважає над іншими способами та підходами, або принаймні вважається керівним. У цьому значенні термін «стандарт» особливо поширений у сферах технології та методології.

Стандарт може бути розроблений та опублікований будь-ким (особою, підприємством, організацією). Стандарт також може виникнути незапланованим чином, коли розробка процесу для власних цілей стає відомою, а потім дуже часто повторюється і, таким чином, стає «стандартною процедурою» галузі. Перший розробник старого «галузевого стандарту», який зазвичай використовується сьогодні, часто вже не відомий.

Фахова правильність та/або економічна корисність стандарту не перевіряється у формальній процедурі третіми сторонами. Обидва аспекти вирішуються «багатоокомим оком» ринку.

З точки зору їхнього зв'язку з національною інфраструктурою якості (НІЯ) країни можна виділити два типи стандартів⁴

а) «Сертифікаційні стандарти»

³ Цифри після двокрапки вказують на дату випуску. Останню редакцію можна знайти на веб-сайті кожного національного органу нормування. Таким чином, можна уникнути роботи за виданням, яке вже не є чинним.

⁴Ці два терміни не є (поки що) частиною усталеної фахової мови і використовуються тут як допоміжні.

b) «Стандарти на продукти та процеси»

«Сертифікаційний стандарт»

Термін «стандарт» в останні роки набув розвитку для позначення важливої складової систем оцінки відповідності. Система оцінки відповідності в основному складається з двох частин:

- a) стандарту (сума всіх приписів, які мають бути враховані (синоніми: стандартні вимоги, стандартні критерії), а також
- b) процедури оцінки відповідності (синонім: процедура сертифікації) - правила, за якими аудитор та орган з оцінки відповідності (синонім: орган сертифікації) повинні здійснювати свою діяльність⁵.

В даному контексті мова піде лише про «сертифікаційний стандарт» системи оцінки відповідності⁶.

Тематика та регіональність застосування

Після того, як група зацікавлених сторін визначила технічне питання (наприклад, забезпечення безпеки сільськогосподарської продукції для подальшої переробки в харчовій промисловості), зазвичай практично одночасно розглядається питання про те, якою має бути регіональна зона застосування. Це може бути дуже характерна, невелика природна територія, наприклад, регіон Шампань для виноградарства у Франції. Але це також може бути як окрема держава, так і всесвітнє застосування. Часто такі схеми починаються на національному рівні і розширюються в міру розвитку попиту. Дуже хороші схеми сертифікації користуються попитом у всьому світі вже через 2-3 роки. Слабкі через відсутність попиту припиняють свою діяльність і зникають з ринку. Європейський аналіз сертифікації харчових продуктів показав, що найбільша частка стандартів для програм сертифікації пристосована до маркетингової програми окремої компанії або невеликого регіону. Але це лише дуже мала частка реалізованої сертифікованої продукції. Тут переважають великі програми, що мають глобальне застосування.

Визначення критеріїв стандарту

Це перелік критеріїв, які компанія-користувач повинна застосовувати і дотримуватися, щоб мати можливість із заданою ймовірністю гарантувати безпеку своєї продукції для подальшої переробки. Тип та кількість критеріїв визначається розробниками «сертифікаційного стандарту» на основі їхніх фахових знань. Кількість критеріїв може становити кілька сотень, але може бути

---

⁵Дивись також частину 3 Поняття

⁶Стандарти на продукцію та процеси (технічні стандарти) також є елементами національної інфраструктури якості, але не мають великого значення для дорожньої карти, яка наразі розробляється в АПД, і не описуються тут детально.

і значно меншою. Природа критеріїв повинна бути такою, щоб їх можна було оцінити якомога простіше, дешевше і точніше. «Точний» тут означає, що аудитор може чітко визначити альтернативу між «вимога виконана» та «вимога не виконана» для кожної окремої вимоги.

Добровільність застосування

Застосування такого стандарту в системі оцінки відповідності (наприклад: GlobalG.A.P. або QS) завжди є добровільним для користувача. Однак, покупець сировини може вимагати від виробника-постачальника застосування в рамках договору. Це переважаюча форма звернення. Декларацією про застосування виробник зобов'язується в юридично обов'язковому порядку виконувати всі вимоги, зазначені в стандарті. Таким чином, тепер це є договірним зобов'язанням.

У західних країнах ЄС самоконтроль здійснюється протягом усієї фази виробництва, щоб визначити, чи постійно гарантується дотримання критеріїв. Це значно підвищує впевненість у тому, що в кінці виробничого процесу всі вимоги можуть бути визначені як повністю виконані. У момент часу, який є сприятливим для визначення відповідності всім критеріям (наприклад, під час збору врожаю або незадовго до продажу), аудитор органу з оцінки відповідності перевіряє дотримання всіх вимог стандарту. У сприятливому випадку виробник отримує сертифікат від органу з оцінки відповідності як доказ дотримання всіх вимог стандарту, що є засобом підтвердження і в судовому порядку.

Два вищезгадані «сертифікаційні стандарти» були розроблені німецькими командами і вперше запроваджені в Німеччині. Після того, як це було успішно зроблено, обидва вже давно використовуються на всіх континентах у багатьох країнах світу. Як зазначено в розділі «Стандарт», класифікувати такі стандарти як «національний стандарт», «міжнародний стандарт» або «глобальний стандарт» не є можливим. Хто повинен переоцінювати стандарт з «національного» на «міжнародний»? Коли? Що з цього випливає? Як це буде комунікуватися на міжнародному рівні?

Норми та стандарти можуть розвиватися

Норма перетворюється на стандарт

Модельна ситуація: Компанія, що виробляє соняшникову олію в Україні, отримала запит від свого замовника на впровадження норми для процесу виробництва "DIN EN ISO 22000:20018-09, Системи управління безпечністю харчових продуктів - Вимоги до організацій в продовольчому ланцюгу" у процес виробництва. Лише після юридично обов'язкового підтвердження відповідності всім вимогам норми замовник буде готовий купувати продукцію, експортувати її до Німеччини, а також продавати там.

Що буде далі? Фермер звертається до приватного органу сертифікації, який відповідає всім вимогам для видачі сертифікату на відповідність вищезазначеній нормі.

Оскільки орган сертифікації знає ринок, він також знає потребу зробити норму стандартом для того, щоб провести цю сертифікацію. Тому своєчасно робиться наступне: береться вищезгадана норма, видана трьома інститутами нормування, і називається перелік вимог, які необхідно виконати, для себе «Стандарт 22.000». Тоді розробляється власну процедура оцінки відповідності (процедури, які повинен виконати аудитор і орган з сертифікації для того, щоб провести сертифікацію на основі власного «Стандарту 22000»). Для цього не потрібне схвалення жодного з трьох інститутів нормування. Також не потрібно було інформувати жодний орган про те, що це робиться. Це дуже поширена процедура в міжнародній індустрії оцінки відповідності. Будь-яка норма інституту нормування може стати «сертифікаційним стандартом» у будь-який час шляхом додавання процедури оцінки відповідності. Повна система оцінки сертифікації може бути запропонована органом з сертифікації в будь-який час в будь-якій країні світу.

Питання: Міжнародна норма? Міжнародний стандарт? Приватний стандарт? Приватна норма?

Стандарт стає нормою і знову стандартом

Організація із нормування може перетворити стандарт на норму.

У 1979 році Британський інститут стандартів (BSI) розробив BS 5750, перший стандарт для систем управління якістю, який вважається попередником стандартів ISO серії 9000, виданих через багато років Міжнародною організацією зі нормування ISO. Пізніше це стало ISO 9001, яка до цього часу стала однією з найпоширеніших норм управління якістю у світі. За даними Міжнародної організації зі нормування (ISO), станом на кінець 2009 року було видано понад 1 млн. сертифікатів на основі норми ISO 9001 у більш ніж 170 країнах світу. У Німеччині у 2012 році таку сертифікацію пройшли близько 51 000 організацій.

Проблеми при перекладах

У різних європейських мовах терміни стандарт і норма вживаються по-різному. У деяких мовах (німецькій, іспанській, французькій) розрізняють норму, norma, la norme та стандарт, estándar, standard.

Німецький інститут нормування (DIN) перекладає англійську назву "International Standard Organization, ISO" на німецьку мову як "Internationale Organisation für Normung (ISO)" (Міжнародна Організація з нормування) і називає себе "Deutsches Institut für Normung" (Німецьким Інститутом нормування). Документи,

які ISO розробляє та розповсюджує під англійським терміном «стандарт», в німецькому перекладі DIN називаються «норма».

Повна назва CEN (Comité Européen de Normalisation) перекладається з французької мови на англійську як "European Committee for Standardization" (Європейський комітет зі стандартизації). Німецькою мовою CEN називається «Європейський Комітет з нормування».

Google перекладає з німецької на українську так: Standard = за замовленням та Norm = стандарт; DeepL видає на це наступне: Standard = стандарт і Norm = норма.

Працюючи в міжнародних командах, здається розумним дуже точно домовитися про те, яке слово використовується для якого змісту, для того, щоб спілкуватися надійно.

Частина 3: Поняття/терміни

Наступні терміни описані тут виключно у зв'язку з Національною інфраструктурою якості. Деякі з цих термінів існують і в інших сферах застосування. (Обережно: ризик плутанини.). Тут вони відсортовані за алфавітом (а не за частотою вживання цих слів).

Норма: Норма створюється шляхом формулювання, видання та застосування правил, настанов або характеристик визнаною організацією (наприклад, УкрНДНЦ (UA), BSI (GB) DIN (D)) та її органами нормування. Вона має ґрунтуватися на перевірених результатах науки, техніки та досвіду і бути спрямована на досягнення оптимальної вигоди для суспільства. Специфікації норм розробляються на основі консенсусу і приймаються визнаною організацією. Орган, що видає норму, присвоює їй позначення, яке ідентифікує орган стандартизації та номер норми, наприклад, «DIN EN ISO 22000:20018-09, Системи управління безпечністю харчових продуктів - Вимоги до організацій у продовольчому ланцюгу».

Стандарт: Стандарт - це порівняно однорідний або уніфікований, загальноприйнятий і звичайно застосовуваний (або принаймні такий, до якого прагнуть) спосіб опису, виробництва або виконання чого-небудь, який переважає над іншими способами або принаймні вважається керівним.

Стандарт може бути розроблений будь-ким (особою, підприємством, організацією). Фахова правильність та/або економічна корисність стандарту не перевіряється у формальній процедурі третіми сторонами. Обидва аспекти вирішуються «багатоокомим оком» ринку.

Особливою формою стандарту є те, що перелік вимог (синонім: критерії) схеми сертифікації називається «стандартом» схеми сертифікації, що стало

загальноприйнятим на міжнародному рівні. Цей перелік складається розробниками схеми сертифікації на основі їхніх фахових знань у сфері застосування схеми сертифікації. При націленості на велику сферу застосування часто проводяться консультації з дуже великою кількістю зовнішніх експертів, щоб не дати приводу для неправильного тлумачення в будь-якій технічній/фаховій деталі і в будь-якій країні світу. До речі, характеристики стандарту, описані вище, тут також застосовні.

Іншою особливою формою стандарту в системі сертифікації є повне прийняття змісту стандарту визнаної організації із нормування, наприклад, норми ISO. Тут зміст норми стає стандартом (синонім: переліком вимог) системи сертифікації. Орган з сертифікації розробляє власну процедуру сертифікації для цього стандарту/норми. Поєднанням стандарту та процедури сертифікації створюється нормальна система сертифікації, яка може застосовуватися в кожній країні, де працює орган з сертифікації. Ця процедура дозволяє компаніям надавати можливість користувачам норми отримати сертифікат. **Цей чудовий симбіоз державних організацій із нормування та приватних органів сертифікації в країнах з розвинутою системою контролю якості, що дуже добре сприяє забезпеченню якості** та передачі інформації про якість продукції у спосіб, який можна довести в суді.

Система сертифікації (синонім: система оцінки відповідності): Система сертифікації складається зі стандарту (синоніми: перелік вимог, перелік критеріїв) та процедури сертифікації. Остання описує процедури, які повинні виконувати аудитори та органи сертифікації, щоб перевірити, чи відповідає користувач усім вимогам стандарту. Вимоги до системи сертифікації визначені міжнародними нормами.

Деякі основні положення є наступними:

- ISO/IEC 17065:2012-09 (Оцінка відповідності - Вимоги до органів з сертифікації продукції, процесів та послуг)
- ISO/IEC 17021-1:2015-06 (Оцінка відповідності - Вимоги до органів, які здійснюють аудит та сертифікацію систем менеджменту)
- ISO/IEC 17024:2012-07 (Оцінка відповідності - Загальні вимоги до органів, що сертифікують осіб)

Крім того, існує велика кількість інших міжнародних норм, які прописують багато додаткових деталей діяльності органів сертифікації.

Нагляд за дотриманням цих норм органами з сертифікації здійснюють органи з акредитації.

Сертифікація (синонім: оцінка відповідності): Сертифікація - це процедура, яка використовується для демонстрації відповідності певним вимогам стандартів.

Процедура перевірки називається аудитом. Успішним результатом аудиту є сертифікат, який орган сертифікації видає користувачеві сертифікаційного стандарту.

Доповнення: «стандарт процесу» (технічний стандарт)

Цей тип стандарту має лише більш слабкий зв'язок з NQI, ніж попередні терміни. Тому тут він має бути згаданий лише як доповнення.

Стандарт процесу в першу чергу важливий як технічний стандарт. Більшість характеристик, згаданих вище щодо розробки, не узгоджені з третіми особами тощо, застосовуються і тут. Як зазначалося вище в розділі «Стандарт», розробник стандарту може вивести свій стандарт на ринок у будь-який спосіб, наприклад, шляхом виробництва компанією певної продукції за самостійно розробленим та описаним процесом, а потім використовувати цей факт як інструмент просування продукту на ринку. Якщо користувачі (споживачі або наступні ланки ланцюга створення доданої вартості) визнають певні переваги в продукті, який був вироблений відповідно до цього стандарту, цей процес переростає в «стандартний процес», який використовується все частіше і частіше⁷.

Компанії, бізнес-асоціації або інші зацікавлені сторони можуть вживати заходів для просування стандарту або витіснення іншого стандарту з метою збільшення власної частки на ринку.

---

⁷За певних умов процес, на якому базується стандарт, може бути захищений патентним правом (невід'ємний стандартний патент (SEP)). Власник його може, спираючись на своє виключне право, заборонити використання технології або поставити це в залежність від вигідних для нього ліцензійних умов. Цей тип стандартів тут далі не розглядається.

ДОДАТОК 2. АДРЕСИ ОРГАНІВ ВЛАДИ, ЮРИДИЧНИХ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ

1. Європейське відомство з питань безпечності харчових продуктів (EFSA)

<https://www.efsa.europa.eu/de/aboutefsa>

- Виконавчий директор: Dr. Bernhard Url

Телефон: +39 0521 036 397

E-Mail: Bernhard.Url@efsa.europa.eu

2. Контакти в ЄС

- *Зателефонувати на українській мові: 00 32 22 99 96 96*

На ваш дзвінок відповідатимуть англійською мовою. Після цього Вас можуть з'єднати з контактною особою, яка розмовляє Вашою мовою ЄС.

Ви також можете задати питання **українською або російською** мовами.

Активний по буднях з 9.00-18.00 CET

Тариф: міжнародні стандартні тарифи

- *Посилання на органи ЄС*
  - [Europäisches Parlament](#) – Європейський Парламент
  - [Europäischer Rat](#) – Рада Європи
  - [Rat der Europäischen Union](#) – Рада Європейського Союзу
  - [Europäische Kommission](#) – Європейська Комісія
  - [Gerichtshof der Europäischen Union \(EuGH\)](#) – Суд справедливості Європейського Союзу
  - [Europäische Zentralbank \(EZB\)](#) – Європейський Центральний Банк
  - [Europäischer Rechnungshof](#) – Європейська Рахункова Палата
  - [Europäischer Auswärtiger Dienst \(EAD\)](#) – Європейська Служба зовнішніх зв'язків
  - [Europäischer Wirtschafts- und Sozialausschuss \(EWSA\)](#) - Європейський економічний і соціальний комітет

- [Europäischer Ausschuss der Regionen \(AdR\)](#) - Європейський комітет регіонів
- [Europäische Investitionsbank \(EIB\)](#) – Європейський Інвестиційний Банк
- [Europäischer Bürgerbeauftragter](#) - Європейський омбудсмен
- [Europäischer Datenschutzbeauftragter \(EDSB\)](#) - Європейський інспектор з питань захисту даних
- *Посилання на спеціальну інформацію з питань зовнішньої торгівлі продовольчими продуктами*
  - Декларація про заінтересованість
<https://www.efsa.europa.eu/sites/default/files/assets/doiurl.pdf>
  - Toolkit
На цій сторінці представлено огляд усіх порталів EFSA, що становлять інтерес для заявників: портал для підготовки до подання заявок, система електронного подання заявок, робочий портал EFSA з наукової оцінки. Відповідно до своїх потреб та сфери інтересів, заявники зможуть отримати доступ до інструментів за спеціальними посиланнями.
<https://www.efsa.europa.eu/de/applications/toolkit>
  - Access2Markets. Портал торговельної інформації ЄС для експортерів.
<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/welcome-access2markets-trade-helpdesk-users>
  - Правила здійснення державних закупівель в ЄС.
https://europa.eu/youreurope/business/selling-in-eu/public-contracts/public-tendering-rules/index_en.htm

3. Правила конкуренції в ЄС

https://europa.eu/youreurope/business/selling-in-eu/competition-between-businesses/competition-rules-eu//index_de.htm

- *Посилання на вимоги до продукції*
https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/index_en.htm
  - Стандарти в Європі: https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/standards/standards-in-europe//index_en.htm
  - Відповідність продукції: https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/compliance/index_en.htm

- Оцінка відповідності: https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/compliance/conformity-assessment/index_en.htm
- Технічна документація та декларація відповідності ЄС: https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/compliance/technical-documentation-conformity/index_de.htm
- Декларація про взаємне визнання: https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/compliance/declaration-mutual-recognition/index_de.htm
- *Посилання на споживчі договори та гарантії*
  - Відповідальність після продажу/неякісну продукцію: https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/consumer-contracts-guarantees/consumer-guarantees/index_de.htm
  - Неякісна продукція: https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/consumer-contracts-guarantees/defective-products/index_de.htm

4. Федеральні та земельні органи влади з питань сільського господарства та продовольства Німеччини

Через Федеративний державний устрій Німеччини, завдання цих органів не є однаковими в різних регіонах. Однак у відповідних міністерствах переважає сфера відповідальності за «продовольство». Зазвичай, крім міністерства «сільського господарства», у кожній федеральній землі існує земельне відомство «з питань сільського господарства».

Різні назви міністерств та відповідальних управлінь федеральних земельних вказують на різну спрямованість діяльності. Для того, щоб зробити цей підхід більш зрозумілим, повідомляється про пріоритети обраних міністерств та відомств. Інші органи влади є настільки ж різноманітними за своєю спрямованістю. Немає двох однакових імен/назв.

Федеральне Міністерство продовольства та сільського господарства (BMEL)

Основними завданнями Федерального міністерства продовольства та сільського господарства є превентивний захист здоров'я споживачів продовольчих продуктів, екологічно чисте та дружнє до тварин виробництво високоякісної сільськогосподарської продукції, розвиток сільських територій, подальший розвиток спільної аграрної політики в ЄС.

Федеральний Міністр: Джем Оздемір (Cem Özdemir)

Телефон: 03 0 / 1 85 29 - 0

Факс: 03 0 / 1 85 29 - 42 62

E-Mail: poststelle@bmel.bund.de

Адреси:

a) Представництво в Бонні:

Адреса для відвідувачів: Rochusstraße 1, 53123 Bonn

Поштова адреса: Postfach 14 02 70, 53107 Bonn.

b) Представництво в Берліні:

Адреса для відвідувачів: Wilhelmstraße 54, 10117 Berlin;

Поштова адреса: 11055 Berlin

Федеральне відомство з питань сільського господарства та продовольства (BLE)

BLE має широке коло завдань у сферах сільського господарства, продовольства, сільських територій, лісового господарства, рибальства та захисту прав споживачів. Як сучасний сервісний центр, воно підтримує своїх партнерів у федеральних землях, у економічній та виробничій сфері відповідальності Федерального міністерства продовольства та сільського господарства (BMEL).

Президентт: Dr. Hanns-Christoph Eiden

Deichmanns Aue 29

53179 Bonn

Телефон: +49 (0)228 6845-0

Факс: +49 (0)30 1810 6845-3444

E-Mail: info@ble.de

Міністерство продовольства, сільського господарства та лісового господарства федеральної землі Баварія

Основними сферами відповідальності є: розширення незалежного навчання з питань харчування та споживання продукції, разом з постачальниками послуг з навчання, що надають гарантовану якість. Розробка пропозицій, орієнтованих на цільові групи, спільно з партнерами, що гарантують відповідну якість.

Ludwigstraße 2, 80539 München

Телефон: +49 89 2182-0

Факс: +49 89 2182-2677

E-Mail: poststelle@stmelf.bayern.de

Баварське земельне відомство з питань охорони здоров'я та безпеки продовольчих продуктів (LGL)

LGL працює за наступними основними напрямками: лабораторні дослідження, проектні та науково-дослідні роботи, аналіз ризиків, управління ризиками та інформування про ризики, моніторинг, навчання та підвищення кваліфікації.

Eggenreuther Weg 43

91058 Erlangen

Телефон: +49 9131 764-0

Факс: +49 9131 764-222

E-Mail: poststelle@lgl.bayern.de

Website: www.lgl.bayern.de

Міністерство сільського господарства, навколишнього середовища та захисту клімату федеральної землі Бранденбург (MLUK)

MLUK землі Бранденбург відповідає за три напрямки політики: розвиток сільських регіонів з урахуванням екологічних та природоохоронних аспектів; захист довкілля та природи, збереження видів, клімату та захисту від повеней, захист чистого повітря та недоторканих ґрунтів; постійне збереження основ сільськогосподарського виробництва.

Henning-von-Tresckow-Straße 2-13, Haus S

14467 Potsdam

Телефон: +49 331 866-0

Факс: + 49 331 866-7070

E-Mail: poststelle@mluk.brandenburg.de

Державне відомство з питань сільського розвитку, сільського господарства та землеустрою федеральної землі Бранденбург (LELF)

LELF має 4 напрямки діяльності: чотири цільові сфери завдань: заходи щодо сприяння, землевпорядкування, захист рослин та сільське господарство

Міністерство інфраструктури та сільського господарства федеральної землі Тюрінгія

Werner-Seelenbinder-Straße 8, 99096 Erfurt

Телефон за поштовою адресою: 0361 57-411 1000

E-Mail: poststelle@tmil.thueringen.de

Земельна служба сільського господарства та сільських територій Тюрингії

Naumburger Straße 98, 07743 Jena

Телефон за поштовою адресою: +49 361 574041-000

E-Mail: poststelle@tllr.thueringen.de

Федеральне відомство з питань захисту прав споживачів та безпеки харчових продуктів (BVL)

Bundesallee 51

38116 Braunschweig

Телефон: 03018 444-99999

Факс: 03018 444-99998

E-Mail: poststelle@bvl.bund.de

Управління сенату міста Берлін з питань захисту прав споживачів

Salzburger Straße 21-25

10825 Berlin

Телефон: (030) 9013-0

Факс: (030) 9013-2000

Нове місце розташування з 10. жовтня 2022 року:

Brückenstraße 6

10179 Berlin

5. Програми сертифікації для безпечності продовольчих продуктів

а) Приватні організації-виконавці програм

- IFS: <https://www.ifs-certification.com/index.php/de/standards>

Роз'яснення: International Featured Standards (IFS) відноситься до переліку стандартів якості харчових продуктів, продукції та послуг, призначених для забезпечення того, щоб відповідний продукт вироблявся або послуга надавалася відповідно до специфікацій, узгоджених зі споживачами.

До International Featured Standards відносяться:

- IFS Food
- IFS Cash&Carry /Wholesale
- IFS Broker

- IFS Food Store
- IFS HPC
- IFS Logistics
- IFS PACsecure
- BRC Food/BRCGS: <https://www.brcgs.com/our-standards/food-safety/>
- FSSC 22000: <https://www.fssc.com/schemes/fssc-22000/>
- QS: <https://www.q-s.de/>
- Халальні продукти харчування: <https://www.q-s.de/>
- Кошерні продукти харчування: https://en.wikipedia.org/wiki/Kosher_certification_agency
- та багато інших...

b) Публічні документи як стандарт для програм сертифікації харчових продуктів

У різних випадках «стандартом» для схеми сертифікації є дуже різні державні документи (наприклад, регламент ЄС, документ ФАО, норма ISO і т.д.) (прикладі наведені нижче). Необхідна процедура сертифікації повинна бути розроблена кожним органом з сертифікації, який бажає проводити сертифікацію за цим «стандартом». Процедура сертифікації повинна відповідати міжнародним нормам⁸, що застосовуються для цієї мети. Орган з сертифікації повинен бути акредитований

- ISO 22000: <https://www.iso.org/iso-22000-food-safety-management.html>
- HACCP: <https://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/home/en/>

Роз'яснення: Кодекс Аліментаріус - це набір норм ООН з безпеки харчових продуктів та якості продукції, що видаються Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) та Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ). Кодекс координує справедливую торгівлю харчовими продуктами на міжнародному рівні та забезпечує захист здоров'я споживачів за допомогою єдиних норм. Кодекс є «стандартом» для сертифікації. Процедура сертифікації повинна бути розроблена кожним органом сертифікації самостійно. Вона повинна відповідати чинним міжнародним нормам. Орган з сертифікації повинен бути акредитований.

- Біо-продукти харчування (ЄС): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R0848>

---

⁸ISO 17065 та інші ISO-норми

- Traditional Specialities Guaranteed (Традиційні фірмові страви гарантовано): [https://agriculture.ec.europa.eu/farming/geographical-indications-and-quality-schemes/geographical-indications-and-quality-schemes-explained_en#:~:text=Traditional%20speciality%20guaranteed%20\(TSG\)%20highlights,it%20against%20falsification%20and%20misuse.](https://agriculture.ec.europa.eu/farming/geographical-indications-and-quality-schemes/geographical-indications-and-quality-schemes-explained_en#:~:text=Traditional%20speciality%20guaranteed%20(TSG)%20highlights,it%20against%20falsification%20and%20misuse.)
- та багато інших...

6. Приватні носії сертифікаційних програм

Всі перелічені тут програми сертифікації застосовуються в усьому світі.

Назва сертифікаційної програми: GlobalG.A.P.

Назва організації-носія: **FoodPLUS GmbH**

Spichernstraße 55

50672 Köln, Deutschland

Телефон: +49 221 57776 -0

Факс: +49 221 57776 -1999

Інтернет: www.globalgap.org

E-mail: info@globalgap.org

Назва сертифікаційної програми: QS – система перевірки продуктів харчування

Назва організації-носія: **QS Qualität und Sicherheit GmbH**

Schedestr. 1-3

53113 Bonn

E-Mail: info@q-s.de

Веб-сторінка: www.q-s.de

Телефон: +49 (0) 228 35068-0

Факс: +49 (0) 228 35068-10

Назва сертифікаційної програми: IFS (International Featured Standards)

Назва організації-носія: **IFS Management GmbH**

Am Weidendamm 1 a

10117 Berlin

Керівник: Stephan Tromp

Телефон: +49 (0) 30 72 61 053 74

Факс: +49 (0) 30 726 1053 79

Веб-сторінка: <https://www.ifs-certification.com>

Назва сертифікаційної програми: Регламент (ЄС) 2018/848 Європейського Парламенту та Ради про органічне/екологічне виробництво та маркування органічної/екологічної продукції.

Назва організації-носія: **Європейський Парламент та Європейська Рада**

Роз'яснення. «Стандарт» для програми органічної/біо сертифікації ЄС ідентичний вищезгаданому Регламенту ЄС. Необхідна процедура сертифікації повинна бути встановлена кожним органом з сертифікації, який бажає брати участь у цій програмі. Орган сертифікації повинен бути акредитований та мати допуск від державного органу.

Назва сертифікаційної програми: BRC

Назва організації-носія: **British Retail Consortium**

Загальні питання: +44 (0)20 7854 8900

info@brc.org.uk

Громадські справи: +44 (0)20 7854 8900

publicaffairs@brc.org.uk

7. Приватні органи сертифікації безпеки харчових продуктів

Більшість зазначених органів сертифікації знаходяться в Німеччині та працюють по всьому світу.

AGRIZERT Zertifizierungs GmbH

Siebenmorgenweg 6-8

53229 Bonn

Телефон: +49 (0) 228.971496-0

Факс: +49 (0) 228.971496-19

E-Mail: info@agrizert.de

Control Union Certifications Germany GmbH

Dorotheastraße 30

10318 Berlin

Телефон: +49 (0)30 509 69 88-0

E Mail: berlin@controlunion.com

TÜV SÜD AG

Westendstraße 199

D-80686 München

Телефон: +49/89/5791-0

Факс: +49/89/5791-1551

E-Mail: info@tuvsud.com

TÜV NORD CERT GmbH

Philipp Nahrman

Böttcherstraße 11

33609 Bielefeld

Телефон: 0521 786-327

Факс : 0521 786-157

E-Mail: foodcert@tuev-nord.de

SGS Holding Deutschland B.V. & Co. KG

Heidenkampsweg 99

20097 Hamburg

Телефон: [+49 \(0\) 40 30101 0](tel:+49(0)40301010)

Факс: [+49 \(0\) 40 32633 1](tel:+49(0)40326331)

E-Mail: sgs.germany@sgs.com

DQS Holding GmbH

August-Schanz-Straße 21

60433 Frankfurt am Main

Телефон: +49 69 95427-0

Факс: +49 69 95427-111

Sesotec GmbH

Regener Straße 130

D-94513 Schönberg

Телефон: +49 (0) 8554 / 308-0

Факс: +49 (0) 8554 / 2606

E-Mail: webcontact@sesotec.com

DNV (Det Norske Veritas) SE

Презиція: Knut Ørbeck-Nilssen, Torsten Schramm, Björn-Olaf Borth

Поштова адреса: Brooktorkai 18

20457 Hamburg

Телефон: +49 40 36149-0

QSCert-Germany

Контактна особа: Josef Marte

Gerhardstrasse 1

815 43 München

Телефон: +49 (0) 89 2166 9576

E-Mail: info@qscert.de

www.qscert.de

LKS Landwirtschaftliche Kommunikations- und Servicegesellschaft mbH

August-Bebel-Straße 6

09577 Lichtenwalde

Телефон: 037206/87-0

Факс: 037206/87-230

E-Mail: zertstelle@lks-mbh.com

8. Приватні консультації з питань захисту прав споживачів

Федеральне об'єднання організацій споживачів

Rudi-Dutschke-Straße 17

10969 Berlin

Телефон: 030 25 80 00

Факс: 030 25 80 05 18

E-Mail: info@vzbv.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Баден-Вюртемберг

Paulinenstr. 47

70178 Stuttgart

Телефон: 0711 66 91 10

Факс: 0711 66 91 50

E-Mail: info@vz-bw.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Баварія

Mozartstr. 9

80336 München

Телефон: 089 55 27 94-0

Факс: 089 55 27 94 451

E-Mail: info@vzbayern.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Берлін

Hardenbergplatz 2

10623 Berlin

Телефон: 030 21 48 50

Факс: 030 21 17 201

E-Mail: mail@verbraucherzentrale-berlin.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Бранденбург

Babelsberger Straße 12

14473 Potsdam

Телефон: 0331 29 87 10

Факс: 0331 29 87 177

E-Mail: info@vzb.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Бремен

Altenweg 4

28195 Bremen

Телефон: 0421 16 07 77

Факс: 0421 16 07 780

E-Mail: info@verbraucherzentrale-bremen.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Гамбург

Kirchenallee 22

20099 Hamburg

Телефон: 040 24 83 20

Факс: 040 24 83 2290

E-Mail: info@vzhh.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Гессен

Große Friedberger Straße 13 - 17

60313 Frankfurt am Main

Телефон: 069 972010-900

Факс: 069 97 20 10 50

E-Mail: vzh@verbraucherzentrale-hessen.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Мекленбург-Передня Померанія

Strandstraße 98

18055 Rostock

Телефон: 0381 20 87 00

Факс: 0381 20 87 030

E-Mail: info@verbraucherzentrale-mv.eu

Консультації з питань захисту прав споживачів Нижня Саксонія

Herrenstr. 14

30159 Hannover

Телефон: 0511 91 19 60

Факс: 0511 91 19 610

E-Mail: info@vzniedersachsen.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Північний Рейн-Вестфалія

Mintropstr. 27

40215 Düsseldorf

Телефон: 0211 38 09 0

Факс: 0211 38 09 216

E-Mail: kontakt@verbraucherzentrale.nrw

Консультації з питань захисту прав споживачів Райнланд-Пфальц

Seppel-Glückert-Passage 10

55116 Mainz

Телефон: 06131 28 48 0

Факс: 06131 28 48 66

E-Mail: info@vz-rlp.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Саар

Trierer Str. 22 (ab 30. Mai 2022: Trierer Str. 22)

66111 Saarbrücken

Телефон: 0681 50 08 90

Факс: 0681 50 08 922

E-Mail: vz-saar@vz-saar.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Саксонія

Katharinenstraße 17

04109 Leipzig

Телефон: 0341 69 62 90

Факс: 0341 68 92 826

E-Mail: vzs@vzs.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Саксонія-Анхальт

Steinbockgasse 1

06108 Halle

Телефон: 0345 29 80 329

Факс: 0345 29 80 326

E-Mail: vzsa@vzsa.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Шлезвіг-Гольштайн

Hopfenstr. 29

24103 Kiel

Телефон.: 0431 59 09 90

Факс: 0431 59 0 9 977

E-Mail: info@vzsh.de

Консультації з питань захисту прав споживачів Тюрингія

Eugen-Richter-Straße 45

99085 Erfurt

Телефон: 0361 55 51 40

Факс: 0361 55 51 440

E-Mail: info@vzth.de

Центр консультування споживачів в Берліні з.Т. [місто та федеральна земля Берлін]

Ordensmeisterstr. 15–16

12099 Berlin

Телефон: 030 214 85-0

Факс: 030 211 72 01

E-Mail: mail@verbraucherzentrale-berlin.de

Центр консультування споживачів в Баварії з.Т. [федеральна земля Баварія]

Mozartstr. 9

80336 München

Телефон: (089) 55 27 94-0

Факс: (089) 55 27 94-451

E-Mail: info@vzbayern.de

**ДОДАТОК 3. ЗВІТ «ІНФРАСТРУКТУРА БЕЗПЕЧНОСТІ ТА
ЯКОСТІ АГРАРНОЇ ТА ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ
(ДОРОЖНЯ КАРТА ЩОДО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ)» ІЗ
КОМЕНТАРЯМИ**

Агрополітичний звіт

APD/APB/12/2022

**Інфраструктура безпеки та якості
аграрної та харчової продукції в Україні
(дорожня карта щодо подальшого розвитку)**

Павло Коваль

Лариса Старікова

Київ, вересень 2022 року

Про проект «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проект «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006 року і наразі до 2024 року та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Консультантс Інтернешнл.

Реципієнтом проекту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проекту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проект має підтримувати Україну⁹ в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною. З цією метою Проект має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

---

⁹ Тут має бути зазначено, на чому зосереджений цей проект: на українському ринку чи на експортних ринках (наприклад, ринках Німеччини або ЄС чи інших зарубіжних ринках), а може й на всіх ринках. Від тої чи іншої мети суттєво залежить сам зміст цього проекту.

- a) При спрямованості на український ринок вирішальну роль відіграють національні правила України, які з міркувань високої ефективності орієнтовані на правила й дії Європейського Союзу.
- b) В разі експорту продукції, виробленої в Україні, все вирішують виключно правила й звичаї імпортного ринку, наприклад ринку Німеччини, Франції, Італії або ЄС. До них додаються й правила Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). Ці принципи ЮНКТАД з досвіду автора, котрий з 2010 року регулярно пов'язаний з проектами в Україні для сільгоспвиробників, експортерів таї представників торгівлі на рівні конкретних гравців ринку здебільшого залишаються невідомими. Тому Дорожня карта на цю тематику неодмінно повинна включати в себе трансфер знань про правила ЮНКТАД як один із важливих напрямків всієї роботи.

Автори

Павло Коваль

Лариса Старікова

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору¹⁰ та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

© 2022 Німецько-український агрополітичний діалог
Всі права захищено.

ЗМІСТ¹¹

1. ВСТУП.....	46
2. СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ	47
3. Передумови.....	50
Угода ТБТ	50
Угода ПВЗВТ.....	51
4. Архітектура системи стандартів.....	53
Міжнародні стандарти	53
Національні стандарти	54
Приватні стандарти	54

---

¹⁰ Звіт на цю тему повинен бути вільним від думок або точок зору й спиратися виключно на тверді факти

¹¹ ¹¹ На жаль, в тексті немає списку використаних джерел. Це потрібно принаймні з двох причин:

- а) Дорожня карта з цієї тематики не може базуватися лише на особистих знаннях авторів. Вона повинна містити тверді факти, що здебільшого почерпнуті із цитованих джерел. До того ж існує низка досліджень зарубіжних авторів з цієї тематики.
- б) Щоб із знанням справи й емоційно розтлумачити читачеві Дорожньої карти можливість її реалізації та функціональне призначення заходів з покращення ситуації, варто було б скористатися описом функціональних елементів інфраструктури якості у формі тексту і/або графічного зображення максимально можливої кількості країн-членів ЄС. Слід цитувати не лише авторів з Німеччини, Франції чи Нідерландів, а й із Польщі, Чехії, Естонії і т.д.

Оскільки Дорожня карта адресована насамперед читачеві, якому ще треба увійти в курс справи з цієї тематики, варто вказати джерела, щоб оптимізувати процес подальшого вивчення цієї теми. Окрім того можна запропонувати зібрати в одному найбільш доречному для цього місці використані джерела у вигляді паперового документу або в електронній формі, щоб забезпечити до них простий доступ зацікавленим читачам.

5. Архітектура системи оцінки відповідності.....	57
6. Дороговкази.....	57
Сценарії розвитку	57
Рівень міжнародних стандартів.....	60
Рівень національних стандартів	63
Рівень приватних стандартів	67
Оцінка відповідності.....	68
Поінформованість і освіта.....	71
Роль держави.....	72
Законодавчо-нормативне поле	73
7. Наступні кроки.....	76

1. Вступ

Починаючи із 24 лютого 2022 року євроінтеграційні процеси в Україні набули нового рівня актуальності та інтенсивності. Зрештою це вилилося у надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу, яке відбулося 23 червня 2022 року. Тож відтепер Україна має приділити особливу увагу тим завданням Угоди про асоціацію і формування Повної і Всеохоплюючої Зони Вільної Торгівлі (ПВЗВТ), які лишалися до сих пір невиконаними. Прогалини та недоліки, які стоять на перешкоді виконанню вимог ПВЗВТ, мають бути терміново усуненими¹².

Чільне місце у досягненні цілей ПВЗВТ займає зняття нетарифних бар'єрів в такому виключно важливому для України напрямку, як торгівля продуктами харчування. Це питання є особливо актуальним, по-перше, з огляду на непересічні можливості українського аграрного сектору та виробництва готових харчових продуктів¹³, їх поставок на міжнародні ринки. По-друге, з огляду на необхідність долучення України до реалізації Зеленого курсу ЄС, у запровадженні якого ключову роль грає механізм нетарифних бар'єрів, «м'якого регулювання» та активізація самоврядних процесів.

Дорожня карта подальшого розвитку національної інфраструктури безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні спрямована на прискорення виконання вимог ПВЗВТ Україною в цілому, вітчизняним аграрним бізнесом та операторами ринку харчових продуктів на всіх стадіях постачання продуктів

¹² Не «мають бути», а «повинні бути». В разі визнання повноправним членом вимоги «повинні» бути виконані. Тому: «повинні бути терміново усунуті».

¹³ Переклад: краще – «перероблені» продукти».

харчування «від лану до столу». В документі визначаються оптимальні шляхи, методи та засоби реформування та подальшого розвитку системи національної¹⁴ системи стандартизації та сертифікації аграрної та харчової продукції відповідно до вимог та правил, які існують в ЄС¹⁵ та висуваються СОТ у міжнародній торгівлі.

Дорожня карта подальшого розвитку національної інфраструктури безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні базується на дослідженні стану інфраструктури безпечності та якості продукції, оцінці її ефективності, виявлених дефіцитах, пропозиціях та рекомендаціях щодо розбудови дієвої інфраструктури безпечності та якості аграрної і харчової продукції європейського зразка в Україні, які містяться у документі «Інфраструктура безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні. Аналітичний звіт щодо стану та необхідності удосконалення», підготовленому в рамках проекту «Агрополітичний діалог» в червні 2022 року.

2. СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Національна інфраструктура безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні, як і в інших країнах, складається з двох частин: сфери формування законодавства та відповідальності держави та сфери самоврядування та добровільної відповідальності бізнесу. *Однак на відміну від країн ЄС, де успішно функціонують обидві ці сфери, а останнім часом сфера добровільної відповідальності бізнесу¹⁶ розвивається навіть більш прискореними темпами, в Україні в інфраструктурі безпечності та якості домінує державна складова. Через недосконалість законодавства, недостатній рівень його гармонізації з acquis ЄС, поширення корупції на місцях, державна складова навряд чи здатна забезпечити належний рівень захисту прав споживача в тих обсягах, які існують в країнах ЄС. Однак визначення завдань приведення системи державного контролю у*

---

¹⁴ «національні стандарти ...» див. посилання 1, сторінка 2.

¹⁵ Окрім «норм і правил ЄС» існують різноманітні правила окремих національних країн-членів ЄС, які слід брати до уваги в торгівлі з цими країнами.

¹⁶ Поняття інфраструктури якості в Україні поки що здебільшого невідоме навіть потенційним користувачам. Пропонується представити в Дорожній карті цілі щодо ефективності проекту, а також модулі у вигляді тексту й графічного зображення, щоб уможливити читачеві краще розуміння. Якщо власних описів чи графічних зображень немає, можна скористатися наступним цінним джерелом: Ensuring Quality to Gain Access to Global Markets. A Reform Toolkit. Автор: Martin Kellermann. Видавець: World bank Group. В цьому джерелі також детально описано, як може бути побудована Дорожня карта в країнах з низько розвинутою інфраструктурою якості і як можна забезпечити її ефективне використання.

відповідність до вимог COT, Угоди про асоціацію, *acquis* ЄС не є предметом даної дорожньої карти¹⁷.

Дорожня карта подальшого розвитку національної інфраструктури безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні спрямована виключно на становлення **недержавної** складової інфраструктури безпечності та якості продуктів харчування в Україні, яка в свою чергу ділиться на дві взаємодоповнюючі частини – **рівень міжнародних організацій і рівень національних гравців**¹⁸.

Інфографіка сфери застосування дорожньої карти¹⁹

---

¹⁷ В цілому слід констатувати, що усунення державної складової із Дорожньої карти ніколи не приведе до практично вагомого результату, бо «часткове покращення» не знайде визнання у міжнародних партнерів. Адже в такому разі залишаються головні ризики слабкої інфраструктури якості, наприклад, закони, що не відповідають міжнародним стандартам й виконання яких не гарантоване. Простішими словами це можна порівняти з дорожньою картою розробки автомобіля без таких складових як колеса й двигун, через те, що для них бракує партнерів по співпраці. Жоден міжнародний автомобілебудівник не почне реальної економічної співпраці на базі такої часткової Дорожньої карти. Щоб виправдати затрати на досягнення практично значимого результату, *необхідно* залучити до участі найважливішого партнера по співпраці – державу. Не виключено, що таке завдання не під силу одним лише авторам і що для цього потрібна буде міжнародна підтримка, наприклад, уряду Німеччини, перш ніж він ухвалить рішення про фінансування розробки раціональної Дорожньої карти з метою мінімізації торговельних бар'єрів.

¹⁸ Абзаци, позначені автором коментаря курсивом, відображають його стан поінформованості. На практиці від імпортерів важко очікувати, що без твердо визначених державних функцій торговельні перепони можуть бути послаблена настільки, що й справді стануть меншими. У західних партнерів по торгівлі є багато країн-партнерів з ефективно діючою інфраструктурою якості. Лише окремі імпортери підуть на ризик, зумовлений тим, що державні структури не роблять необхідного внеску в забезпечення торгівлі на основі твердих правил. З точки зору авторам коментаря ця проблема може бути краще вирішена у порівнянні з минулим шляхом надання трьох паралельних в часі видів зовнішньої допомоги:

- a) Фахова підготовка й підвищення кваліфікації державних службовців, щоб вони якомога швидше могли виконати свої функції, наприклад, розробку законів, рівноцінних тим, що діють у країнах з працюючою інфраструктурою якості. До виконання цього завдання слід залучати українських експертів, що вже пройшли відповідну підготовку, наприклад, APD. Це дало б емоційний поштовх й дозволило б усвідомити, що така, не перший погляд складна тема може бути з успіхом опанована.
- b) Робота з урядом України, щоб переконати його в доцільності прямої участі західних тренерів (наставників) в роботі відповідних фахових відділів державних служб та установ. Такий крок суттєво вплинув би не лише на покращення поінформованості про принципи інфраструктури якості, зафіксовані у письмовому вигляді, а й на втілення на практиці важливих елементів торговельних практик, тобто не зафіксованих у письмовому вигляді ustalених дій і способів поведінки в рамках традиційної торговельної етики («кодексу добросовісного купця/комерсанта»). Найменування «добросовісного купця/комерсанта» уособлює взірець відповідального учасника економічних відносин, що історично сформувався у Європі. Воно є яскравим символом усвідомлення своєї відповідальності за власний бізнес, суспільне благо й охорону довкілля. Добросовісний комерсант у своїй поведінці дотримується чеснот, метою яких є досягнення довгострокового економічного успіху, що не суперечить інтересам суспільного блага. У своїй діяльності він дотримується принципу сталості.

¹⁹ Графічне зображення спрощене настільки, що в ньому бракує важливих елементів, або ж вони хибні.

- До державної складової належать такі важливі елементи як стандартизація, метрологія та унормування.

Державна складова, яка включає формування законодавчо-нормативно бази законодавчою та виконавчою гілками влади та здійснення державного контролю з боку Держпродспоживслужби (ДПСС) за дотриманням законодавства у сфері безпеки харчових продуктів та захисту прав споживача, знаходиться поза сферою застосування даної дорожньої карти (сірий колір). Предметом розгляду даної дорожньої карти є недержавна складова інфраструктури безпеки і якості харчової продукції, яка включає міжнародний та національний рівень (жовтий колір). Міжнародний рівень²⁰ складається з міжнародних стандартів, які підтримують всесвітні організації, та приватних стандартів, які підтримують бізнес-асоціації та інші організації громадянського суспільства. Національний рівень представлений державним підприємством УкрНДНЦ, який є монополістом на ринку послуг, пов'язаних із стандартизацією, а також галузевих асоціацій, які інколи ведуть діяльність із стандартизації, однак не ідентифікують себе як організації галузевого самоврядування.

-
- Крім того існує багато державних стандартів для систем сертифікації, наприклад, сертифікація для органічного виробництва в більшості країн є законом.
  - Стандарти існують не лише на міжнародному рівні (ISO), а й на національному рівні, наприклад: D: DIN, USA: ANSI, UK: BSI і т.д.

Цю інфографіку потрібно покращити або опустити.

²⁰ Це речення незрозуміле. Правильно воно мало б звучати приблизно так: міжнародний рівень включає в себе: стандарти, а також програми інспектувань та сертифікації, які розроблені під власну відповідальність Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO), національними організаціями зі стандартизації (наприклад, DIN у Німеччині; BSI у Великобританії і т.д.), державними або приватними організаціями (наприклад, фаховими асоціаціями та зацікавленими організаціями громадянського суспільства) й пропонуються на міжнародному ринку стандартизації та сертифікації.

3. Передумови²¹

Формування недержавної частини національної системи безпечності та якості харчових продуктів базується на нормах Угоди СОТ (ооок 1А, [Угода про технічні бар'єри в торгівлі](#), ТБТ)²² та Угоди про асоціацію України з ЄС (Розділ 4, Торговля та питання пов'язані з торгівлею, Глава 3, [Технічні бар'єри у торгівлі](#)²³, Повна і всеохоплююча зона вільної торгівлі, ПВЗВТ), які ратифіковані Україною відповідно 15 квітня 1994 року і 27 червня 2014 року²⁴.

Угода ТБТ

Угода про технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) розділяє поняття технічного регламенту і стандарту за ознакою добровільності і надає дороговкази щодо розробки, прийняття та застосування цих двох форматів нормативних документів.

Зокрема, технічний регламент визначається як документ про характеристики продукту, пов'язані з ними методи виробництва, адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим. Стандарт так само визначає правила щодо характеристики продукту, пов'язані з ними методи виробництва, адміністративні положення. Однак дотримання визначених стандартом правил є необов'язковим. Тобто сфера регулювання для технічного регламенту та стандарту ідентична, але технічний регламент – це документи «жорсткої» частини зводу правил, стандарт – елемент системи «м'якого» права.

Угода ТБТ передбачає, що технічні регламенти можуть розроблятися, прийматися і застосовуватися як центральними урядовими органами ([стаття 2](#)²⁵), так і урядовими органами на місцях та органами місцевого самоврядування ([стаття 3](#)²⁶). При цьому режим торгівлі з іншими країнами має бути не менш сприятливим, ніж для торгівлі вітчизняною продукцією. А самі технічні регламенти не повинні створювати додаткові перешкоди для міжнародної торгівлі. При розробці вітчизняних технічних регламентів рекомендується брати за основу норми технічних регламентів, які вже діють в інших країнах, і вносити

---

²¹ Роз'яснюються базові положення та функціональне призначення деяких важливих угод. Текст потрібно доповнити:

а) Який стан поінформованості та застосування у потенційних користувачів в Україні?

б) Які заходи має включати в себе Дорожня карта, щоб усунути наявні недоліки й досягнути стану, рівноцінного ситуації на міжнародному рівні?

²² https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008#n7

²³ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n354

²⁴ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008/conv#n27

²⁵ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008/conv#n48

²⁶ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008#n176

зміни до них, тільки тоді, коли наявні регламенти є неефективними або не досягають поставлених цілей.

Угода ТБТ також передбачає ([стаття 4](#)²⁷), що органи державної влади забезпечують прийняття і дотримання Кодексу сумлінної практики для розробки, прийняття й застосування стандартів ([додаток 3](#) до Угоди ТБТ²⁸). В свою чергу Кодекс сумлінної практики розробки, прийняття й застосування стандартів, який набув чинності в Україні разом з Угодою ТБТ 15 квітня 1994 року, вимагає, щоб стандарти не розроблялися, не приймалися і не застосовувалися з наміром створення непотрібних перешкод для міжнародної торгівлі, щоб міжнародні стандарти скрізь де це можливо, використовувалися як основа для національних стандартів, щоб дублювання або перетинання стандартів зводилося до мінімуму, щоб стандарти встановлювали вимоги до експлуатаційних характеристик, а не конструктивних чи описових особливостей.

Колізія²⁹ **щодо компетентності держави** полягає у тому, що національний орган з питань стандартизації забезпечує лише дотримання норм Угоди ТБТ та її додатку 3 «Кодекс сумлінної практики розробки, прийняття й застосування стандартів», а не формує національну систему стандартизації і не встановлює для неї правила функціонування. Тобто роль держави в царині стандартизації зводиться до формування національної політики у і сфері стандартизації і нагляду за виконанням вимог Угоди ТБТ, Кодексу сумлінної практики розробки, прийняття й застосування стандартів при розробці, прийнятті й застосуванні стандартів відповідними організаціями.

Угода ПВЗВТ

Угода про повну і всеохоплюючу зону вільної торгівлі ПВЗВТ в [статті 53](#) «Сфера застосування і визначення»³⁰ посилається на Угоду СОТ, додаток 1А до неї – Угоду про технічні бар'єри в торгівлі та на визначення, наведені у додатку 1 до Угоди ТБТ. Разом з тим в угоді ПВЗВТ зазначається, що санітарні та фітосанітарні заходи виходять за межі [глави 3](#)³¹ про технічні бар'єри в торгівлі і регулюються окремою [главою 4](#)³² про санітарні та фітосанітарні заходи.

Колізія між угодами ТБТ та СФЗ полягає у тому, що угода СФЗ стосується виключно компетенції формування нормативно-правової бази держави і контролю за її дотриманням, у тому числі на кордоні. А угода ТБТ, окрім іншого,

---

²⁷ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008#n213

²⁸ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008#n213

²⁹ ²⁹ Не сказано, в чому полягає обмеження, що призводить до колізії.

³⁰ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n354

³¹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n354

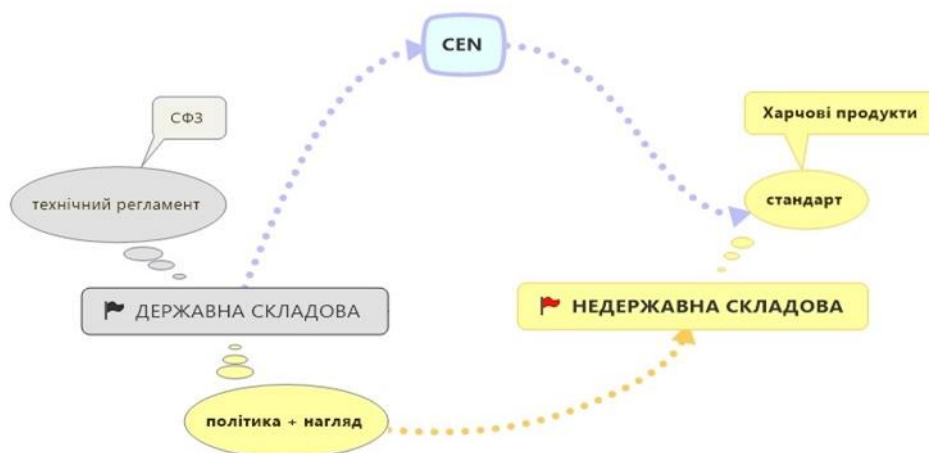
³² https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n395

передбачає формування стандартів для сільськогосподарської продукції ([пункт 1.3 статті 1](#)³³). Тобто на державному рівні для сільськогосподарської та харчової продукції діє окреме зведення норм та правил, але в царині добровільної стандартизації підходи та процедури у цій сфері є спільними³⁴.

Ключовими для розвитку системи стандартизації та сертифікації в Україні є положення [статті 56](#)³⁵, де сказано, що Україна зобов'язується дотримуватися принципів та практик, викладених в актуальних рішеннях та регламентах ЄС, і має досягти відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС. Для цього відповідні положення *acquis* ЄС мають бути імplementовані до законодавства, а зміни до горизонтального законодавства можуть відбуватися лише з метою приведення законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. Україна також має забезпечити участь національних органів у європейських та міжнародних організаціях зі стандартизації, законодавчої та фундаментальної метрології, оцінки відповідності, впровадити звід Європейських стандартів (EN) як національних, скасувати конфліктні національні стандарти, міждержавні стандарти ГОСТ.

Угода ПВЗВТ зрештою передбачає, що Україна набуде членства в європейських організаціях зі стандартизації згідно з вимогами, які застосовуються до їх повноправних членів.

Інфографіка передумов розвитку недержавної системи стандартизації

³³ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008/conv#n19

³⁴ Абзац, що передує примітці, слід доповнити: Які висновки для розробки Дорожньої карти впливають із описаних фактів?

³⁵ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n370

Державна складова, в рамках якої формується законодавчо-нормативне поле у сфері безпечності харчових продуктів в форматі технічних регламентів, засноване на нормах угоди СФЗ (санітарні та фітосанітарні заходи) СОР та глави 4 угоди ПВЗВТ, яка є частиною Угоди про асоціацію (сірий колір), не є передумовою для розвитку недержавної складової національної інфраструктури безпечності та якості продуктів харчування. Передумовою розвитку недержавного сегменту національної інфраструктури безпечності та якості продуктів харчування (жовтий колір) є політика у сфері безпечності та якості продуктів харчування, яку має сформувати держава в особі профільного Міністерства аграрної політики та продовольства України та Держпродспоживслужба України. Згідно мандату, отриманому в рамках Угоди ТБТ, держава також має здійснювати нагляд за дотриманням вимог Кодексу сумлінної практики розробки, прийняття й застосування стандартів при розробці, прийнятті й застосуванні стандартів, у тому числі тих, які стосуються харчових продуктів. Україна як держава має брати участь в діяльності Європейського агентства з стандартизації [CEN](#)³⁶, із стандартами якого мають бути гармонізованими всі національні стандарти (синій колір)³⁷.

4. Архітектура системи стандартів

За класифікацією експерта проекту АПД Річарда Муді в загальному випадку стандарти поділяються на міжнародні, національні та приватні:

Міжнародні стандарти формуються міжнародними неурядовими організаціями (ISO, Codex Alimentarius, OECD, UNECE та іншими) на реалізацію політики, яку проводить міжнародна спільнота, згуртована навколо ООН та інших всесвітніх організацій. До формування цієї групи стандартів долучені країни-члени організацій стандартизації, серед яких також, як правило, перебуває й Україна. З огляду на географічні та політичні позиції України міжнародними стандартами також доцільно вважати стандарти Європейського агентства стандартизації CEN.

Національні стандарти – це стандарти, сфера застосування яких обмежується територією окремої країни. Як правило, вони гармонізовані з міжнародними стандартами та враховують специфіку відповідної країни. Національні стандарти в Україні, як правило носять назву ДСТУ (державний стандарт України). На гармонізацію національних стандартів з відповідними міжнародними стандартами вказують розширення ДСТУ EN (стандарти Європейського

---

³⁶ <https://www.cencenelec.eu/european-standardization/cen-and-cenelec/>

³⁷ Розділ, що передує примітці, слід доповнити: Які висновки для розробки Дорожньої карти впливають із сказаного?

агентства стандартизації CEN), ДСТУ ISO (стандарти Міжнародного інституту стандартизації), ДСТУ ГОСТ (стандарти, створені на основі радянських стандартів) тощо. На законодавчо-нормативному рівні в Україні також визнаний метод імплементації міжнародних стандартів «методом обкладинки» (наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [№ 224 від 16.11.2011](#)³⁸), який передбачає використання мови оригіналу в тілі стандарту і наявність україномовних титульного аркушу, передмови, змісту, вступу та бібліографічних даних.

Приватні стандарти – це стандарти, сформовані приватними інституціями, організаціями, їх консорціумами або профільними бізнес-асоціаціями, які відчують потребу у встановленні певних правил та параметрів для відповідного бізнесу. Приватні стандарти створюються з метою покращення репутації виробника на ринку та захисту споживача відповідних продуктів. Приватні стандарти так само, як і національні, як правило, гармонізовані з міжнародними. Вони посилюють та конкретизують їх вимоги. Дотримання приватних стандартів можуть вимагати бізнес-партнери постачальника, торгові мережі, країни, до яких експортується харчова продукція, розглядаючи відповідні вимоги як умову контракту.

Інфографіка архітектури системи стандартів

Стандарти поділяються на міжнародні, національні та приватні. Розробники національних та приватних стандартів гармонізують їх з міжнародними. Однак за рахунок того, що стандарти є добровільними, а їх розробниками – недержавні організації, вимога гармонізації є також добровільною. Однак з точки зору ефективності бізнесу та захисту прав споживача про формуванні та модернізації національних та приватних стандартів доцільно приділяти окрему увагу їх гармонізації з відповідними міжнародними документами. Приватні стандарти

³⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va224731-11#Text>

також доцільно адаптувати до умов тієї чи іншої країни та гармонізувати їх з національними стандартами³⁹.

5. Архітектура системи оцінки відповідності⁴⁰

Дотримання стандартів є добровільним⁴¹. Однак якщо бізнес хоче переконати своїх партнерів та споживачів у тому, що він дійсно дотримується встановлених параметрів та правил, йому потрібне свідчення про це від незалежної та неупередженої сторони – організацій з оцінки відповідності. Основні принципи та термінологія у сфері оцінки відповідності наведені в стандарті [ISO/IEC 17000:2020](#) «Conformity assessment — Vocabulary and general principles»⁴² (національна версія ДСТУ ISO/IEC 17000:2007 «Оцінювання відповідності. Словник термінів і загальні принципи»)⁴³.

Згідно з міжнародною практикою та відповідно до норм українського законодавства оцінкою відповідності можуть займатися будь-які організації, акредитовані в міжнародній системі агентств з акредитації. Зокрема організації з оцінки відповідності можуть здобути акредитацію у будь-якого учасника [Європейської асоціації агентств з акредитації](#) (European Cooperation for Accreditation, EA)⁴⁴, у тому числі в Національному агентстві з акредитації України [НААУ](#)⁴⁵. Правила діяльності європейської системи органів

---

³⁹ Попередній абзац з фахової точки зору неправильний. Від графічного зображення й тексту для Дорожньої карти можна відмовитися.

⁴⁰ Наступний розділ носить переважно описовий характер. Його слід доповнити міркуваннями про те, яким чином Дорожня карта може посприяти покращенню такого стану справ в рамках піднятої теми.

⁴¹ Висловлювання, наведені в наступному абзаці, не зовсім правильні. Правильне формулювання могло б звучати десь так: застосування стандартів, не передбачених законодавством, є добровільним. Якщо сертифікований стандарт застосовується добровільно, виробник має кращі шанси на збут своєї продукції на ринку, тому що завдяки сертифікату може документально довести дотримання ним певних методів виробництва (технологій). У ділових взаємовідносинах замовник може вимагати від своїх постачальників застосування певних стандартів в рамках договору про постачання. В разі недотримання стандарту замовник не зобов'язаний прийняти замовлений ним товар від виробника через невиконання умов договору. Якщо в разі добровільного застосування довести виконання вимог стандарту немає можливості (наприклад, завдяки сертифікату чи аудиту постачальника і т.д.) товар визнається таким, що не відповідає вимогам стандарту і не виготовлений на його основі. Виробник позбавляється права пропонувати його на ринку як товар, вироблений згідно з вимогами стандарту.

⁴² <https://www.iso.org/ru/standard/73029.html>

⁴³ Висловлювання, наведені в наступному абзаці, не вірні. Правильне формулювання могло б звучати приблизно так: застосування стандартів, не передбачених законодавством, є добровільним. У ділових взаємовідносинах замовник може вимагати від своїх постачальників застосування певних стандартів в рамках договору про постачання (якщо стандарт не дотримано, постачання товару замовнику не здійснюється). Якщо має застосовуватися сертифікований стандарт і виконання вимог цього стандарту не може бути документально підтвердженим, вважається, що цей стандарт «не було застосовано». Це може призвести до зупинки поставок виробленого товару.

⁴⁴ <https://european-accreditation.org/ea-members/directory-of-ea-members-and-mla-signatories/>

³⁷ <https://naau.org.ua>

³⁸ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_938#Text

акредитації організацій з оцінки відповідності встановлюються Регламентом Європейського Парламенту і Ради ЄС [№ 765/2008 від 9 липня 2008 року](#)⁴⁶.

В загальному випадку акредитація організацій з оцінки відповідності здійснюється в трьох напрямках: сертифікація, інспектування та випробування⁴⁷.

Для роботи у сфері сертифікації оцінка відповідності організації та її акредитація здійснюється відповідно до стандарту [ISO/IEC 17065:2012](#) «Conformityassessment — Requirementsforbodiescertifyingproducts, processesandservices»⁴⁸ (національна версія ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2019 «Оцінка відповідності. Вимоги до органів з сертифікації продукції, процесів та послуг»). У сфері безпечності харчових продуктів відповідно до стандарту [ISO 22003-2:2022](#)⁴⁹ «Foodsafety — Part 2: Requirementsforbodiesprovidingevaluationandcertificationofproducts, processesandservices, includinganauditofthefoodsafetysystem», який є додатковим до стандарту ISO/IEC 17065:2012.

Для здійснення діяльності з інспектування організація з оцінки відповідності має відповідати нормам стандарту [ISO/IEC 17020:2012](#) «Conformityassessment — Requirementsfortheoperationofvarioustypesofbodiesperforminginspection» (національна версія ДСТУ EN ISO/IEC 17020⁵⁰ «Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів з інспектування») і бути відповідним чином акредитованою.

Для здійснення випробувань організація з оцінки відповідності має відповідати нормам стандарту [ISO/IEC 17025](#)⁵¹ «Generalrequirementsforthecompetenceoftestingandcalibrationlaboratories» (національна версія ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій») і бути акредитованою відповідно до його вимог.

---

⁴⁷ Речення важко зрозуміле. Правильно цю думку можна було б сформулювати так: «Акредитація організації з оцінки відповідності можлива у трьох напрямках: сертифікація, інспектування та випробування. Організація з оцінки відповідності може пройти акредитацію за всіма трьома напрямками.

⁴⁸ <https://www.iso.org/ru/standard/46568.html>

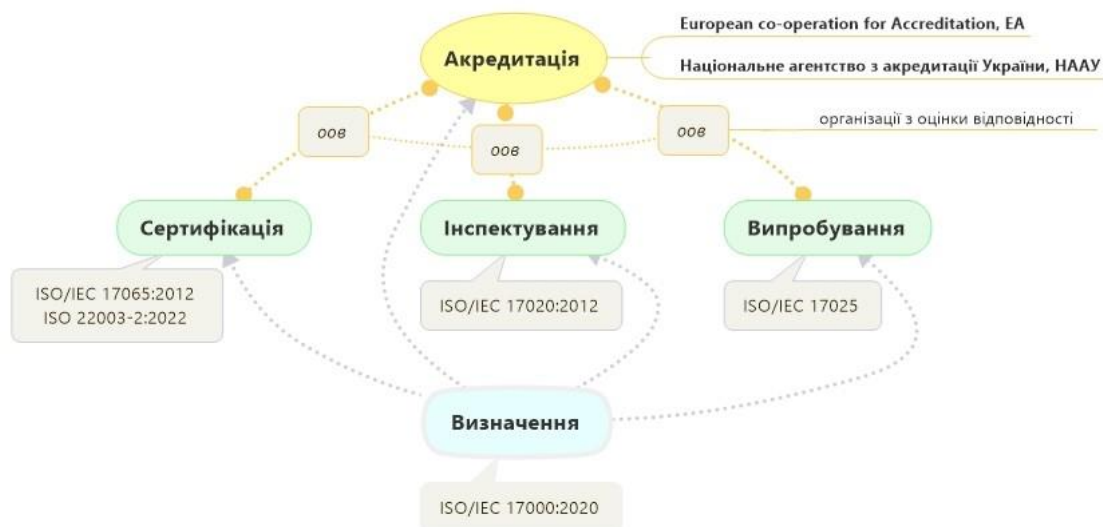
⁴⁹ <https://www.iso.org/ru/standard/78516.html>

⁵⁰ <https://www.iso.org/ru/standard/52994.html>

⁵¹ <https://www.iso.org/ru/publication/PUB100424.html>

Інфографіка архітектури системи оцінки відповідності

6. Дороговкази⁵²

В даному розділі надаються пропозиції щодо розвитку системи стандартизації в Україні на основі аналізу дефіцитів національної системи стандартизації, наданих в документі «Інфраструктура безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні. Аналітичний звіт щодо стану та необхідності удосконалення».

В Україні увага влади, бізнесу і громадськості сьогодні зосереджена навколо розвитку національної системи стандартизації та сертифікації. Однак в представлений тут дорожній карті застосований інноваційний підхід, який передбачає оптимізацію національної системи стандартизації та сертифікації на основі зазначеної архітектури системи стандартів і системи оцінки відповідності. Основою для застосування такого підходу є норми Угоди ТБТ, які передбачають добровільний характер застосування стандартів та вимоги щодо гармонізації вітчизняних документів із стандартами міжнародних організацій та документами Європейського агентства із стандартизації CEN.

Сценарії розвитку

В загальному випадку варто розглядати три сценарії розвитку системи стандартизації і сертифікації в Україні: пасивний, традиційний і інноваційний.

Пасивний сценарій передбачає, що з огляду на добровільність застосування стандартів держава повністю усувається від своєї присутності в національній

⁵² Порада перекладачеві: вочевидь тут мається на увазі німецький термін „Meilenstein“. Слово „Richtungsweiser“ в німецькій мові для позначення цього поняття не використовується.

сфері стандартизації і сертифікації, ця сфера кинута напризволяще і надалі розвивається стихійно. Саме цей сценарій на даному етапі здебільшого реалізується в Україні. Хоча й навряд чи його можна назвати конструктивним, євроінтеграційним та таким, який відповідає міжнародній практиці та зобов'язанням, взятим на себе Україною.

Традиційний сценарій передбачає центральну роль держави в становленні, функціонуванні і розвитку національної системи стандартизації і сертифікації в Україні. Мається на увазі, що держава на рівні законодавчо-нормативної бази регулює процеси у сфері стандартизації і сертифікації, визначає органи виконавчої влади, які здійснюють управління в цій сфері, призначає агентства та суб'єктів господарювання державної форми власності, які безпосередньо ведуть діяльність у сфері стандартизації і сертифікації. Цей підхід тривалий час домінував в Україні, його організаційна, правова та нормативна спадщина дається взнаки й зараз. Традиційний сценарій розвитку національної системи стандартизації і сертифікації широкі кола громадськості⁵³ підтримують й нині через те, що не бачать іншого шляху захисту прав споживача окрім запровадження жорсткого державного регулювання.

Певне підґрунтя для посилення ролі держави в царині стандартизації і сертифікації надає й той факт, що Україна бере участь в міжнародних організаціях стандартизації саме як держава. Свій внесок у зміцнення традиційного підходу робить також і те, що в Угоді ПВЗВТ (Глава 4, стаття 56) йдеться про впровадження стандартів EN як національних стандартів, а їх застосування вважається таким, що відповідає вимогам законодавства, зазначеного у додатку III до Угоди про асоціацію, що Україна вживає заходів щодо набуття членства в європейських організаціях із стандартизації. Однак слід зауважити, що тут, по-перше, йдеться лише про гармонізацію стандартів з нормами європейського законодавства, наведеного у додатку III до Угоди про асоціацію і ще раз нагадується, що застосування стандартів є добровільним. А по-друге, варто розрізнити національний і державний рівні⁵⁴.

---

⁵³ Тут можна доповнити: ... в Україні та інших країнах з перехідною економікою, де досі у всіх сферах домінувала держава ...

Порада: у країнах, побудованих на усвідомленні демократичних засад свого існування, суттєві елементи нині ґрунтуються на засадах приватного права. Приватними структурами зокрема є , наприклад, Національна організація зі стандартизації, Національна організація з акредитації, кожна особа чи об'єднання осіб можуть запропонувати нові стандарти або покращення до існуючих стандартів. Приватними є також і розробники програм сертифікації, установи із сертифікації і т.д. і т.п. Експерт, який також родом із країни з перехідною економікою (Східна Німеччина, колишня НДР) сам пересвідчився у надзвичайній корисності неймовірних переваг від приватизації цих елементів інфраструктури, а особливо більш активного залучення користувачів до розробки корисних для них елементів системи та оцінки її ефективності на ринку, тобто спільноту користувачів. Тому я підтримую думку авторів про те, що приватизації слід відвести важливу роль при розробці Дорожньої карти.

⁵⁴ Як можна розрізнити «державне» й «національне»? І для чого?

Колізія між державним і національним рівнем полягає у тому, що національний рівень передбачає формування інституцій громадянського суспільства, сферою діяльності яких є забезпечення національного представництва та реалізація загальнонаціональних інтересів. Державний рівень – це сфера компетенції органів державної влади.

Реалізація традиційного сценарію передбачає повернення до радянських часів, поглиблення прірви між Україною та світом демократії та ринкової економіки. Він не є бажаним для країни і абсолютно недоречний на етапі набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС.

Інноваційний сценарій розвитку системи стандартизації і сертифікації в Україні передбачає не тільки розставлення вірних акцентів у термінології, концептуальних підходах до формування національної системи забезпечення безпечності та якості продуктів харчування, а ще й оптимізацію національних інституцій стандартизації і сертифікації, підвищення ефективності їх функціонування, зменшення інформаційних та комунікаційних бар'єрів на основі застосування сучасних інформаційних технологій.

Наведені в даному розділі дороговкази базуються на цілях та цінностях інноваційного підходу.

Інфографіка сценаріїв розвитку

Пасивний сценарій розвитку передбачає усунення держави від підтримки реформування і розвитку національної системи стандартизації і сертифікації. Традиційний сценарій концентрується на посиленні ролі держави. Інноваційний

сценарій розвитку національної системи стандартизації і сертифікації передбачає глибоку гармонізацію вітчизняної та міжнародної системи забезпечення безпечності і якості продуктів харчування та інтеграцію України в інфраструктуру цієї системи.

Рівень міжнародних стандартів

Як вже було зазначено, міжнародні стандарти глобального рівня вже досить потужно представлені в національному нормативному полі (не плутати з законодавчо-нормативним полем! див. [Вимір законодавства](#)) через гармонізовані стандарти, на яке вказує розширення ISO/IEC, EN тощо⁵⁵⁶. Однак, як зазначено у попередньому аналітичному звіті про стан інфраструктури безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні та необхідності його удосконалення, підготовленому в рамках проекту АПД, включення норм міжнародних стандартів до національних стандартів, не завжди є адекватним та доречним. За рахунок цього спостерігається відчуженість бізнесу та інших зацікавлених осіб в Україні як споживачів міжнародних стандартів. Ще одним фактором, який стоїть на перешкоді адекватного розуміння і застосування міжнародних стандартів, є мовний бар'єр.

Бізнес в масовому порядку ігнорує міжнародні стандарти, звертається до них лише після того, як відчуває реальні проблеми з виходом на міжнародні ринки. І тільки найбільш помірковані керівники бізнесу, які планують вихід на міжнародні ринки, зв'язуються з міжнародними стандартами заздальгідь.

Свою роль в уповільненні становлення національної системи стандартизації і сертифікації грає також і слабкий ефект від участі України в міжнародних організаціях стандартизації. Міжнародний досвід функціонування таких систем не передається і не адаптується в Україні належним чином.

Зазначені вади рівню міжнародних стандартів можуть бути усунені наступним чином:

⁵⁵ Попереднє речення незрозуміле. Є дві ситуації із застосуванням: якщо в якійсь країні місцевим виробником застосовується стандарт ISO, а його продукція реалізується на ринку цієї ж країни, такий стандарт повинен бути визнаним відповідною національною організацією зі стандартизації. Якщо ж стандарт ISO застосовується виробником в будь-якій іншій країні й реалізується на ринках третіх країн, діють норми й правила цієї третьої країни. Терміну «міжнародні стандарти глобального рівня» не існує. Що мається тут на увазі?

⁵⁶ Наступна думка тлумачиться неправильно. Правильно було б сказати так: визнання стандартів ISO і стандартів інших країн може полегшити міжнародну торгівлю, бо покупець товару у формі договору про постачання може попросити виробника, виробляти цей товар відповідно до одного чи кількох «зарубіжних» стандартів з огляду на те, що він реалізується виключно за кордоном. Однак товар, виготовлений таким чином, не може пропонуватися на ринку в країні виробника, якщо такий стандарт нею не визнаний. Зазначені у другій частині цього абзацу обставини не є реально торговими бар'єрами. Міжнародна торгівля ґрунтується на принципі, згідно з яким всі учасники максимально добре обізнані з правовою ситуацією, мовою та торговими звичаями країни-партнера.. Виробник і продавець, у яких ці знання недостатні і які не мають можливості покращити їх, повинні самі вирішувати, чи не приносить їм міжнародна торгівля більше проблем аніж вигоди.

- Міжнародні системи глобальних стандартів повинні бути представлені і чітко позиціоновані в національному інформаційному просторі
- Для цього потрібно створити WEBплатформу міжнародних стандартів*, на якій представлені посилання на всі наявні міжнародні системи стандартизації⁵⁷
- WEB платформа міжнародних стандартів має містити посилання на міжнародні системи і їхні документи мовою оригіналу
- Кожне посилання на окремий документ конкретної міжнародної системи стандартизації має супроводжуватися посиланням на ресурс україномовного перекладу, де:
  - міститься посилання на ключові дистанційні перекладачі з іноземних мов на українську
  - всі, хто бажає, може надати посилання на українську версію міжнародного стандарту
  - існує форум для обговорення практики трактування та застосування стандарту
  - наведений перелік фахівців (тренери, консультанти, аудитори), які спеціалізується на питаннях застосування даного стандарту
  - представлені координати представників України в міжнародних організаціях стандартизації

⁵⁷ «WEB-платформа міжнародних і зарубіжних стандартів»: ця ідея настільки нова для експерта, що він не зовсім розуміє її зміст. У своєму коментарі він гадає (можливо цілковито недоречно), що тут мається на увазі те, що в Україні має бути створена WEB-сторінка, на якій будуть розміщені всі норми всіх країн та національних організацій зі стандартизації в галузі безпеки аграрної сировини та продуктів і яка буде доступна для перегляду українськими користувачами українською мовою. Якщо ця ідея полягає у сказаному вище або чомусь подібному, то першим кроком мало б стати з'ясування витрат, необхідних для створення й експлуатації такої платформи. Адже може виявитися, що реалізація цієї ідеї неможлива з огляду на надто великий обсяг витрат. Експерт виходить з того (хоча й не перевіряв цього факту), що всі країни, з якими Україна бажає вести торгівлю, мають ефективно діючі Національні організації, які відповідно ведуть в повному обсязі й регулярно оновлюють свої WEB-сторінки, доступні в усьому світі. Така ж ситуація напевне існує і щодо ISO й CEN. Перелік ймовірно 50 посилань міг би вистачити, якщо припустити, що українські користувачі не в стані знайти в Інтернеті відповідні WEB-сторінки національних організацій із стандартизації, у що автор цього коментаря не вірить.

У решті пропозицій щодо конкретних заходів у цій таблиці зовсім не згадується національна організація із стандартизації УкрНДНЦ, яка судячи з її довгої назви має відношення майже до всіх висловлених ідей. Надалі у розділі про УкрНДНЦ сказано чимало позитивного про цю установу. З практичної точки зору викликає сумнів доцільність розподілу багатьох названих у таблиці видів діяльності по окремих виконавцях замість того, щоб включити в Дорожню карту посилення спроможностей існуючого й уповноваженого УкрНДНЦ як один із головних її напрямків. Водночас у Дорожній карті можна було б зафіксувати доцільність делегування багатьох функцій УкрНДНЦ, не властивих іншим міжнародним організаціям зі стандартизації, й окреслити функціональний діапазон, схожий до кола завдань, яким займаються інші такі організації, наприклад, DIN, BSI, ANSI, NEN і т.д.

Щодо мовних можливостей для спілкування учасників ринку див. останні пункти примітки 48. Забезпечення таких можливостей мало б стати одним із важливих завдань Дорожньої карти. У більшості східноєвропейських країн мовний бар'єр перестав бути суттєвою перешкодою.

- всі, хто бажає може надати зауваження та пропозиції для їх обговорення та включення до міжнародних документів

• WEB платформі міжнародних стандартів має бути присвячена окрема сторінка на офіційних ресурсах:

- у додатку ДІА

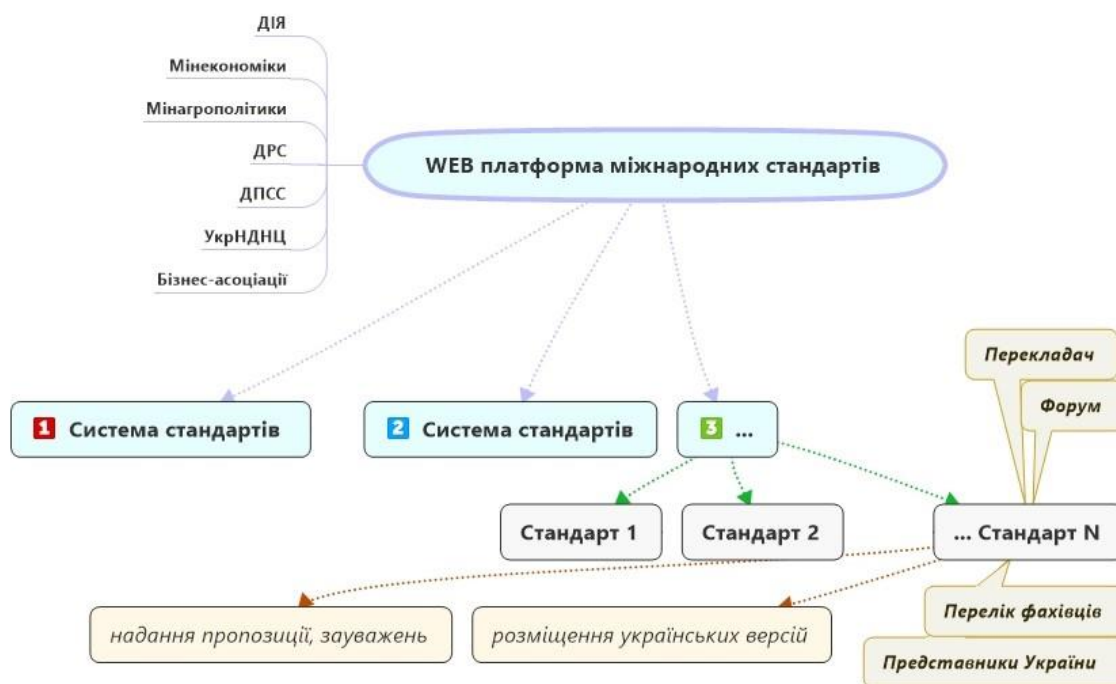
- на сайтах Міністерства економіки, Державної регуляторної служби, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Держпродспоживслужби, інших профільних органів державної влади

- на сайті національного органу стандартизації УкрНДНЦ

- на сайтах профільних бізнес асоціацій

* Прообразом WEB платформи міжнародних стандартів можуть стати напрацювання ГО «Аналітичний центр Аграрного союзу України» з інвентаризації міжнародних систем стандартизації, [представлених в рамках кластеру FairFood-Ukraine](#)⁵⁸, та [дистанційний перекладач](#)⁵⁹, розроблений цією організацією в рамках проекту МАТРА.

Інфографіка дороговказів щодо міжнародних стандартів

Основний дороговказ: надати максимально прямий і простий доступ⁶⁰ бізнесу і споживачам, органам влади і всьому українському суспільству до міжнародних

⁵⁸ <https://www.ffu.net.ua/peestри/ffuinte>

⁵⁹ <https://www.ffu.net.ua/peestри/ffuinte>

⁶⁰ Щодо наведеної вище інфографіки: автор коментаря не має можливості прокоментувати її, бо не розуміє її. Може було б доцільно навести пояснення до цієї інфографіки. Якщо вона покликана унаочнити особливості існуючого стану

систем стандартизації і їх нормативних документів. Власне цей шлях не є суто новим для України. Перший крок було зроблено у 2011 році, коли запровадила «метод обкладинки» для імплементації міжнародних стандартів. Тепер в рамках такого підходу потрібно вийти на новий рівень.

Рівень національних стандартів

Системою національних стандартів в Україні опікується Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості», [ДП УкрНДНЦ](#)⁶¹.

ДП УкрНДНЦ утворено у 2003 році постановою КМУ від 21 серпня 2003 року № 1337, а з 2014 року воно виконує функції національного органу стандартизації згідно розпорядження КМУ від 26.11.2014 № 1163. Після 2014 року міжнародна спільнота доклала чималих зусиль до реформування національного органу стандартизації в рамках проектів Twining «Посилення інституційної спроможності українського національного органу стандартизації», до реалізації якого були долучені Німецький інститут стандартів DIN, Німецький національний інститут метрології PTB, Австрійський інститут стандартів ASI, Румунський національний орган зі стандартизації ASRO, Іспанська асоціація зі стандартизації UNE. В результаті діяльність ДП УкрНДНЦ була суттєво реформована і результати цієї реформи представлені на новій версії сайту організації <http://uas.gov.ua/> від 2022 року.

ДП УкрНДНЦ на даному етапі веде національний фонд нормативних документів (національних стандартів та кодексів усталеної практики, реєстр технічних звітів про відповідність корпоративних нормативних документів стандартам та належним практикам), надає послуги з продажу копій нормативних документів національного фонду, надання оновлених версій (актуалізації) нормативних документів, формування на запит переліків нормативних документів, навчання за низкою напрямів, перевірки корпоративних технічних умов та змін до них на відповідність вимогам чинного законодавства України, нормативно-правових актів та національних стандартів. Всі ці функції відповідають європейській та міжнародній практиці діяльності національних органів стандартизації.

ДП УкрНДНЦ також представляє інтереси України в Міжнародній організації зі стандартизації ISO, Міжнародній електротехнічній комісії IEC, Європейському комітеті стандартизації CEN, Європейському комітеті стандартизації в галузі електротехніки CENELEC, розповсюдження міжнародні стандарти ISO, DIN, DIN EN, ASTM, IEC.

в Україні, то може було б краще зобразити типову міжнародну ситуацію і зафіксувати в Дорожній карті намір у майбутньому відмовитися від специфічних національних підходів.

⁶¹ <http://uas.gov.ua>

У сфері стандартизації ДП УкрНДНЦ послуговується законом «Про стандартизацію». Цим законом на ДП УкрНДНЦ покладаються функції з координування діяльності щодо розроблення, прийняття, перевірки, перегляду, скасування та відновлення дії національних стандартів, прийняття та скасування національних стандартів, гармонізації національних стандартів з міжнародними та регіональними стандартами, погодження з Мінекономіки національних стандартів, забезпечення відповідності національних стандартів чинному законодавству, врахування сучасних досягнень науки і техніки, підготовка та затвердження програми робіт з національної стандартизації, створення та припинення та координація діяльності технічних комітетів стандартизації, участі у підготовці міжнародних та регіональних стандартів організаціями, членом яких є ДП УкрНДНЦ як національний орган стандартизації, сприяння співробітництву між виробниками, постачальниками, споживачами продукції та відповідними державними органами, заохочення бізнесу до участі в розробленні національних стандартів, забезпечення доступу бізнесу до зазначених документів. Ці функції покладаються на Інститут стандартизації, який працює у складі ДП УкрНДНЦ. Саме з цією частиною пов'язані проблеми національної системи стандартизації, успадковані від пострадянської парадигми державного управління і стандартизації. Діяльність саме цієї частини ДП УкрНДНЦ потребує подальшого реформування на засадах даної дорожньої карти за участі експертів РГ з питань аграрної торговельної політики, у тому числі членів Керівної ради Національного органу стандартизації НОС⁶².

В світовій практиці галузевими стандартами також опікуються профільні бізнес-асоціації⁶³. Як правило, стандарти таких організацій діють в межах країни⁶⁴. Переважна більшість галузевих асоціацій в Україні також тим чи іншим чином залучена до діяльності в сфері стандартизації. Бізнес-асоціації розробляють стандарти, ведуть інформаційну і освітню діяльність, спілкуються з органами влади з питань стандартизації тощо. Однак органом самоврядування,

---

⁶² Зміна норм ГОСТу, котра не відбулася й досі, з точки зору автора коментаря в цьому контексті є однією із найбільших перепон у торгівлі. Зміна такого становища повинна стати одним із найбільш нагальних завдань Дорожньої карти.

⁶³ Обидва попередніх речення дещо неточні. Їх можна було б сформулювати так: У міжнародній практиці нові стандарти, покращення існуючих стандартів або цілком нова їхня розробка можуть пропонуватися будь-якими приватними особами або групами осіб. У Німеччині ці пропозиції за зверненням їхніх авторів перевіряються в DIN і в разі наявності всіх передумов можуть стати офіційними нормами DIN. Якщо стандарти розробляються як основа для приватної системи сертифікації, тоді контролю чи ліцензування з боку держави немає. Тут вирішальне слово щодо можливості їхнього застосування залишається за ринком («Багато пильних очей ринку»). Чимало програм сертифікації, що застосовуються у всьому світі, мають приватне коріння і роками використовуються без жодного впливу з боку держави, наприклад, у Німеччині - GlobalG.A.P., FSC та ISCC, Великобританії - BRC, США - NOP та у багатьох інших країнах.

⁶⁴ Замість «норм» тут мали б бути «стандарти». Щодо участі приватних осіб та організацій у розробці норм див. примітку 55.

покликаним формувати галузеві норми та правила, елементом національної системи стандартизації, зазвичай вони себе не відчують.

Подальше реформування національної системи стандартизації має відбуватися у напрямках⁶⁵:

- Приведення закону «Про стандартизацію» у відповідність до норм угод ТБТ та ПВЗВТ стосовно розмежування сфери розробки та застосування технічних регламентів та стандартів, визнання стандарту як недержавного нормативного документу, застосування якого є добровільним, скасування посилання на стандарти як обов'язкові до застосування в законодавстві та у технічних регламентах, виключення визначення сфери компетентності ДП УкрНДНЦ з законодавчого поля – на етапі становлення національної системи стандартизації і скасування цього закону в майбутньому як такого, що позбавлений сфери регулювання
- Розвиток галузевих бізнес асоціацій як елементу національної системи стандартизації
- Подальше реформування організаційно-правової форми ДП УкрНДНЦ в напрямі роздержавлення і трансформації в публічну (громадську) організацію відповідно до світової практики
- Подальше реформування ДП УкрНДНЦ в напрямках:
  - трансформації в загальнонаціональний інформаційний і комунікаційний майданчик з питань стандартизації, утримувача національного фонду стандартів, представника України в міжнародних організаціях стандартизації
  - запровадження сучасних процедур корпоративного управління, відмова від пострадянського стилю адміністративного управління
  - відмови від дублювання міжнародних стандартів в національній системі стандартизації (див. дороговкази [рівню міжнародних стандартів](#)) з огляду на загальну недоцільність та відсутність ресурсів
  - запровадження поділу стандартів на горизонтальні, які стосуються широких верств бізнесу та суспільства, і вертикальних, власне галузевих, стандартів
  - концентрації зусиль на розробці, підтримці та просуванні стандартів національного рівня в галузях та напрямках, які є експортно орієнтованими та міжнародно визнаними (українська пшениця, інші сільгоспкультури, українські

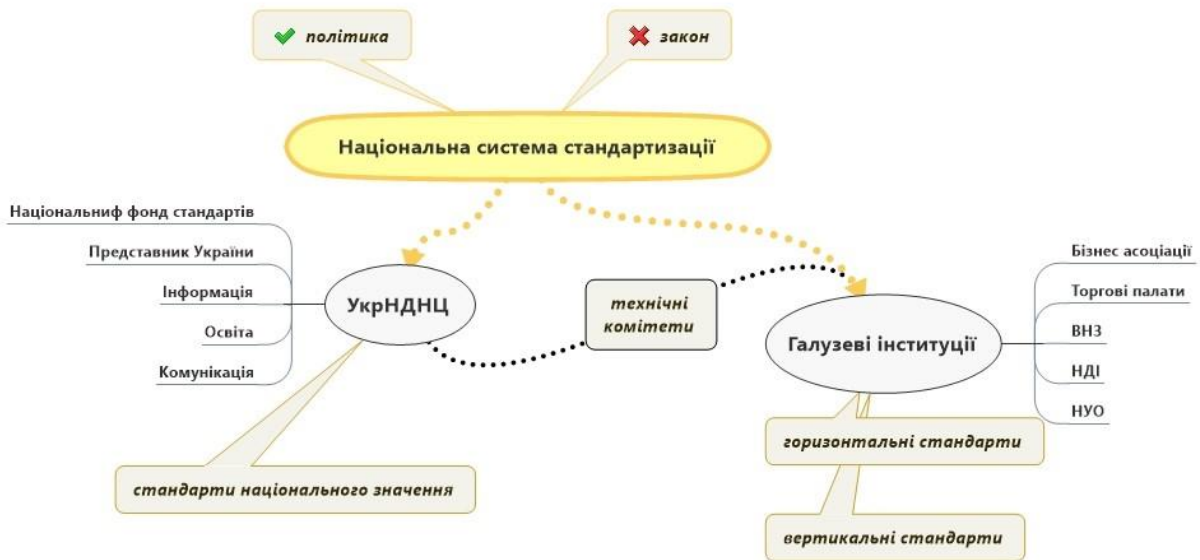
---

⁶⁵В рамках цього кола проблем у Дорожній карті можна було б виділити короткотермінові, середньострокові й довготермінові цілі. Довготерміновою ціллю у зв'язку із метою набуття членства в ЄС могла б стати ліквідація УкрНДНЦ та побудова структури, типової для ЄС, як передумови для вступу, що реалізувалась би не поспішно, а поступовими кроками, спрямованими на досягнення кінцевої мети. Короткотермінові й середньострокові цілі могли б бути частковими цілями на шляху до кінцевої мети.

страви та готові продукти, змістовне наповнення географічних зазначень - стандарти під географічні зазначення, тощо

- передачі функцій з розробки, прийняття та підтримки стандартів та відповідних технічних комітетів до галузевих бізнес асоціацій, торгових палат, навчальних, науково-дослідних закладів та інших інституцій громадянського суспільства, зацікавлених у формуванні стандартів та компетентних у відповідній сфері

Інфографіка дороговказів щодо національних стандартів⁶⁶

Основний дороговказ: перетворити ДП УкрНДНЦ в сучасний загальнонаціональний інформаційний, освітній та комунікацій майданчик з питань стандартизації, зберігши його функції національного фонду стандартів і звільнивши від зайвих функцій. Цій інституції потрібно надати можливість зосередитися на розробці, підтримці та просуванні інноваційних, експортно орієнтованих загальнонаціональних стандартів. Власне в цьому напрямку останнім часом і відбувається реформування ДП УкрНДНЦ, яке треба продовжити та вивести на новий рівень.

⁶⁶ Якщо на цій інфографіці має бути представлена нинішня фактична ситуація в Україні, то від неї можна відмовитися. Важливішим для автора коментаря є представлення *бажаної* з точки зору Дорожньої карти ситуації, що містить в собі елементи, типові для ЄС. У цьому зв'язку можна порівняти актуальну ситуацію в різних країнах-членах ЄС (наприклад, Польщі, Естонії, Німеччині, Нідерландах), що могло б допомогти з прицілом на майбутнє визначитися із типовими структурами ЄС, які можуть знайти застосування в Україні (див. примітку 3: - з використанням цитування як доказу). Якщо це неможливо швидко зробити з огляду на обсяг затрат, потрібно назвати в тексті кроки (дії), спрямовані на набуття членства в ЄС, проте повністю відмовитися від представлення українських структур, які необхідно подолати.

Рівень приватних стандартів

Приватні стандарти в Україні представлені виключно міжнародними організаціями і, як правило, дистанційно. Великий український бізнес прагне працювати у відповідності до приватних стандартів і зазвичай підтверджує відповідність у міжнародних аудиторів. Середній та малий бізнес також демонструє тенденцію до дотримання приватних стандартів.

Оскільки система стандартизації спрямована на захист споживача, а підтвердження відповідності дозволяє покращити позиції на ринку, в українській економіці широко практикується фальшування продукції недобросовісними операторами ринку харчових продуктів на тлі заяв про те, що вона відповідає міжнародним стандартам⁶⁷. Споживач же в стандартах і їх системах зазвичай не орієнтується.

Попри те, що сфера міжнародних приватних стандартів є суттєво відмінною від сфери глобальних міжнародних стандартів⁶⁸, дороговкази щодо розвитку рівня приватних стандартів цілком аналогічні дороговказам щодо розвитку рівню глобальних міжнародних стандартів – їх потрібно «принести» в інформаційний простір України. Технічно це можна зробити розділивши на WEBплатформі міжнародних стандартів глобальні та приватні міжнародні стандарти. Структура WEBплатформі міжнародних стандартів для системи приватних стандартів при цьому лишається такою самою, як і для системи глобальних міжнародних стандартів.

---

⁶⁷ Проблема фальшування й корупції проявляється дуже по різному й має дуже різні наслідки всередині країни й при експорті. Було б доцільно чітко провести цю різницю й більш точно описати у Дорожній карті відповідні цілі й заходи з урахуванням цієї різниці.

⁶⁸ Речення до примітки неправильне. Поняття «міжнародних приватних стандартів» і «глобальних міжнародних стандартів» не є термінами фахового вокабуляру. Здебільшого ці неправильні групи слів вживаються замість правильного терміну «стандарти глобального застосування/вжитку». Таке непорозуміння з дефініціями часто зустрічається в тексті і його потрібно відкоригувати у багатьох місцях. Доповнення: поняття «глобальний міжнародний стандарт» і при окремому його термінологічному вжитку є невірним. У фаховій мові є лише такі терміни: «міжнародно визнані стандарти», «стандарти глобального застосування/вжитку» Причому ці терміни не є ідентичними! По смислу ця пара слів може вживатися і для «національно вживаних/визнаних» стандартів або ж «стандартів, що застосовуються/визнаються на національному рівні».

Інфографіка дороговказів щодо приватних міжнародних стандартів

Основний дороговказ: надати максимально прямий і простий доступ бізнесу і споживачам до міжнародних приватних систем стандартизації і їх нормативних документів.

Оцінка відповідності

Фонд стандартів та система оцінки відповідності є двома сторонами однієї медалі⁶⁹. Система стандартів без системи оцінки відповідності лишається недієздатною та підвішеною у повітрі. Система оцінки відповідності без системи стандартів втрачає орієнтири, перетворюється на джерело профанації та корупції. На жаль, на даному етапі саме це спостерігається в Україні. Національний фонд стандартів має скоріше номінальне значення, ніж практичне, а 20-річна історія становлення та занепаду національної системи сертифікації УкрСЕПРО яскраво демонструє зазначене вище.

Сьогодні влада, бізнес і суспільство лишається необізнаним не тільки відносно того, яким чином відбувається недержавна перевірка діяльності оператора ринку харчових продуктів відповідності нормативним документам за умов сучасного ринку, але й відносно самого терміну «оцінка відповідності». В свідомості і бізнесу і суспільства до сих пір домінує парадигма пострадянського державного контролю, в якому акцент ставиться на перевірці суб'єкта господарювання, а не відповідності його діяльності встановленим вимогам. Так само, компетенція із здійснення перевірок приписується державі, здатність

⁶⁹ Це речення невірне з фахової точки зору. Можна було б написати так: «Система стандартизації та система оцінки відповідності є елементами інфраструктури якості». При такому формулюванні враховується та обставина, що стандартів існує незрівнянно більше, ніж систем оцінки відповідності (синонім: систем сертифікації). Оцінка відповідності існує для мінімальної кількості стандартів. Це має місце лише в тих випадках, коли шляхом аудиту потрібно підтвердити здійснення певних процесів згідно з детально прописаними технологічними операціями, що в разі позитивного результату може бути підтверджено у стосунках з третіми особами сертифікатом як доказовим документом.

незалежних організацій проводити перевірки піддається сумніву. Надання компетенції із здійснення незалежного аудиту недержавним підприємствам і організаціям вважається «приватизацією» корупції. І це є основною перешкодою на шляху становлення сучасної інфраструктури безпечності і якості продуктів харчування в Україні.

Водночас в Україні існує досить розгалужена мережа вітчизняних та міжнародних організацій з оцінки відповідності. Міжнародний сегмент представлений локальними офісами таких провідних міжнародних сертифікаційних компаній як Бюро Верітас (Франція), ControlUnion (Німеччина, Нідерланди). У вітчизняному сегменті зберігається ще радянська система регіональних центрів стандартизації і метрології, які до сих пір намагаються реформуватися стихійно та самотужки. Бізнес, особливо великий, надає перевагу сертифікації в міжнародних організаціях і схильний до отримання сертифікації за кордоном. Середній та малий бізнес зазвичай отримує від українських аудиторів.

Ще однією проблемою, яка стоїть на заваді прискореного розвитку національної системи оцінки відповідності є її компрометація за рахунок поширеного фальшування сертифікатів.

Подолання зазначених вад вбачається наступним чином⁷⁰:

- Формування державної політики розвитку національної системи оцінки відповідності
- Широке інформування бізнесу та громадянського суспільства про засади та інструменти діяльності сучасної інфраструктури безпечності і якості харчових продуктів

⁷⁰ Автор коментаря, як і всі українці, родом із країни з перехідною економікою (Східна Німеччина, колишня НДР). У своїй професійній діяльності йому довелося зробити для себе новий висновок: в умовах капіталізму найважливішим засобом захисту ринку від фальсифікацій, шахрайства і корупції є вилучення нечистих на руку людей із ринку. Тим самим слизькі підприємці не можуть досягнути успіху через існуючу суспільну модель і тим самим зникає економічна загроза для ділових партнерів. У німецьких бізнесменів прийнято завжди і негайно розривати зв'язки з такими особами і невідкладно й у повному обсязі інформувати своїх колег про їхню ненадійність. Автор коментаря під час своїх частих візитів до країн з перехідною економікою, особливо до колишніх радянських республік, постійно переконувався в тому, що там така злочинна поведінка вважається типово капіталістичною і належить до прикметних ознак «нових часів». Простими словами: такі уявлення є пережитками часів партії й комсомолу. Фактична ж ситуація нині виглядає так: у Західній Європі шахрайство і корупція стали рідкісними явищами завдяки «самоочищенню». Усвідомлення цього є завданням для всього суспільства, і там, де такі хибні уявлення будуть подолані всім суспільством, успіх не забариться. Вузько обмежені заходи в рамках інфраструктури якості доцільні, однак для них знадобиться набагато більше часу, щоб досягнути бажаних зрушень, якщо суспільство нарешті не розпрощається з такою характеристикою капіталізму, продиктованою «комсомольськими знаннями».

До того ж: місце для описання таких хибних уявлень в суспільстві не в Дорожній карті, а в аналітичній частині.

- Формування професійної спільноти організацій з оцінки відповідності навколо WEB платформи міжнародних стандартів**
- Надання допомоги у подальшій трансформації регіональних центрів стандартизації і метрології в сучасні організації з оцінки відповідності
- Залучення широкого кола міжнародних організацій з оцінки відповідності до роботи в Україні
- Консультативна, організаційна та фінансова допомога українським організаціям, які мають намір працювати у сфері оцінки відповідності, із отриманням акредитації в обраному європейському агентстві з акредитації
- Надання інформації про коло організацій з оцінки відповідності у структурі інформації щодо кожного стандарту кожної системи стандартизації на WEB платформі міжнародних стандартів
- Формування кола організацій з оцінки відповідності, які працюють з вітчизняними стандартами, навколо кожного стандарту національного фонду стандартів
- Створення інформаційного ресурсу для боротьби з фальсифікацією сертифікатів відповідності***

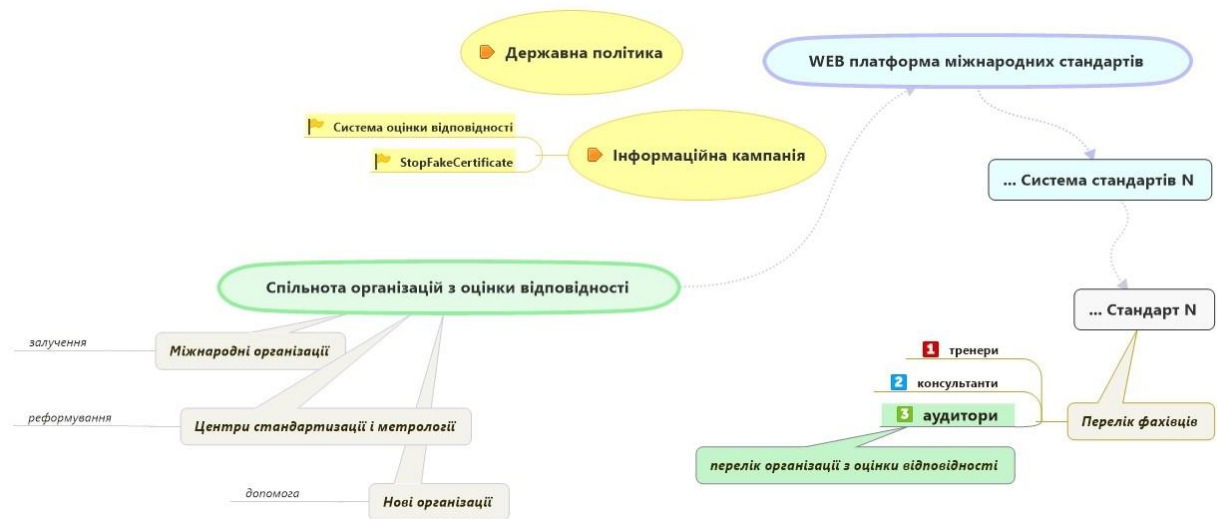
** Прообразом професійної спільноти організацій з оцінки відповідності може стати [тренерська мережа КДК](#), Компетентність долає корупцію⁷¹, яку ГО «Аналітичний центр Аграрного союзу України» створив в рамках проекту МАТРА.

*** Прообразом інформаційного ресурсу для боротьби з фальсифікацією сертифікатів відповідності може стати [санкційний список](#)⁷², який створений на реалізацію кампанії StopFakeCertificate в рамках кластеру FairFood-Ukraine, створеного ГО «Аналітичний центр Аграрного союзу України» в рамках проекту МАТРА.

⁷¹ <https://www.kdk.net.ua>

⁷² <https://www.ffu.net.ua/санкції/ffu-advanced>

Інфографіка дороговказів щодо системи оцінки відповідності⁷³

Основний дороговказ – становлення повноцінного ринку послуг з оцінки відповідності.

Поінформованість і освіта⁷⁴

Стимування становлення національної інфраструктури безпеки та якості продуктів харчування відбувається завдяки відсутності державної політики у цій сфері та належного інформування бізнесу, посадовців органів державної влади, громадський активістів та широких верств українського суспільства.

Однак відсутність державної політики не є непереборною перешкодою на шляху становлення національної інфраструктури безпеки та якості продуктів харчування. Навіть навпаки, самоорганізація, яка є органічною для цієї сфери, може досягти необхідних результатів при належно організованій комунікації. Особливо за умови створення самоврядної всеукраїнської ради з питань розвитку інфраструктури безпеки та якості продуктів харчування, до якої увійдуть представники всіх кіл, долучених до цієї сфери. Така інституція мала б опікуватися проведенням інформаційних та освітніх кампаній, розвитком системи профільної освіти, забезпеченням комунікації з органами влади і профільними міжнародними організаціями.

⁷³ Авторів коментаря не вдалося зрозуміти фаховий зміст цієї інфографіки. Якщо вона покликана унаочнити учасників системи оцінки відповідності, то в її центрі повинні бути установи з оцінки відповідності з висококваліфікованими й персонально вмотивованими співробітниками.

⁷⁴ Цей текст в структурному відношенні повинен бути в аналітичній частині. Дорожня карта відображає заходи з покращення ситуації.

Самоорганізація в середовищі ЗМІ, закладів та фахівців з освіти також могла б дати результати. Зокрема, в середовищі ЗМІ можна було б запропонувати створення «Клубу прихильників ПВЗВТ», куди увійшли б профільні видання, які спеціалізуються на сільському господарстві, продуктах харчування (група видань Фармер, Агромаркет, Пропозиція, Агропортал) та євроінтеграції (Європейська правда). У сфері освіти варто було б створити спеціалізовану інклюзивну WEB платформу, де була б надана інформація про всі освітні майданчики та курси, у тому числі іноземні, які діють у сфері стандартизації та сертифікації.

Воєнний час спонукає як ЗМІ, так і заклади освіти переглядати свої концепції і стан на ринку. Це відкриває вікно можливостей для становлення сучасних інноваційних інформаційних і освітніх систем.

Інфографіка дороговказів щодо поінформованості та освіти⁷⁵

Основний дороговказ – прискорений розвиток галузевої самоорганізації за рахунок самоврядних інклюзивних інфраструктурних утворень.

Роль держави

Роль держави у розвитку інфраструктури безпеки та якості харчових продуктів лишається неоднозначною. З одного боку громадськість вимагає посилення державного регулювання, з іншого – бізнес змушує державу триматися подалі від процесів, які відбуваються в ринковому середовищі. Разом з тим від початку 90х років в Україні регулярно приймаються закони, які формують правила гри для приватного сектору. Нині настав час чітко визначити сферу політики і законодавства, компетентності держави і громадянського суспільства.

⁷⁵ І в цьому випадку діє сказане у примітці 66.

До функцій держави належить формування політики, яка стосується всіх верств населення та бізнесу. Реалізація політики з боку держави здійснюється виключно шляхом формування законодавчо-нормативної бази. Політика має формувати у відкритий та інклюзивний спосіб.

Політика держави у сфері безпеки та якості продуктів харчування має формуватися в контексті політики євроінтеграції та на перетині політики у сфері технічного регулювання та політики зеленого курсу в частині концепції «від лану до столу». Сфера технічного регулювання має бути уособлена в законах та нормативно-правових документах, гармонізованих з *acquis* ЄС та підлягати контролю з боку держави як всередині країни та на кордонах. Сфера стандартизації і сертифікації має знайти своє відображення в політиці формування національної інфраструктури безпеки і якості харчових продуктів і не підлягати законодавчо-нормативному регулюванню.

Інфографіка дороговказів щодо ролі держави⁷⁶

Основний дороговказ – потрібно активізувати і збалансувати всі три компоненти державного управління.

Законодавчо-нормативне поле⁷⁷

Сфера безпеки харчових продуктів сьогодні винесена за рамки всіх базових законів у сфері технічного регулювання і захисту прав споживача – законів «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про стандартизацію», «Про захист прав споживачів». Законодавчо-нормативне регулювання в цій сфері винесено на рівень низки галузевих законів та підзаконних актів****. Весь цей масив законодавчо-нормативних актів, як і закон «Про захист прав споживачів», має бути достеменно гармонізований до *acquis* ЄС.

⁷⁶ | в цьому випадку діє сказане у примітці 66.

⁷⁷

В загальному випадку потреби в законі «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», а особливо у законі «Про стандартизацію» немає, оскільки всі відповідні норми містяться в Угоді ТБТ ([Додаток 1](#) до Угоди ТБТ⁷⁸), яка є частиною національного законодавства. А закон про стандартизацію взагалі не має предмету регулювання, оскільки стандарти не є документами державного рівня і їх дотримання є добровільним.

Основним законом у сфері безпеки продуктів харчування є закон «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів», який вже гармонізований до регламентів ЄС № 178/2002, № 852/2004 та № 853/2004. Іншим ключовим законом є закон «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», гармонізований до регламенту ЄС № 1169/2011.

Сфера державного контролю за безпекою продуктів харчування сьогодні врегульована двома законами «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин». Ці два закони достатньою мірою гармонізовані до норм ЄС. Однак з боку як депутатського корпусу, так і Уряду спостерігаються спроби нівелювати досягнутий рівень євроінтеграції.

Наближення національного законодавства до *acquis* ЄС також має бути досягнуте як у структурі національного нормативного поля, так і структури законодавчо-нормативного акту. З одного боку потрібно терміново запровадити окремий формат для документів, які визначають політику (стратегія розвитку), з іншого – масив законодавчо-нормативних актів (база законодавчо-нормативних актів Верховної Ради України» варто доповнити масивом недержавних нормативних актів (національний фонд стандартів). У структурі законодавчо-нормативного акту бажано мати преамбулу, яка з різних боків висвітлює передумови прийняття законодавчо-нормативного акту та середовище, в якому він має діяти, а також надавати інформацію про відповідальність за порушення норм акту. Це відповідає класичній структурі норми права.

*** Детальніше про законодавчо-нормативне поле у сфері безпеки та якості продуктів харчування можна дізнатися із «Інфраструктура безпеки та якості аграрної та харчової продукції в Україні. Аналітичний звіт щодо стану та необхідності удосконалення» та [в бібліотеці тренерської мережі КДК](#)⁷⁹

---

⁷⁸ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008#n176

⁷⁹ <https://www.kdk.net.ua/бібліотека>

Інфографіка дороговказів щодо реформування законодавчо-нормативного поля⁸⁰

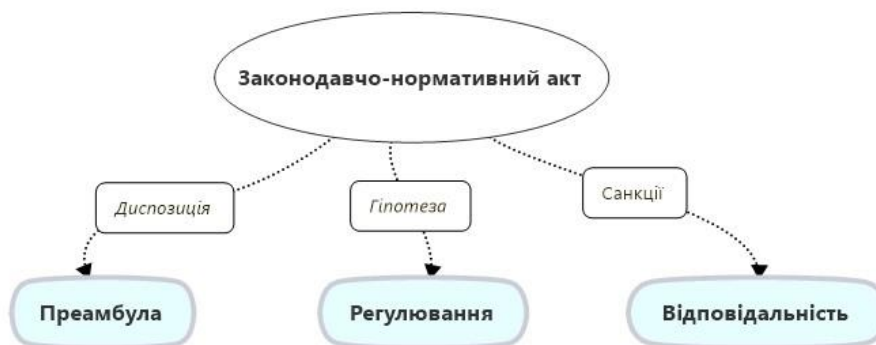

Інфографіка дороговказів щодо внесення змін до чинного законодавства

⁸⁰ Авторів коментаря не вдалося збагнути фаховий зміст цієї інфографіки. Саме цей елемент Дорожньої карти мав би бути наповнений добре продуманими, реальними в плані виконання й дієвими ідеями щодо конкретних заходів. Державна система, що усвідомлює себе як демократична, наприклад, в ЄС, живе за законами. «Існує лише те, що є законодавчо врегульованим». Зрілість кандидата на вступ до ЄС вирішальним чином залежить від 100% відповідності всієї нормативно-правової бази законодавству ЄС. Це стосується й сектору безпеки аграрної сировини й продуктів. Тому саме тут потрібні достатньо точно й різноманітно сформульовані й кваліфіковані пропозиції щодо реалізації відповідних заходів.

Інфографіка дороговказів щодо гармонізації структури законодавчо-нормативних актів

Основний дороговказ – потрібно забезпечити всебічну гармонізацію українського нормативного поля з усталеними практиками законотворення, міжнародними договорами, ратифікованими Україною та *acquis* ЄС.

7. Наступні кроки

Мета опрацювання дорожньої карти розвитку інфраструктури безпеки та якості аграрної та харчової продукції в Україні полягає у тому, щоб створити документ формату галузевої політики, в якому роль громадськості є ключовою, який вона зрозуміла, підтримала і взяла до виконання⁸¹.

На реалізацію цієї мети, на основі дороговказів, наведених в даному документі, які в свою чергу базуються на аналізі дефіцитів національної інфраструктури безпеки і якості харчових продуктів та її законодавчо-нормативного регулювання, наданому в попередньому документі «Інфраструктура безпеки та якості аграрної та харчової продукції в Україні. Аналітичний звіт щодо стану та необхідності удосконалення» та у відповідності до плану діяльності проекту «Агрополітичний діалог» за напрямом «Формування бачення та плану дій щодо імплементації європейського досвіду запровадження стандартів у сфері безпеки харчових продуктів в Україні (в контексті GreenDeal та DCFTA)»,

⁸¹ Це речення варте того, щоб повторити його на сторінці 2 Дорожньої карти. Прекрасне формулювання!

пропонується здійснити наступні кроки⁸²:

1) **вивчити міжнародний досвід** і сформувати партнерські зв'язки на рівні ЄС з метою уточнення і конкретизації даної дорожньої карти

2) **провести низку заходів для українських стейкхолдерів** з метою обговорення даної дорожньої карти

3) **доопрацювати дану дорожню карту** з врахуванням зауважень стейкхолдерів

4) **організувати реалізацію** дорожньої карти та забезпечити її супровід з боку її авторського колективу в режимі пілотних проектів у напрямках:

- запровадження **WEB платформи міжнародних стандартів** з сегментами глобальних міжнародних стандартів, приватних стандартів та органів з оцінки відповідності

- **подальшого реформування УкрНДНЦ** в напрямі передачі функцій з розробки, прийняття та підтримки стандартів та відповідних технічних комітетів до галузевих бізнес асоціацій, торгових палат, навчальних, науково-дослідних закладів та інших інституцій громадянського суспільства, потенційно зацікавлених у формуванні стандартів та компетентних у відповідній сфері

- формування **інфраструктури для забезпечення поінформованості та освіти** бізнесу та суспільства щодо інфраструктури безпечності та якості аграрної та харчової продукції в Україні (всеукраїнської ради з питань розвитку інфраструктури безпечності та якості продуктів харчування, Клубу прихильників ПВЗВТ, WEB платформа освіти)

- стимулювання **балансування функцій державного управління** в галузі безпечності та якості продуктів харчування з боку громадськості

- стимулювання **розвитку законодавчо-нормативного поля** України відповідно до

---

⁸² За умови розширення цього тексту (без слова «подальші») шляхом уточнень, більш чітких формулювань та спрямованості на практичні кроки він міг би стати стрижнем Дорожньої карти. По кожному заходу слід зазначити відповідальних, орієнтовний часовий горизонт виконання, а по можливості – й орієнтовний кошторис. Без кошторису згоди від державних органів годі чекати, адже вони повинні передбачити відповідні кошти. Тому не тільки з фахової точки зору, а й по суті ініціаторам/авторам Дорожньої карти потрібно розробити відповідні кошториси; співробітники міністерства, яким невідомі ідеї, що покладені в основу Дорожньої карти, не в стані зробити це самостійно з об'єктивних причин.

усталених практик законотворення, міжнародних договорів, ратифікованих Україною, та до *acquis* ЄС.

ДОДАТОК 4. ЗВІТ «ІНФРАСТРУКТУРА БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ АГРАРНОЇ ТА ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ (АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЩОДО СТАНУ ТА НЕОБХІДНОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ)» ІЗ КОМЕНТАРЯМИ

Агрополітичний звіт

APD/APB/11/2022

Інфраструктура безпеки та якості аграрної та харчової продукції в Україні (аналітичний звіт щодо стану та необхідності удосконалення)

Лариса Старікова,
Павло Коваль

Київ, червень 2022 року

Про проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006р. і наразі до 2021р. та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Консультантс Інтернешнл.

Реципієнтом проєкту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проєкту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проєкт має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проєкт має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

Лариса Старікова, Павло Коваль

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

© 2022 Німецько-український агрополітичний діалог
Всі права захищено.

Зміст

<i>ВСТУП</i>	82
<i>1. СТАН СПРАВ</i>	82
1.1 Закладання основ.....	82
1.2 Лібералізація та гармонізація.....	83
1.3 Оцінка відповідності.....	84
1.4 Стандартизація в Україні.....	85
1.5 Сертифікація в Україні	87
1.6 Система управління.....	87
1.7 Інфраструктура стандартів.....	89
1.8 Організаційна інфраструктура.....	91
1.9 Економічно-фінансове підґрунтя	93
<i>2. РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ АГРАРНОЇ СИРОВИНИ ТА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ</i>	94
2.1 Захист прав споживачів	94
2.2 Стандартизація	94
2.3 Технічне регулювання та оцінка відповідності	95
2.4 Технічні регламенти і стандарти	96
2.5 Галузеве законодавство	97
2.6 Базові закони	98
2.7 Структура	99
<i>3. ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ</i>	102
3.1 Національна система стандартизації	100
3.2 Регулювання.....	101
<i>4. РЕКОМЕНДАЦІЇ</i>	102

ВСТУП

Євроінтеграційні процеси в Україні, які набули нового рівня актуальності та інтенсивності, починаючи із 24 лютого 2022 року й були формалізовані та затверджені наданням Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу 23 червня 2022 року, серед ряду інших напрямків потребують удосконалення системи гарантування безпечності та якості аграрної та харчової продукції, виробленої в Україні. Безпечність продукції що експортується є одним із ключових параметрів нарощування обсягів зовнішньої торгівлі України із країнами ЄС та рядом інших міжнародних партнерів. Даний аналітичний звіт передбачає короткий виклад стану інфраструктури безпечності та якості продукції, оцінки її на предмет ефективності та наявності дефіцитів та розробки пропозицій і рекомендацій щодо сценаріїв розбудови дієвої інфраструктури безпечності та якості аграрної і харчової продукції європейського зразка.

Методичною базою для підготовки аналітичного звіту стали методи експертних оцінок, документарний аналіз, метод порівняння та абстрактно-логічних узагальнень. Автори спиралися у своїй роботі та формулюванні висновків та власний багаторічний досвід у означеному напрямку, а також широко використовували вивчення і аналіз українського та європейського законодавства, нормативно-правової бази щодо функціонування та регулювання інфраструктури безпечності аграрної й харчової продукції.

1. СТАН СПРАВ⁸³

1.1 Закладання основ

Сучасний стан системи якості в Україні важко було б зрозуміти без невеликого історичного екскурсу, оскільки чинна система стандартизації в Україні дотепер ще базується на принципах та концепціях, які були запроваджені в СРСР після II Світової війни⁸⁴.

Радянська система стандартизації оперувала поняттями державного, республіканського, галузевого стандартів, технічних умов на виробництво продукції, які затверджувалися профільними державними органами. Після входження до

---

⁸³ Позитивної оцінки в цьому розділі аж до пункту 1.9. заслуговує відкрита критика. Але лише на цьому зупинятися не можна. Потрібно побудувати місток до Дорожньої карти, а тому обмежитися не лише описом того, що є, а й навести відповідні докази (наприклад, цитати з інших джерел, в т.ч. й звіти міжнародних експертів) і зробити відповідні висновки, наприклад, завдяки яким правильним крокам сусіднім країнам вдалося уникнути певних помилок (по можливості підтвердивши це також цитатами)? Що з цього може станом на сьогодні стати в нагоді Україні? До чого варто прагнути в середній та довгостроковій перспективі? Яким чином в короткостроковій перспективі, можна уникнути повторення усвідомлених або описаних помилок щоб за допомогою Дорожньої карти вже незабаром досягнути реального покращення, і т.д. і т.п.

⁸⁴ Кращою точкою відліку для ретроспективного огляду був би період 1990-х років, коли Україна майже одночасно з Білоруссю й країнами Прибалтики вийшла із складу Радянського Союзу. Які результати розбіжностей у розвитку з 1990 року й до сьогоднішнього дня? Причини цих розбіжностей? Які висновки для покращення ситуації має зробити з цього Україна?

Міжнародної організації стандартизації ISO у 1948 році ці міжнародні стандарти набули широкого поширення в промисловості. Однак це була не гармонізація радянських стандартів із світовими, а розробка паралельних внутрішніх стандартів ГОСТ з аналогічними параметрами. Процес гармонізації внутрішніх та міжнародних стандартів як такий розпочався лише в 1970-і роки, коли виникла практична потреба із страхування експортного транспорту в міжнародних компаніях. Стандарти у сфері сангігієни, охорони здоров'я, ветеринарно-санітарні правила, гранично допустимі рівні забруднення та мікробіологічні нормативи разом із стандартами щодо охорони праці з'явилися лише у 1985 році.

Наслідки:

- намагання затвердити стандарт нормативним актом органу державної влади лишаються популярними;
- тенденція до написання власних стандартів, які мало чим відрізняються від нормативних документів міжнародних організацій, запозичують їх норми дослівно і таким чином порушують їхні права інтелектуальної власності, зберігається;
- фокус робиться на вертикальних стандартах, які стосуються параметрів виробництва, горизонтальні стандарти, які стосуються соціальної та екологічної відповідальності лишаються поза увагою системи стандартизації.

Дефіцити:

- брак обізнаності щодо цінностей, стратегій та завдань сучасної системи забезпечення безпечності та якості продукції у світі;
- брак обізнаності щодо інфраструктури забезпечення безпечності та якості продукції у світі.

1.2 Лібералізація та гармонізація⁸⁵

---

⁸⁵ Які кроки потрібно здійснити наступними роками, щоб подолати це відставання. Які сусідні країни мають позитивний досвід? Що можна запозичити Україні з урахуванням українських особливостей?

У міжнародному співтоваристві прийнято передавати/запозичувати добрий досвід. Увесь світ впродовж багатьох років отримувал користь від діяльності Британського інституту стандартів й адаптував найкращі стандарти з цієї системи до своїх особливостей. Прикладом може послужити нинішня система ISO 9001, якою користуються мільйони підприємств на всіх континентах. Вона з'явилася у 1975 році на базі британської норми BS 5750 Британського інституту стандартів BSI. Потім над нею попрацював Німецький інститут зі стандартизації DIN, в результаті чого було створено німецькі стандарти. А через якийсь час Міжнародна організація зі стандартизації ISO у співпраці з численними національними організаціями зі стандартизації розробила стандарт ISO 9001. Кожен інститут зі стандартизації у світі має рівні шанси бути першопрохідцем чи наслідувачем.

З точки зору втора коментаря головні проблеми в галузі стандартизації в Україні такі:

- а) Брак спеціалізації УкрНДНЦ. Ця установа настільки перенавантажена різними спеціальними функціями, що вимушена виконувати завдання, яким займаються національні органи з питань стандартизації в інших країнах, лише як одну із своїх багатьох функцій.
- б) Ще одним недоліком в Україні є те, що дуже велика кількість все ще діючих норм ГОСТ спричинює хаос у їхньому сприйнятті українцями та іноземцями і тим самим підриває авторитет стандартів на рівні користувачів.

Схоже, в Україні немає організації, яка за допомогою реалізації багатьох заходів швидко й ефективно могла б передати знання із застосування стандартів тисячам потенційних користувачів та виховати в них довіру до їхнього використання. В інших країнах цей процес здійснюється національними інститутами зі стандартизації керівництвом підприємств, приватними консультантами та багатьма іншими дійовими особами, долученими до цього процесу.

Лібералізація державної системи стандартизації розпочалась з переходом до ринкових відносин наприкінці 1980-х років. У 1988 році галузеві стандарти були ліквідовані, лишилися лише стандарти державного рівня (державні і республіканські) та технічні умови, які підприємства мали визначати самостійно і погоджувати із споживачем. Тоді ж зазнала лібералізації і власне структура стандарту – наприкінці 1990 року було встановлено, що державні і республіканські стандарти мають мати обов'язкові і рекомендовані вимоги. Також в цей час була суттєво прискорена гармонізація радянських і міжнародних стандартів.

Наслідки:

- лібералізація стандартів на галузевому рівні була проведена без врахування міжнародного досвіду і визначення ринкової альтернативи, це до сих пір дається взнаки тим, що бізнес ігнорує необхідність дотримання стандартів⁸⁶;
- дозвіл на самостійне визначення технічних умов також був сприйнятий як відміна технічних умов як таких, це мало наслідком маргіналізацію та хаотизацію виробництва;
- наявність обов'язкової частини в державних стандартах зумовила тривалу агонію радянської системи стандартизації і сертифікації, блокування становлення сучасної ринкової системи безпечності та якості продукції національного виробника;
- відкриття економіки мало наслідком усвідомлення необхідності гармонізації внутрішніх стандартів.

Дефіцити:

- брак усвідомлення ролі та значення стандартизації на галузевому рівні та на рівні підприємства;
- відсутність розуміння шляхів становлення сучасної ринкової системи безпечності та якості продукції національного виробника;
- відсутність адекватного розуміння змісту та суті процесу гармонізації (запозичення норм з порушенням прав інтелектуальної власності замість переговорів та взаємного визнання відповідності)

1.3 Оцінка відповідності

Від загальносвітової відрізнялась також і система контролю за дотриманням стандартів. Хоча в стандартах й значилося, що недотримання стандартів карається відповідно до закону, відповідальність за дотримання стандартів встановлювалася, зазвичай, в партійно-адміністративному порядку. Недотримання стандартів було

---

⁸⁶ «ігнорує дотримання стандартів»: рецензент, починаючи з 2010 року побував у понад сотні господарств Житомирської, Полтавської, Одеської області та Ізмаїльського району й провів кілька сотень аудитів в рік на основі органічних стандартів ЄС. Особисто мені відома установа із сертифікації в Києві, яка пропонує наразі сертифікацію за західними приватними стандартами у 12 різних сферах використання й добре почуває себе з огляду на кількість користувачів. Недолік власне полягає в тому, що не існує системи передачі знань і досвіду масовому користувачеві від тих, хто добився успіхів на цьому поприщі, і що у авторів немає статистичних даних, щоб конкретно охарактеризувати ситуацію саме з цієї точки зору.

предметом розгляду на засіданнях партійно-господарських структур, відповідальність також встановлювалася в партійно-адміністративному порядку.

Економічні санкції за недотримання стандартів для підприємств та їх керівників були введені лише в 1970-х роках⁸⁷. Однак система контролю за дотриманням стандартів, на відміну від власне системи стандартів, зрештою так і не була вибудована. Існував хіба що відомчий контроль в таких потенційно небезпечних галузях як атомна енергетика, космічне, хімічне, авіаційне виробництво. У Держстандарту не було необхідних важелів для контролю за дотриманням стандартів, а інші відомства не приділяли стандартизації необхідної уваги.

Наслідки:

- відсутність системи дієвого законодавчого визначеного контролю за дотриманням стандартів зумовило зневажливе ставлення до них, яке дається ознаки до сих пір;

Дефіцити:

- брак розуміння суті і змісту системи сучасного ринкового контролю за дотриманням стандартів та належних практик.

1.4 Стандартизація в Україні⁸⁸

На час набуття незалежності радянська система державної стандартизації перебувала в процесі активного реформування. Підприємства України були зобов'язані застосовувати біля 20 000 стандартів (ГОСТ) і понад 43 000 інших нормативних документів. Першим нормативним документом незалежної України в галузі стандартизації став Декрет Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію" від 10.05.1993. Цей декрет в свій час мав неабияке значення для ствердження незалежності України і розглядався як справжній атрибут української державності, незалежності національної економіки.

Однак за своїм змістом система стандартизації незалежної України лишився виключно радянською – цілком «одержавленою». Встановлювалися такі категорії нормативних документів як державні та галузеві стандарти, стандарти науково-технічних товариств та спілок, технічні умови, стандарти підприємств. В продовження тенденції до економічної лібералізації зазначалося, що державний стандарт може містити як обов'язкову, так і рекомендаційну частину.

Основна новація національної системи стандартизації полягала у тому, що вводилася вимога міжнародної гармонізації державних стандартів України (ДСТУ).

---

⁸⁷ У країнах, що називають цю систему демократичною, найбільш дієвим заходом для подолання економічних порушень є самоконтроль на ринку. Обдурений підприємець ніколи не змиряється з шахрайством через підкуп. Він розповість про того, хто обманув його, своїм колегам, членам своєї галузевої асоціації, а можливо й поліції, а тому такі шахраї здебільшого зникають з ринку. В середовищі підприємців переважає самоочищення. Контроль з боку держави, поліції й судів є лише доповненням до нього.

⁸⁸ Який методичний підхід до розробки Дорожньої карти впливає із тексту, починаючи з цього місця й до наступного заголовку?

Розробка стандартів покладалася на технічні комітети, які формувалися з науковців та профільних фахівців і набували статусу неприбуткових організацій. Відповідальним органом у сфері формування та реалізації державної політики у сфері стандартизації був визначений Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандарт України).

З 2003 року розробкою, оновленням та підтриманням всього масиву стандартів – як гармонізованих (ДСТУ EN), реформованих (ДСТУ) та nereформованих (ГОСТ) – опікується утворене державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»), який визначається національним органом стандартизації і на який покладаються функція ведення фонду стандартів.

З розвитком приватного бізнесу в країні набули популярності стандарти міжнародних систем стандартизації (ISO, Codex Alimentarius, Global GAP, GMP та інші). Хоча Україна, як правило, й представлена в цих організаціях і номінально бере участь у їх діяльності, всередині країни вони існують в своїй власній ізольованій площині, підпорядковуючись своїм встановленим ними правилам.

Наслідки:

- трактування національної системи стандартизації як атрибуту незалежності держави надало підґрунтя для тривалої агонії одержавленої системи стандартизації;
- офіційна вимога щодо гармонізації стандартів дала ознаки і ця тенденція зберігається і зміцнюється до сих пір;
- часткове, несистемне реформування організаційно-економічного підґрунтя, яке обмежилось наданням технічним комітетам статусу неприбуткових організацій, не вилилось в формування дієвого ринкового підґрунтя для розвитку системи стандартизації;
- Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації замкнув на собі адміністративні та господарські функції (проведення робіт із стандартизації, планування, розроблення, видання, розповсюдження та застосування державних стандартів, навчання та професійна підготовка спеціалістів у сфері стандартизації), розробником і реалізатором державної політики він так і не став;
- і ДП «УкрНДНЦ», і суспільство, і бізнес спільнота не бачать різниці між органом державної влади і державним підприємством – монополістом у сфері стандартизації,
- і суспільство, і бізнес вважають, що формування стандартів є державною справою і має фінансуватися державою;
- ДП «УкрНДНЦ» тримає монополію на розробку стандартів і це суттєво стримує розвиток повноцінної національної системи стандартизації, де поруч з державними інституціями мають існувати приватні (публічні) організації.

Дефіцити:

- відсутність сучасної ринкової альтернативи ДП «УкрНДНЦ» як державному монополісту;
- брак сучасного ринкового економічного підґрунтя в діяльності національної системи стандартизації;
- відсутність інфраструктури розробки і підтримки галузевих та приватних стандартів

1.5 Сертифікація в Україні⁸⁹

Від початку сертифікація також вводилася декретом "Про стандартизацію і сертифікацію" від 1993 року і поділялася на обов'язкову та добровільну. Для здійснення обов'язкової сертифікації була створена розгалужена система УкрСЕПРО, до якої входили організації, уповноважені на сертифікацію продукції, випробувальні лабораторії, експерти-аудитори. Всіх учасників процесу сертифікації уповноважував або акредитував Держстандарт України, який мав статус національного органу із стандартизації.

Нормативна база сертифікації не набула розвитку, сертифікація здійснювалася виключно формально. Процес «одержавленої» сертифікації не досягав своєї цілі захисту споживача від неякісної, сфальшованої, а то й просто небезпечної продукції, був суттєво корумпованим і зрештою з 1 січня 2018 скасованим.

Ринкова альтернатива державній системі сертифікації з'явилась у 2001 році, коли в Україні почало діяти Національне агентство з акредитації України (НААУ). НААУ є складовою системи міжнародних органів з акредитації. Його функція полягає у тому, щоб засвідчувати, що організації з оцінки відповідності, які професійно займаються сертифікацією, відповідають вимогам національних стандартів, гармонізованих з відповідними міжнародними та європейськими стандартами, та будь-яким додатковим вимогам щодо акредитації діяльності з оцінки відповідності.

Наслідки:

- зневіра в процес оцінки відповідності як такий, сформована тривалим функціонуванням системи УкрСЕПРО, яка не виконувала функції оцінки відповідності і сприймалась бізнесом як додатковий обтяжливий, бюрократизований, корумпований тягар

Дефіцити:

- брак довіри до системи оцінки відповідності, незалежних аудиторів з боку широких верств бізнесу та суспільства

1.6 Система управління

Першим органом виконавчої влади, який спеціалізувався на створенні державної системи стандартизації, був Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандарт), заснований згідно Декрету Кабінету

---

⁸⁹ Див. примітку 6.

Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію" від 10.05.1993 року. В 2002 році Президент України видав указ, яким на Держстандарт поклалися ще й функції з підтвердження відповідності, захисту прав споживачів та управління якістю.

Держспоживстандарт був ліквідований в 2011 році. Тоді ж компетенція з технічного регулювання, стандартизації, сертифікації і управління якістю перейшла до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, якому була підпорядкована створена на базі Держспоживстандарту Державна інспекція України з питань захисту прав споживача. В свою чергу, Державна інспекція України з питань захисту прав споживача у 2014 році була приєднана до знов створеної Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба).

Станом на червень 2022 року питаннями формування державної політики у сфері технічного регулювання опікується Міністерство економіки України, реалізацією політики – Держпродспоживслужба. Відповідно до закону "Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин" Держпродспоживслужба здійснює контроль за дотриманням законодавства операторами ринку, які здійснюють виробництво та/або обіг харчових продуктів, інших об'єктів санітарних заходів та/або кормів, у тому числі ввезення на митну територію України харчових продуктів та/або кормів, побічних продуктів тваринного походження, що ввозяться на митну територію України. Такий контроль здійснюється в плановому порядку на основі ризик-орієнтованого підходу.

Наслідки:

- розподіл функції формування і реалізації політики у сфері безпечності та якості харчової продукції між Міністерством економіки (департамент технічного регулювання), яке формує політику у сфері безпечності та якості продукції, та Держпродспоживслужбою, яка веде контроль за дотриманням відповідного законодавства, що цілком відповідає європейській практиці;
- відсутність державної політики в частині розвитку недержавного сегменту системи стандартизації і сертифікації на тлі необхідності виконання широкого фронту робіт із гармонізації законодавства та реалізації політики стандартизації і сертифікації в частині відповідальності держави;
- гальмування становлення системи належного державного управління у сфері забезпечення безпечності та якості продуктів харчування, спричинене нерозумінням суті і змісту сучасного технічного регулювання, функціонування ринкової системи забезпечення безпечності та якості продукції, її інфраструктури з боку кадрового складу на місцях його схильності до корупції при державних перевірках.

Дефіцити:

- брак розуміння функціональних обов'язків та добросовісності серед посадових осіб Держпродспоживслужби на місцях;

- відсутність державної політики стандартизації і сертифікації стосовно розвитку національної системи галузевих та приватних стандартів, які підтримуються консорціумами зацікавлених осіб, бізнес-асоціаціями, іншими громадськими та приватними організаціями.

1.7 Інфраструктура стандартів

В загальному випадку стандарти поділяються на міжнародні, національні та приватні*. Міжнародні стандарти формуються на реалізацію політики, яку проводить міжнародна спільнота, як правило, в орбіті ООН. До формування цих стандартів долучені країни-члени організацій, які здійснюють формування, підтримку та оновлення стандартів. Україна також є членом низки таких організацій (ISO, Codex Alimentarius, OECD, CEN та інших). Міжнародні стандарти доступні для всіх зацікавлених сторін (інколи платно відповідно до політики міжнародних організацій стандартизації). Для членів технічних комітетів, які працюють в орбіті ДП «УкрНДНЦ»), міжнародні стандарти надаються безкоштовно відповідно до заявки та згідно встановленої процедури, яка включає перевірку вказаних підстав для отримання стандарту.

Оцінку відповідності міжнародним стандартам здійснюють аудитори, акредитовані в НААУ або будь-якому іншому міжнародному акредитаційному агентстві.

---

* тут і далі класифікація експерта проекту АПД Річарда Муді

Національні стандарти – це стандарти, сфера застосування яких обмежується територією окремої країни. Як правило, вони гармонізовані з міжнародними стандартами та враховують специфіку відповідної країни. Національні стандарти в Україні отримали назву ДСТУ, на їх гармонізацію з міжнародними стандартами вказують розширення ДСТУ EN, ДСТУ ISO, ДСТУ ГОСТ тощо. Після 2011 року в Україні набув поширення процес імплементації міжнародних стандартів в національну систему стандартизації «методом обкладинки». Цей метод передбачає використання в тілі стандарту мови оригіналу, з паралельною розробкою україномовних національних структурних елементів - титульного аркушу, передмови, змісту, вступу та бібліографічних даних.

Розробку, у тому числі методом обкладинки, та перегляд національних стандартів здійснюють технічні комітети. Попри те, що технічні комітети працюють на базі інших організацій (академічні та науково-дослідні установи, бізнес-асоціації, державні та приватні підприємства), їх діяльність унормовується внутрішніми документами ДП «УкрНДНЦ» і здійснюється в традиційному адміністративному квазідержавному стилі. Система оцінки відповідності у сфері національних стандартів відсутня. Вважається, що застосування стандартів є добровільним, а відтак відповідність – це внутрішня справа підприємства, бізнесу.

Навіть за умов одержавлення системи стандартизації ДП «УкрНДНЦ» і НААУ мали б скласти одне ціле – систему, яка б забезпечувала дотримання стандартів, у тому

числі міжнародних, бізнесом та іншими інституціями. Однак співпраця між ДП «УкрНДНЦ» та НААУ сьогодні відсутня.

Приватні стандарти – це стандарти, сформовані приватними інституціями, організаціями, їх консорціумами або профільними бізнес-асоціаціями, які відчують потребу у встановленні певних правил та параметрів для виробництва продукції з точки зору формування репутації виробника та захисту споживача відповідних продуктів. Приватні стандарти так само, як і національні, як правило, гармонізовані з міжнародними, посилюють та конкретизують їх вимоги. Дотримання приватних стандартів можуть вимагати бізнес-партнери постачальника, торгові мережі, країни, до яких експортується харчова продукція, розглядаючи відповідні вимоги як умову контракту. Оцінку відповідності у сфері приватних стандартів (сертифікацію) здійснюють акредитовані належним чином аудитори – українські та міжнародні компанії та окремі фахівці.

Приватні стандарти в Україні представлені виключно міжнародними організаціями, як правило, дистанційно. Великий український бізнес прагне працювати у відповідності до приватних стандартів і зазвичай сертифікується у міжнародних аудиторів. Середній та малий бізнес також демонструє тенденцію до дотримання приватних стандартів і оцінки відповідності. Однак сертифікати, як правило, бізнес отримує від українських аудиторів.

Оскільки система стандартизації спрямована на захист споживача, а підтвердження відповідності дозволяє покращити позиції на ринку, в українській економіці ще з 90-х років широко практикується фальшування продукції відомих виробників (контрафакт) і оцінки відповідності (сертифікати). Ці тенденції лишаються широко поширеними й досі.

Наслідки:

- неієздатність національних стандартів – разом з міжнародними, до яких їх гармонізовано за рахунок відсутності системи оцінки відповідності;
- відчуженість міжнародних стандартів від їх споживачів та зацікавлених осіб в Україні за рахунок включення їх норм до національних стандартів, яке не завжди є адекватним та доречним, мовний бар'єр – це ще одним фактор ускладнення застосування міжнародних стандартів в Україні;
- гальмування розвитку системи оцінки відповідності у сфері міжнародних стандартів за рахунок відсутності системи оцінки відповідності у сфері ДСТУ, до яких міжнародні стандарти інкорпоровані;
- слабкий вплив на реформування та розвиток національної системи стандартизації від участі України в міжнародних організаціях стандартизації;
- блокування реформування системи стандартизації і сертифікації за рахунок пострадянської парадигми управління в ДП «УкрНДНЦ»;
- ігнорування національних стандартів з боку бізнесу, який не бачить в їх застосуванні практичного зиску;

- популярність міжнародних приватних стандартів, тенденція до залучення отримання сертифікатів за кордоном або від акредитованих міжнародними організаціями аудиторів в Україні серед великого бізнесу;
- компрометація оцінки відповідності, сертифікації за рахунок поширеного фальшування сертифікатів.

Дефіцити:

- слабкий ефект від участі України в міжнародних організаціях стандартизації – міжнародний досвід не передається і не адаптується належним чином;
- брак гармонізації внутрішніх регламентів діяльності ДП «УкрНДНЦ» і міжнародних організацій стандартизації (реформування ДП «УкрНДНЦ»);
- повна відсутність системи оцінки відповідності щодо національних стандартів;
- відсутність механізмів та інструментів боротьби з фальсифікатом продукції і сертифікатів.

1.8 Організаційна інфраструктура

Міжнародні організації стандартизації, у тому числі розробники приватних стандартів, як правило, не мають своїх офісів в Україні. Вся необхідна інформація про діяльність цих організацій, включаючи стандарти і діяльність технічних комітетів, доступна он-лайн. Перелік основних міжнародних систем стандартизації у сфері харчової продукції, зокрема, включає ISO, FSSC, Codex Alimentarius, QS, IFS, Global GAP, BRC GS, EFISC-GTR, OECD, ISPMs, UNECE, ICAR, OIE.

В українській національній системі стандартизації центральне місце займає ДП «УкрНДНЦ», яке відіграє роль депозитарія стандартів, унормовує діяльність технічних комітетів, які здійснюють формування та оновлення стандартів. Інших суб'єктів стандартизації станом на червень 2022 року в Україні не існує.

Станом на червень 2022 року в країні діє 164 технічні комітети, виробництва продуктів харчування тим чи іншим чином стосується 36 з них (зокрема ТК 191 «Системи управління безпечністю харчових продуктів», ТК 183 «Логістика, експедирування та управління ланцюгами постачання», ТК 173 «Захист рослин і фітосанітарна безпека», ТК 170 «Зернові культури та продукти їх переробки», ТК 158 «Тваринництво: технології, племінна справа та відтворення», ТК 149 «Ветеринарні біологічні препарати та засоби ветеринарної медицини для роботи з ними», ТК 132 «Засоби захисту тварин, корми та кормові добавки», ТК 120 «Упаковка, тара, пакувальні матеріали», ТК 82 «Охорона довкілля»). Переважна більшість технічних комітетів, а саме 17 працюють на базі інститутів Української академії аграрних наук (УААН), і лише 4 – на базі профільних бізнес-асоціацій (Укркондитерпром, Асоціація пекарів, Український логістичний альянс, Союз хіміків). Два комітети працює на базі приватних підприємств (ТОВ Науково-дослідний інститут фермських машин, ТОВ «Нове будівництво та реконструкція»). Спостерігається тенденція до скорочення кількості технічних комітетів і їх переміщення до державних підприємств, організацій та установ.

Реєстр органів з оцінки відповідності веде Національне агентство з акредитації України (НААУ). Станом на червень 2022 року у реєстрі органів з сертифікації, які діють відповідно до ДСТУ EN ISO/IEC 17065 «Оцінка відповідності. Вимоги до органів з сертифікації продукції, процесів та послуг», перебуває 128 організацій. Реєстр організацій з оцінки відповідності, які діють відповідно до ДСТУ EN ISO/IEC 17020 «Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів з інспектування» налічує 114 організацій. Серед інших органів з оцінки відповідності в Україні діють випробувальні, калібрувальні та медичні лабораторії, провайдери програм перевірки кваліфікації та органи з сертифікації персоналу, органи з інспектування та сертифікації систем менеджменту. Останнім часом НААУ почала акредитувати органи з верифікації згідно ДСТУ ISO 14065:2015 «Парникові гази. Вимоги до органів з валідації та верифікації тверджень щодо парникових газів для їх застосування у разі акредитації чи інших форм визнання».

Станом на літо 2018 року серед 88 акредитованих органів з інспектування не було жодного, пов'язаного з аграрною чи харчовою продукцією, а серед 140 організацій, які отримали акредитацію, тільки 4 працювали з аграрною та харчовою продукцією, 3 з яких були державними підприємствами - обласними центрами стандартизації, метрології та сертифікації. Станом на літо 2022 року зміст реєстрів в публічному доступі відсутній.

Наслідки:

- неефективність комунікації з міжнародними організаціями стандартизації, які присутні в Україні в дистанційному форматі за рахунок мовного бар'єр (попри те, що низка ресурсів має російськомовну версію);
- монополізація ринку «виробництва» українських стандартів та документації з боку ДП «УкрНДНЦ»;
- тенденція до переміщення робіт із стандартизації в державні установи, заклади та підприємства на тлі того, що в попередніх періодах йшла лібералізація щодо організацій, на базі яких працювали національні технічні комітети;
- тенденція до скорочення кількості технічних комітетів;
- тенденція до зростання кількості органів з оцінки відповідності та розширення напрямів акредитації в НААУ;
- ускладнення розуміння тенденцій розвитку у сфері оцінки відповідності за рахунок відсутності доступу до інформації про акредитовані органи з оцінки відповідності а НААУ.

Дефіцити:

- відсутність ресурсу, на якому можна знайти інформацію українською мовою про наявні у світі системи стандартизації та акредитованих міжнародних аудиторів;
- відсутність недержавних (приватних) органів стандартизації;
- відсутність технічних комітетів, які б працювали відповідно до міжнародних практик поза рамками бюрократичних процедур ДП «УкрНДНЦ»;

- недоступність інформації про органи оцінки відповідності, акредитовані в НААУ.

1.9 Економічно-фінансове підґрунтя

Міжнародні організації стандартизації не є органами влади або організаціями, які фінансуються з бюджету. Поточна діяльність організацій стандартизації у світі фінансується з низки джерел. Серед них, як правило, є продаж документації, освітні послуги, членські внески учасників організації, грантова підтримка з боку урядів та міжнародних організацій.

Організації стандартизації є власниками стандартів як нематеріальних активів і надають доступ до них згідно своїй внутрішній політиці і законодавству, зокрема, надаючи дозволи на використання та ліцензії.

Джерела фінансування робіт у сфері стандартизації визначає стаття 28 закону «Про стандартизацію», де зазначено, що роботи із стандартизації фінансуються їх замовниками, а джерелами коштів є кошти Державного бюджету України, кошти, передбачені на виконання програм і проектів, власні та залучені кошти суб'єктів господарювання та інші не заборонені законодавством джерела фінансування. Довгий час розробка та гармонізація національних стандартів (ДСТУ) в Україні фінансувалася з бюджету або через галузеві академії наук, у тому числі Українську національну академію аграрних наук, або через міністерства, у тому числі Мінагрополітики. Це відбувалось також і після підписання Угоди з СОТ у 2008 році та гармонізації національного законодавства, яке запроваджувало добровільність застосування стандартів. Бізнес до фінансування робіт у сфері стандартизації, як правило, не долучався.

Наслідки:

- система стандартизації в Україні, в загальному випадку позбавлена джерел фінансування, які б могли утримувати її діяльність на достатньому рівні в тих масштабах, які вона досі зберігає;
- права інтелектуальної власності не відіграють ролі активів ДП «УкрНДНЦ» та технічних комітетів лишаються не введеними належним чином в господарський обіг за рахунок стійкої тенденції до нехтування правами інтелектуальної власності в українській національній економіці;
- робота фахівців технічних комітетів зазвичай не оплачується.

Дефіцити:

- необхідність реформування економічного підґрунтя діяльності ДП «УкрНДНЦ» з метою приведення у відповідність її доходів та витрат;
- формування приватних систем стандартизації на основі збалансованих економічних моделей.

2. РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ АГРАРНОЇ СИРОВИНИ ТА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ⁹⁰

2.1 Захист прав споживачів

Закон України «Про захист прав споживачів» діє в Україні з 01.05.1991 року. Остання редакція була прийнята 01.07.2021 року. Хоча в пункті 1 статті 1 зазначено, що закон не регулює відносини між споживачами харчових продуктів та їх виробниками, передбачається, що продавець повинен обов'язково зазначати ціну кожної одиниці харчової продукції (п.3 статті 15), а у разі придбання непридатного харчового продукту продавець зобов'язаний замінити його на придатний продукт або повернути сплачені кошти (п.8 статті 8). Загалом же компетенція із захисту прав споживачів харчових продуктів передана до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та якості харчових продуктів (Держпродсподживслужба).

Висновки:

- захист прав споживача харчових продуктів виокремлено, з одного боку це не дозволяє поширити на цю сферу загальні норми і принципи захисту прав споживача, з іншого – надає можливість більш оперативного нормативного реагування на проблеми, які виникають на практиці та на темпи гармонізації українського законодавства з *acquis* ЄС.

Рекомендації:

- забезпечити моніторинг змін в *acquis* ЄС з імплементацією європейських норм до законодавчо-нормативного поля України в сфері харчових продуктів.

2.2 Стандартизація

Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993, яким були закладені цілком хибні основи національної системи стандартизації і сертифікації був скасований лише 1 січня 2018 року. З 2001 року в країні діє закон "Про стандартизацію", нова редакція якого прийнята 05.06.2014 року. В ній фіксується монопольне становище ДП «УкрНДНЦ», його функції, унормовуються процедури розроблення, прийняття та застосування національних стандартів попри те, що останні для застосування є добровільними.

Пунктом 2 статті 2 закону «Про стандартизацію» санітарні заходи безпечності харчових продуктів, ветеринарно-санітарні та фітосанітарні заходи виведені з-під дії цього закону.

---

⁹⁰ Розділ 2 автору коментаря дуже важко оцінити, бо бракує детальних знань про згадані в ньому структури й процеси. Та все ж якщо попри численні загальні відмінності є певні паралелі між Німеччиною й Україною, можна запропонувати розбити цю главу по залучених у ці процеси структурах, бо різні установи (парламент, національна організація з розробки норм, науково-дослідні інститути, асоціації, тощо) заслуговують окремого аналізу й розгляду.

Висновки:

- чинне національне законодавство щодо стандартизації, у тому числі норми щодо монопольного становища ДП «УкрНДНЦ» як розробника та депозитарію стандартів, унормування діяльності технічних комітетів, сфери продуктів харчування не стосується;
- ДП «УкрНДНЦ» продовжує регулювати діяльність технічних комітетів, які стосуються сфери продуктів харчування, виконувати функції національного депозитарію стандартів, опікувати гармонізацією українських стандартів до міжнародних, що є незаконним;
- наявність закону про стандартизацію протирічить нормам Кодексу усталеної практики розроблення, прийняття і застосування стандартів Угоди про технічні бар'єри СОТ, підписаним Україною ще в 1996 році, Угоді про технічні бар'єри в торгівлі, яка є додатком до Угоди про СОТ, приєднання до якої було ратифіковане Верховною Радою України ще 10.04.2008 року, а також Угоді про асоціацію, яка з 01.09.2017 року діє в повному обсязі.

Рекомендації:

- законодавство у сфері стандартизації в перспективі має бути скасованим як таке, що не відповідає добровільній природі стандартів які виступають предметом регулювання, протирічить зобов'язанням України, взятим в рамках угод СОТ та про асоціацію з ЄС;
- на перехідний період потрібно прийняти нову версію закону «Про стандартизацію», яка б забезпечила становлення в Україні сучасної системи стандартизації, основним змістом такого закону має стати заборона втручання держави у справи стандартизації, подолання монополізму ДП «УкрНДНЦ», відмова від регулювання діяльності технічних комітетів в боку ДП «УкрНДНЦ», забезпечення прав та гарантій діяльності міжнародних та приватних організацій стандартизації в Україні.

2.3 Технічне регулювання та оцінка відповідності

Чинна редакція закону «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» діє з 01.01.2015 року. Вона встановлює розподіл повноважень органів влади у сфері технічного регулювання, принципи та процедури розроблення та прийняття технічних регламентів, унормовує діяльність у сфері оцінки відповідності. Зокрема, в статті 9 зазначено, що технічні регламенти розробляються на основі міжнародних та національних стандартів з урахуванням принципів, зазначених в Угоді про технічні бар'єри в торгівлі СОТ. Статтею 24 унормовується добровільна оцінка відповідності і зазначається, що здійснення добровільної оцінки не може вимагатися технічними регламентами. Однак якщо технічний регламент вимагає здійснення оцінки відповідності, її можуть здійснювати як призначені органи (розділ VII закону), так і визнані незалежні організації (стаття 26 закону) та акредитовані внутрішні органи з оцінки відповідності виробників (стаття 27 закону).

У 2019 році до закону «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» була додана стаття 11-2, яка запроваджує перелік національних стандартів, пов'язаних з технічним регламентом, і змушує виробників їх застосовувати.

Згідно статті пункту 3 статті 2 дія закону про технічні регламенти та оцінку відповідності не поширюється на санітарні та фітосанітарні заходи, сертифікацію насіння та садивного матеріалу, органічну продукцію.

Висновки:

- встановлення переліку стандартів, обов'язкових для застосування, згідно технічному регламенту порушує норми Угоди СОТ, Угоди про асоціацію та закону «Про стандартизацію»;
- технічне регулювання у сфері продуктів харчування відсутнє;
- оцінка відповідності у сфері продуктів харчування лишається невнормованою;

Рекомендації:

- визначитися на державному рівні з політикою застосування технічного регулювання і оцінки відповідності в сфері харчових продуктів;
- сформуванню законодавства щодо технічного регулювання та оцінки відповідності у сфері харчових продуктів.

2.4 Технічні регламенти і стандарти

Згідно Додатку 1 до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ технічний регламент - це документ, у якому визначено характеристики продукту або пов'язані з ними процеси чи методи виробництва, у тому числі застосовні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також включати або виключно містити вимоги стосовно термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до продукту, процесу чи методу виробництва. Стандарт – це документ, затверджений визнаним органом, який визначає призначені для загального й багатократного використання правила, інструкції або характеристики продукції або пов'язаних з ними процесів чи методів виробництва, дотримання яких не є обов'язковим. Він може також включати або виключно містити вимоги стосовно термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певного продукту, процесу чи методу виробництва.

В українському законодавстві технічний регламент визначений як нормативно-правовий акт, в якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, додержання яких є обов'язковим. Він може також включати або виключно стосуватися вимог до термінології, позначень, пакування, маркування чи етикетування в тій мірі, в якій вони застосовуються до продукції, процесу або методу виробництва. Стандарт – це нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її

результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Висновки:

- поняття технічного регламенту та стандарту в українському законодавстві розділені відповідно до міжнародної практики;
- в українському визначенні стандарту не зазначається, що його застосування добровільне;
- натомість в українському законодавстві вводяться поняття «нормативно-правового акту» та «нормативного документу», під чим фактично приховується встановлення обов'язковості та добровільності застосування нормативних документів.

Рекомендації⁹¹:

- запровадити технічне регулювання і оцінку відповідності в сфері продуктів харчування відповідно до європейської практики в рамках галузевого законодавства (на рівні його базових законів).

2.5 Галузеве законодавство

Сфера харчових продуктів в Україні регулюється низкою профільних законів: "Про карантин рослин", "Про захист рослин", "Про пестициди і агрохімікати", "Про зерно та ринок зерна в Україні", "Про насіння і садивний матеріал", "Про ветеринарну медицину", "Про племінну справу у тваринництві", "Про тваринний світ", "Про мисливське господарство та полювання" "Про ідентифікацію та реєстрацію тварин", "Про молоко та молочні продукти", "Про виноград та виноградне вино", "Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів", "Про аквакультуру", "Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них", "Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів", "Про бджільництво", "Про дитяче харчування", "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини", "Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення", "Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів" та іншими вузькопрофільними законами. Як правило, норми щодо безпечності і якості харчових продуктів містяться саме в цих законах.

---

⁹¹ Хороші пропозиції!! Їх треба реалізувати в Дорожній карті. Там ці ідеї варто розширити за рахунок постановки таких питань: яка організація чи установа може втілити ідеї у конкретні заходи? Яких партнерів слід залучити? Коли потрібно приступити до реалізації? Якою буде орієнтовна тривалість цієї реалізації? Оптимальною відповіддю на ці питання стане витяг із цього тексту, який можна буде надати уповноваженим службам чи установам, провести з ними бесіду для з'ясування питань в плані зворотного зв'язку, аби ця служба чи установа до моменту втілення відповідних заходів не зверталася постійно із запитом про те, що і коли має відбуватися.

В усіх цих згадки про стандарти були скасовані законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про стандартизацію" від 20.09.2019.

Висновки:

- саме цей масив національного законодавства потребує гармонізації з європейськими нормами та правилами, технічними регламентами, які є обов'язковими для застосування.

Рекомендації:

- запровадити моніторинг змін, які вносяться до обов'язкових для застосування нормативних документів ЄС, і забезпечити оперативну гармонізацію з ними зазначеного масиву національного галузевого законодавства .

2.6 Базові закони

Базовими законами стосовно безпечності та якості продуктів харчування є закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (діє з 23.12.1997) та закон «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (діє з 18.05.2017), який враховує специфіку діяльності операторів ринку харчових продуктів і конкретизує норми закону «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (діє з 05.04.2007). Ще одним «стовпом» законодавчого регулювання сфери харчових продуктів і захисту прав їх споживача є закон «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», прийнятий 06.12.2018 року.

На даному етапі норми цих законів гармонізовані з базовими нормативними актами ЄС:

- закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» з регламентами № 178/2002 про встановлення про встановлення загальних принципів і вимог законодавства про харчові продукти, створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів, № 852/2004 про гігієну харчової продукції, № 853/2004, який встановлює спеціальні гігієнічні правила для харчових продуктів тваринного походження;
- закон «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» з регламентом № 2017/625 про офіційний контроль;
- закон «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» з регламентом ЄС № 1169/2011 про правила інформування споживачів харчових продуктів.

Висновки:

- саме ці закони закладають фундаментальні основи безпечності і якості продуктів харчування в Україні і вони значною мірою гармонізовані з нормами та правилами ЄС.

Рекомендації:

- вести регулярний моніторинг законопроектів, якими пропонуються зміни до цих законів з огляду на численні спроби внести норми, які нівелюють вже досягнутий рівень гармонізації.

2.7 Структура

Структура законодавства. Українське національне законодавчо-нормативне поле складається з масиву законів, законодавчих приписів, зібраних в тематичні кодекси, та підзаконної нормативно-правової бази, яка деталізує норми законів і формується у вигляді постанов, наказів, розпоряджень органами виконавчої влади. Норми всіх цих документів є обов'язковими для застосування на практиці. Нормативні документи, дотримання яких є добровільним, не є структурною частиною національного зведення норм та правил. На відміну від української, європейська система нормативних документів – *acquis EU*, сукупність принципів, норм та правил, накопичених в рамках ЄС, які підлягають обов'язковому збереженню в процесі його функціонування та розвитку, включає як нормативно-правові акти, обов'язкові для виконання (регламенти, директиви, рішення), так і інструменти м'якого права, які пропонується брати до відома (рекомендації, висновки, повідомлення, настанови, рамкові акти та кодекси поведінки).

Політика ЄС, інструментом якого є наближення, гармонізації та узгоджений розвиток національного законодавства, форсується в рамках директив ЄС. Директиви ЄС є обов'язковими для країн-членів стосовно поставлених цілей, що повинні бути досягнуті. Вони не є нормативними документами, положення яких є обов'язковими для застосування, а відтак залишають членам ЄС свободу дій щодо реалізації поставлених цілей. В Україні не існує єдиного формату для затвердження політичних документів – деякі з них вводяться в дію указами Президента, деякі законами, деякі – розпорядчими документами профільних органів виконавчої влади.

Структура правового акту. Відмінність українських правових актів від європейських полягає також в структурі законодавчих актів. Нормативні акти ЄС мають потужну преамбулу, в якій пояснюється специфіка сфери регулювання, необхідність прийняття відповідного акту, логіка законодавчого регулювання. Це робить законодавство зрозумілим і дієвим. В Україні прообразом преамбули до законодавчого акту є пояснювальна записка, яка фігурує у справі нормативно-правового документу на етапі його прийняття. Як правило, така записка пишеться цілком формально і на підвищення обізнаності суспільства щодо суті і змісту нормативно-правового акту не впливає.

Висновки:

- відмінності в структурі системи національного зводу норм та правил, а також в самій структурі нормативно-правового акту, є фактором, який знижує ефективність національного законодавства та публічного нормативного регулювання;

- відсутність усталеного формату для документу, яким впроваджується національна політика, включення політичних документів до національної законодавчо-нормативної бази, яка є обов'язковою для застосування, дезорієнтує громадянське суспільство, блокує процеси його самоорганізації, спрямовані на пошук та застосування найбільш ефективних шляхів реалізації національної політики;

Рекомендації:

- на етапі надання Україні статусу кандидата у члени ЄС посилити освітню роботу щодо відмінностей у структурі законодавства та нормативних актів та їх наслідків;
- реалізувати пілотні проекти у сфері безпечності та якості харчових продуктів щодо наближення структури національного зводу норм та правил, структури нормативних та нормативно-правових актів;

3. ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ⁹²

3.1 Національна система стандартизації

Тривалий процес реформування національної системи стандартизації і сертифікації поки що не вилився у становлення інфраструктури забезпечення безпечності і якості продуктів харчування відповідно до світової практики, вимог Угод СОТ, про асоціацію, ПВЗВТ. Лишаються популярними намагання затвердити стандарт нормативним актом органу державної влади, зберігається тенденція до прямого запозичення нормативних документів міжнародних організацій. Бізнес ігнорує стандарти в масовому порядку, поширена фальсифікація як продуктів, так і документів про підтвердження відповідності⁹³.

Часткове, несистемне реформування системи стандартизації свого часу обмежалося наданням технічним комітетам статусу неприбуткових організацій. Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації замкнув на собі функції адміністрування та господарювання замість того, щоб стати розробником і реалізатором державної політики у сфері стандартизації і сертифікації, забезпечити реформування галузі. ДП «УкрНДНЦ», якому зрештою були передані функції відповідних органів влади, до сих пір утримує монополію в сфері стандартизації і це суттєво стримує розвиток повноцінної національної інфраструктури безпечності і якості, де поруч з державними інституціями мають існувати приватні організації стандартизації.

Українське суспільство продовжує робити ставку на державний контроль, який лишається корумпованим, а відтак неефективним. Тривале існування одержавленої

⁹² Див. примітки 1 + 6.

⁹³ Автору коментаря важко було зрозуміти, як останнє речення пов'язане з попередніми висловлюваннями. Чи не означає це, що відсутність інтересу з боку підприємств пояснюється непрозорістю реформ для учасників ринку?

системи УкрСЕПРО скомпрометувало дієвість сертифікації. Оцінка відповідності лишається і для суспільства і для бізнесу незрозумілою парадигмою.

Міжнародні стандарти знаходяться в доступі для українського бізнесу, принаймні дистанційному. Однак мовний бар'єр, а також імплементація їх норм до національних стандартів суттєво знижує дієвість застосування міжнародних стандартів на практиці. Потужний масив національних стандартів, яким опікується ДП «УкрНДНЦ», є надієвим за рахунок невизначеності у правовому статусі стандарту та відсутності системи оцінки відповідності. Взаємодія між ДП «УкрНДНЦ» та НААУ слабка. Разом з тим стандарти приватних систем стають все більш популярними серед українського бізнесу, який орієнтується на експорт. Хоча в Україні ці системи на даному етапі представлені хіба що ліцензованими аудиторами, які здійснюють оцінку відповідності.

Розподіл функцій формування і реалізації політики між міністерствами, залученими до формування політики у сфері стандартизації та безпечності харчових продуктів, та Держпродспоживслужбою відповідає європейській практиці. Однак державна політика, у тому числі в частині розвитку недержавного сегменту системи стандартизації і сертифікації, відсутня.

Виконання міжнародних зобов'язань України, норм угоди про ПВЗВТ ускладнюється тим, що в органах влади та серед широких кіл суспільства і бізнесу відсутнє розуміння суті і змісту сучасного технічного регулювання, функціонування ринкової системи забезпечення безпечності та якості продукції, її інфраструктури. Державний контроль досі розглядається як єдиний метод забезпечення безпечності харчових продуктів попри неосвіченість та схильність до корупції кадрового складу на місцях.

3.2 Регулювання

Сфера безпечності та якості продуктів харчування винесена за межі дії низки базових законів у сфері стандартизації і сертифікації: «Про захист прав споживачів», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про стандартизацію». Норми щодо діяльності ДП «УкрНДНЦ» цієї сфери формально також не стосуються. І це відкриває вікно можливостей для прискореного становлення сучасної інфраструктури забезпечення безпечності і якості харчових продуктів, а також для реалізації пілотних проектів, спрямованих на реалізацію норм Кодексу усталеної практики розроблення, прийняття і застосування стандартів Угоди про технічні бар'єри СОТ, Угоди про асоціацію та ПВЗВТ в цій галузі.

Базові закони у сфері продуктів харчування «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» гармонізовані з відповідними європейськими документами значною мірою і це є дієвим підґрунтям для формування національної інфраструктури безпечності та якості продуктів харчування.

Поняття технічного регламенту та стандарту в українському законодавстві розділені відповідно до міжнародної практики. Однак поняття технічного регламенту в сфері харчових продуктів на практиці не застосовується. Гармонізація українського та європейського законодавства тут зосереджена на вертикальному рівні в рамках масиву галузевих законів.

Основною перешкодою для ефективної гармонізації сфери національного регулювання, наближення українського законодавства до законодавства ЄС є відмінність як у структурі системи національного зводу норм та правил, так і в структурі нормативно-правового акту. Відсутність формату унормування національної політики також дається взнаки. Отже аспект гармонізації європейської і національної структури нормативних документів також має стати предметом реалізації пілотного проекту у сфері становлення національної інфраструктури безпечності і якості продуктів харчування.

4. РЕКОМЕНДАЦІЇ⁹⁴

На основі аналізу дефіцитів національної інфраструктури безпечності і якості харчових продуктів щодо усвідомлення її базових засад, шляхів реформування, інфраструктури стандартів та інститутів стандартизації, розуміння суті і змісту оцінки відповідності, сертифікації, системи державного управління, системи нормативних документів в сфері стандартизації та сертифікації та організацій стандартизації, ресурсного забезпечення функціонування системи стандартизації та оцінки відповідності, а також низки висновків щодо законодавчо-нормативного регулювання у сферах захисту прав споживачів, стандартизації, технічного регулювання та оцінки відповідності, технічних регламентів та стандартів, базових законів, якими регулюється сфера харчових продуктів та вертикального галузевого законодавства, аналізу невідповідностей української національної системи законодавства і **acquis ЄС та поглибленого вивчення досвіду** діяльності Європейського комітету зі стандартизації (CEN), організацій, які формують приватні стандарти в країнах ЄС (QS, FSSC, GlobalGAP, BRCGS), робочих органів Єврокомісії (правовий та міжнародний департаменти секретаріату Єврокомісії) **рекомендується опрацювати дорожню карту усунення дефіцитів** національної інфраструктури забезпечення безпечності та якості продуктів харчування **з наступною реалізацією пілотного проекту** з розбудови сучасної інфраструктури забезпечення безпечності і якості продукції в Україні.

---

⁹⁴ Дорожня карта покликана стати засобом комунікації між «аналітичним центром» (Think-Tank) та учасниками ринку й причетними або зацікавленими особами. Це вимагає зручного прочитання всього тексту. Після заголовку останнього розділу увесь подальший текст є одним суцільним реченням, а тому попри ідеальний зміст не є оптимальним для Дорожньої карти.